

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİ TEORİSİ PERSPEKTİFİ İLE
SİYASET-EKONOMİ İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEMAL ÇELİK

DANIŞMAN: Doç. Dr. İsmail Şiriner

KOCAELİ 2015

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİ TEORİSİ PERSPEKTİFİ İLE
SİYASET-EKONOMİ İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEMAL ÇELİK

DANIŞMAN: Doç. Dr. İsmail Şiriner

Kocaeli, 2015

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI**

**POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİ PERSPEKTİFİ İLE
SİYASET EKONOMİ İLİŞKİLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

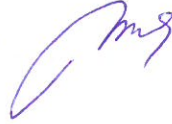
Tezi Hazırlayan: Kemal Çelik

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 2015/13

Jüri Üyesi: Doç. Dr. İsmail Şiriner

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ayhan Orhan

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Vedat Cengiz

KOCAELİ 2015

ÖNSÖZ

Siyaset veya politika, devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayıştır. Ekonomi ise, üretim, ticaret, dağıtım ve tüketim, ithalat ve ihracattan oluşan insan aktivitesidir. İnsanın ihtiyaçlarını karşılamada yapılan her türlü faaliyeti içerir. Siyaset ile ekonomi arasındaki ilişkilerinin ele alındığı bu çalışma uzun uğraşlar ve yoğun bir literatür çalışması sonucunda ortaya çıkmıştır. Birbirleri ile etkileşimi oldukça yoğun olan bu iki konu konjonktürel dalgalanmalar da hesaba katılarak incelenmiştir.

Kocaeli Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitim hayatım boyunca her zaman destek olan, başarılı bir akademisyen olduğu kadar iyi de bir kişiliği olan Doç. Dr. İsmail Şiriner'e sonsuz teşekkür ederim. Benzer şekilde Kocaeli Üniversitesi lisans eğitim hayatım boyunca bana destek olan Doç. Dr. Güven Bakırezer'e de teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca hayatımın her anında yanımda olan desteklerini hiç esirgemeyen aileme ve biricik arkadaşım Zuhâl Güngör'e de teşekkür ederim.

KEMAL ÇELİK

KOCAELİ, 2015

ÖZET

Günümüzde demokrasi ile yönetilen ülkeler için seçimler, demokrasinin gelişmesi ve iktidarın güçlenmesi için önemli yer tutarlar. Politikacılar, iktidarı ele geçirebilmek ve halk adına hareket edebilme kudretine sahip olabilmek için farklı yollara başvururlar. Siyasilerin seçim dönemlerinde ekonomik genişleme politikaları seçim kaynaklı dalgalanmalara sebep olmaktadır. Literatürde bu türden seçim kaynaklı ekonomik dalgalanmalara politik konjonktür dalgaları denilmektedir.

Bu çalışmamızda politikacıların ekonomiyi manipüle etmek için kullandıkları yöntemler, araçlar ve bu dalgalanmaların sebepleri Siyaset-Ekonomi ilişkisi içinde incelenmiştir. Çalışmamızın ilk bölümünde siyaset ile ekonomi ilişkisi incelenirken Politik Konjonktür Teorisi'nin tanımlanması yapılmış, ikinci bölümde bu teorinin genel çerçevesi ve nedenleri üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise, Türkiye'de seçim kaynaklı konjonktürel dalgalanmalar dönemin siyasi süreci içerisinde değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

Today, in countries governed by democratic elections, election hold an important place for the development of democracy and strengthening of the political power. Politicians, in order to seize political power and to own the population's decision making force tend to choose different ways. The choices of economic expansion policies undertaken during the election period, lead to a period of political volatility during election time. In the literature this election kind of economic volatility is evaluated inside this time period as conjecture fluctuation.

In this study, we will examine the methods used by politicians to manipulate the economy, instruments and the reasons for these fluctuations in relation to politics and economics. In the first chapter of our study the relationship between economics and politics will be examined and we will complete the Political Business Cycle Theory in such way. The second part focuses on the general framework of this theory and its causes. In the last chapter, the election oriented conjectural fluctuations inside the political time period of Turkey will be evaluated.

İÇİNDEKİLER

Giriş

10

BİRİNCİ BÖLÜM

SIYASET VE EKONOMİ İLİŞKİLERİNİN GENEL ÇERÇEVESİ

1.1. SİYASET İLE EKONOMİ İLİŞKİLERİNİ BELİRLEYEN VE YÖNLENDİREN FAKTÖRLER	12
1.1.1. Seçimler	12
1.1.2. Dönemin İktisadi Akımlarının Teorileri	14
1.1.2.1. Klasik Yaklaşım	14
1.1.2.2. Keynesyen Yaklaşım	16
1.1.2.3. Monetarist Yaklaşım	19
1.1.2.4. Yeni Klasik Yaklaşım	20
1.1.2.5. Yeni Keynesyen Yaklaşım	22
1.1.3. Benimsenen Sanayileşme Stratejisi	23
1.2. SİYASET VE EKONOMİ ARASI İLİŞKİLERDE KULLANILAN BAŞLICA ARAÇLAR	24
1.2.1. Para ve Kredi Politikaları	25
1.2.2. Maliye Politikaları	26
1.2.3. Döviz Kuru Politikası	27
1.2.4. Dolaysız Kontrol Araçları	28
1.3. POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARI	29

İKİNCİ BÖLÜM

POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİ TEORİSİ

2.1.POLİTİK KONJONKTÖR HAREKETLERİ TEORİSİNİN GENEL ÇERÇEVESİ	33
2.2.GELENEKSEL YAKLAŞIM	35
2.2.1. Geleneksel Fırsatçı Model	35
2.2.2. Geleneksel Partizanca Yaklaşım	36
2.3.MODERN YAKLAŞIM	39
2.3.1. Rasyonel Fırsatçı Modeller	40
2.3.2. Rasyonel Partizan Modeller	42
2.4. UYGULAMADA PARTİZAN VE FIRSATÇI EĞİLİMLER	44
2.5.POLİTİK KONJONKTÜR TEORİSİNİN GÖSTERGELERİ	46
2.5.1.Temel Ekonomik Değişkenlerdeki Hareketler	48
2.5.2.Mali ve Parasal Araçlardaki Değişiklikler	48
2.6. POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİNİ BELİRLEYEN ETKENLER	49
2.6.1.Seçmenlerin Profilleri ve Oy Verme Davranışları	50
2.6.1.1. Ekonomik Oy Verme	51
2.6.1.2. Oy Ticareti	51
2.6.2.Parti Tipolojileri	51
2.6.2.1.Bölünmüş Partiler	52
2.6.2.2.Kitle Partileri	52
2.6.2.3.Kartel Partiler	52

2.6.3.	Hükümet Yapıları	53
2.6.3.1.	Tek Parti Hükümeti	53
2.6.3.1.1.	Hâkim Tek Parti	53
2.6.3.1.2.	Hegamonik Tek Parti	53
2.6.3.1.3.	Gerçek Tek Parti Sistemi	54
2.6.3.2.	Koalisyon Hükümeti	54
2.6.3.3.	Azınlık Hükümetleri	54
2.6.4.	Baskı Grupları	55
2.6.4.1.	Baskı Gruplarının Sınıflandırılması	56
2.6.5.	Uygulanan İktisadi İstikrar Politikası	57
2.6.5.1.	Parasal Hedefleme Stratejileri	57
2.6.5.2.	Döviz Kuru Çıpası	58
2.6.5.3.	Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi	58
2.6.6.	Sermaye Hareketliliği ve Kur Rejimi	59
2.6.6.1.	Tam Sermaye Hareketliliği ve Para Politikası	60
2.6.6.2.	Tam Sermaye Hareketliliği ve Maliye Politikası	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİ

3.1.	TÜRKİYE'DE SEÇMEN DAVRANIŞLARI	66
3.2.	TÜRKİYE'DE POLİTİKA, SİYASİ PARTİLER VE HÜKÜMETLER	68
3.3.	TÜRKİYE EKONOMİSİ	72
3.4.	TÜRKİYE'DE İKTİSAT POLİTİKALARININ MANİPÜLASYONU	73

3.4.1.	Türkiye’de Seçim Dönemlerinde Para Arzının Genişlemesi	73
3.4.2.	Türkiye’de Seçim Dönemlerinde Maliye Politikasının Genişlemesi	74
3.5.	2000-2013 DÖNEMİ TÜRKİYE’DE POLİTİK KONJONKTÜR DALGALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	78
3.5.1.	2002 Genel Seçim Dönemi İktisadi Değerlendirilmesi	78
3.5.2.	2007 Genel Seçim Dönemi İktisadi Değerlendirmesi	80
3.5.3.	2011 Genel Seçim Dönemi İktisadi Değerlendirilmesi	81
3.5.4.	2000-2013 Dönemi Mali Göstergelerle Değerlendirilmesi	82
	SONUÇ	84
	KAYNAKLAR	88
	EKLER	94

GİRİŞ

Günümüzde anlaşılmıştır ki, ülkeler makroekonomik dengenin sağlanması için sadece piyasanın görünmez eline güvenmemeli ekonominin işlerlik kazanabilmesi için ona müdahale etmelidirler. Bunu sağlayabilmek için de devletler ekonomiye çeşitli aygıtlarla ama siyasi kararlarla yön verirler. Yine ülkelerde görülen siyasi krizleri aşmak için de ekonomiye yön vererek bu krizlerin aşılması yoluna da giderler. Böylece siyasetle ekonomi arasında karşılıklı bir ilişki oluşur.

Siyaset ve ekonomi arasındaki bu ilişkinin iktisadi analiz açısından önemi, iktisat politikası hedeflerinin saptanmasında, siyasetin ön plana çıkarak, ekonominin işleyişini yapaylaştırıp çeşitli iktisadi sorunlara yol açmasıdır. Siyasetin ekonomi üzerindeki etkileri seçim dönemlerinde artarken sık aralıklarla seçim yapan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde bu etki daha da belirgindir. Politik konjonktür hareketleri yaklaşımındaki çalışmaların ortak özelliği de seçim dönemleriyle ekonomik dalgalanmalar arasındaki ilişkinin geçerliliğini araştırmaktır.

Ekonomik dalgalanmalar ile seçimler arasındaki ilişki esas alındığında literatüre katkı yapan çalışmalar üç başlık halinde ele alınabilir: Birinci gruptaki çalışmalar, seçim sonuçlarını içsel değişken olarak değerlendirmekte ve ekonomik koşulların oylama süreci üzerindeki etkilerini, ikinci gruptakiler, siyasal partilerin izledikleri farklı iktisat politikalarının ekonomi üzerindeki partizan etkilerini, üçüncü gruptakiler ise, siyasal iktidarların iktidar sürelerini uzatmak amacıyla ekonomiyi manipüle ederek uyguladıkları fırsatçı iktisat politikalarının etkilerini araştırmaktadır.

İktisat teorisinin tarihsel gelişimi içinde bazı teoriler ve bu teorilerin taraftarları için, devletin ekonomiye müdahale etmesi gerekli ve yararlı iken bazı teoriler ve taraftarları için de istenmeyen bir durumdur. Ancak denilebilir ki, iktisat teorisinin üç yüz yılı aşkın bir süredir bu tartışma içinde gösterdiği iniş ve çıkışlara rağmen, devlet her gün yeni yeni nedenlerle ve yeni yeni kurumsal ve yasal düzenlemelerle ekonomik hayata müdahale etmektedir. Bu sebeple iktisat ve siyaset arasında devamlı bir sıkı ilişki var olmuştur.

Politik Konjonktür Dalgalanmaları teorisine göre, siyasiler seçimlerde şanslarını arttırmak için fırsatçı politikalar izlemeyi tercih etmektedirler. Bu sebeple seçim dönemlerinden önce, ekonomide hızlı büyüme ve düşük işsizlik sağlamak amacıyla toplam talebi arttırıcı politikalar izlemektedirler.

Siyaset ile ekonominin karmaşık ilişkisinin inceleneceği bu çalışmada ayrıca politik konjonktür hareketleri teorisi içerisinde yer alan modeller de ayrıntılı bir şekilde incelenecek ve söz konusu modellerin ileri sürdüğü varsayımların geçerliliği analiz edilecektir. Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümü siyaset ekonomi ilişkilerinin genel çerçevesi oluşturmaktadır. İkinci bölümde politik konjonktür hareketleri teorisi, geleneksel ve modern yaklaşımlar olarak iki ayrı başlıkta ele alınmaktadır. Üçüncü politik konjonktür hareketlerini belirleyen etmenler ve temel kısıtlar ele alınmaktadır. Son bölümde ise Türkiye ekonomisine ilişkin çeşitli göstergeler esas alınarak politik kaynaklı dalgalanmaların varlığı ve niteliği test edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİYASET EKONOMİ İLİŞKİLERİNİN GENEL ÇERÇEVESİ

1.1.Siyaset İle Ekonomi İlişkilerini Belirleyen Ve Yönlendiren Faktörler

Siyaset ile ekonomi ilişkisi, her ülkede farklı boyutlarda gözlenen bir olgudur. Siyaset ile ekonomi arasındaki ilişkinin genel çerçevesini belirleyen en önemli konu, bu ilişkiyi bu ilişkiyi belirleyen ve yönlendiren faktörlerdir. Yine bu faktörler de ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de demokratik sistemlerde seçimler, politikacıların parasal ve mali araçları kullanarak temel ekonomik değişkenleri etkilemeye çalışması en önemli önemli faktör olarak kabul edilmektedir. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, seçimler, siyaset ile ekonomi arasındaki ilişkilerde en önemli faktör olmasına karşın seçim öncesi ve sonrası dönemde söz konusu ilişkinin boyutunu, hakin iktisat teorilerinin ortaya koyduğu görüşlerin yanı sıra tercih edilen sanayileşme stratejisi de etkilemektedir. Bu noktadan hareketle siyaset ve ekonomi arasındaki ilişkileri belirleyen ve yönlendiren faktörleri, seçimler, tercih edilen iktisadi akımlar ve ülkenin içindeki hakim sanayileşme stratejisi olarak inceleyebiliriz (Erdoğan, 2004: 3).

1.1.1. Seçimler

Demokratik toplumlarda oy verme halkın siyasal hayata katılmasını sağlayan bir eylemdir. Bu katılım demokratik sistemin işlerliğinin etkin bir şekilde devam etmesini sağlayan bir yoldur (Kılıç, 2012: 180). Demokrasiyi tanımlayan yada açıklayan ifadelerde halkın egemenliği temel bir vurgudur. Bu vurgu dan hareketle demokrasilerde halkın egemenliği, vatandaşların seçimlerde hür iradesiyle kullandığı oyların kendilerini yönetmeye yetki ve vekâletini vermesiyle gerçekleşir. Bundan dolayı seçimler, demokrasinin en önemli unsuru ve olmazsa olmaz koşullarından biri olarak değerlendirilmektedir. Seçmenler, siyasal iktidarların performanslarını değerlendirerek görevlerinin devamını ya da başka siyasi partilerin iş başına gelmesini serbest seçimlerde kullanacakları oyları ile belirlerler. (Doğan ve Göker, 2010: 160)

Siyaset ile ekonomi arasındaki ilişkiler, büyük ölçüde demokratik sistemin en önemli unsurlarından biri olan seçimler aracılığıyla gerçekleşir. Sağlıklı bir şekilde işleyen demokratik sistemlerde politik sektör ile ekonominin etkileşimini seçimler belirlemektedir. Bireyler politikacılardan kendi çıkarlarını korumalarını isterlerken politikacıların da oy

maksimize etme gayesi bulunmaktadır. Böylece siyasetçiler ve toplumu oluşturan bireylerin karşılıklı çıkarlarını da seçimler aracılığıyla maksimize ederler(Özdemir, 2007:24).

Seçim sonucu seçmenlerin rakip adayları karşılaştırması sonucundaki tercihi anlamına geldiğinden seçmenin bu tercihiadayın geleceğine dolaysıyla toplumların geleceklerine etki etmektedir.Seçimler halkın desteğinin kazanılması ve bu desteğin sürdürülmesini amaçlayan siyasal iletişim çalışmalarını önemli kılmaktadır. Çünkü bireylerin desteğinin kazanılması etkili bir iletişimle mümkün olacağı düşünülmektedir.Bu sebeple seçmenler kendi tercihlerini oluştururken sadece makroekonomik performansı dikkate almaz (Kılıç, 2012: 181).

Kimi zaman siyasal iktidarın belirlenmesinde ideolojik eğilimler de ön plana çıkabilir. Ayrıca günümüz ekonomilerinde baskı ve çıkar grupları başta medya gücü olmak üzere çeşitli yol ve yöntemlerle seçmen tercihlerini yönlendirmek istemektedir. Politika ile ekonomi arasındaki ilişkiler her ne kadar seçim aracılığıyla gerçekleşse de iktidarın kullanım şekli de son derece önemlidir. Çünkü demokratik sistemlerde siyasal iktidarın kullanım hakkını elde eden hükümetler, bu kullanım haklarının sınırlarını zorlamaktadır İktidarlar itaati sağlamaştırabilmek amacıyla güç tehdidinin gücün kullanımından daha çok benimserler. Güç, yasaklamalarda oldukça etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu sebeple özellikle toplumsal düzeyde maliyetli sorunlarla karşı karşıya kalmak söz konusu olabilmektedir. Siyasal iktidarların politika uygulamalarında güç kullanımının minimal düzeyde tutulması istenmektedir. Siyasal iktidarın kullanımı güç kullanımı ile tezahür ettiğinde devletin iktisadi hayata doğrudan doğruya müdahalesi söz konusu olur. Bu yöntemin savaş ya da ağır ekonomik ve sosyal buhranların yaşandığı dönemlerde kullanıldığı bilinmektedir. Ancak güç kullanımı tercih edilebilir ya da uzun süre kullanılabilir bir yöntem olarak görülmemelidir. Çünkü güç kullanımı tercih edildiğinde politika uygulamalarının yöneliminde seçmen taleplerinin önemi azalmaktadır (Erdoğan, 2004: 6-7).

Manipülasyon, aldatma güdüsünü içermektedir. Manipülasyon güç yöntemine göre daha düşük maliyetli bir uygulamadır. Bu yöntemde siyasal iktidarlar ve seçmenler arasında karşılıklı doğrudan etkileşim sürecine gerek kalmadan istenildiğinde uygulanabilme özelliğine sahiptir. Siyasal iktidarlar doğrudan iletişime girmeksizin manipülatif uygulamalarla ekonomik stratejileri kolaylıkla değiştirebilirler. Kısa dönemde meydana gelen ekonomik iyileşmeyi, oyları attırmakta kullanabilmek için seçmenin sadece o günkü iyileşmeyi düşünmesi ve geçmişi unutması gerekir. Aynı şekilde, gelecekte ne olacağı ile de ilgilenmemeleri lazımdır. Konunun ilginç olan bir başka yönü halkın çoğu defa politikanın maliyetini dikkate almamasıdır. Eğer ekonomik iyileşmeler halkın desteğini daima

arttırıyorsa seçmenler ya politikaların yararlarının politikalarının maliyetinden fazla olduğunu düşünüyorlar veya bu maliyeti başkalarının ödediği zannediyorlar demektir. Oysa ki, gerçek böyle olmayabilir. Ekonomik iyileşmeyi sağlayan politikaların toplumsal maliyeti sağladığı yararlardan fazla olabilir Siyasal iktidarı ellerinde bulunduran politikacılar ekonomik duruma yön verecek politikalar belilerken kurumların yapısını seçmenlerinin ideolojik eğilimlerini ve temel iktisadi önceliklerini de göz önüne almak zorundadır. Politikacılar için bu yöntemlerin kullanımlarını ülkelerin temel yapısal özellikleri ile birlikte iktisadi ve siyasi konjonktür belirler. Ancak unutulmamalıdır ki günümüz ekonomileri dünya ekonomisindeki genel iktisadi ve politik konjonktür de önemli ölçüde etkilenmektedir. Siyasi iktidar bu yöntemlerin hepsini de kullanabileceği gibi sadece birini de uygulayabilir. Politikacıların partizanca bir tutum sergilemesi seçmenlerin uygulanan iktisat politikalarına gösterdiği tepkilere göre değişmektedir (Özdemir, 2007:16).

1.1.2. Dönemin İktisadi Akımlarının Teorileri

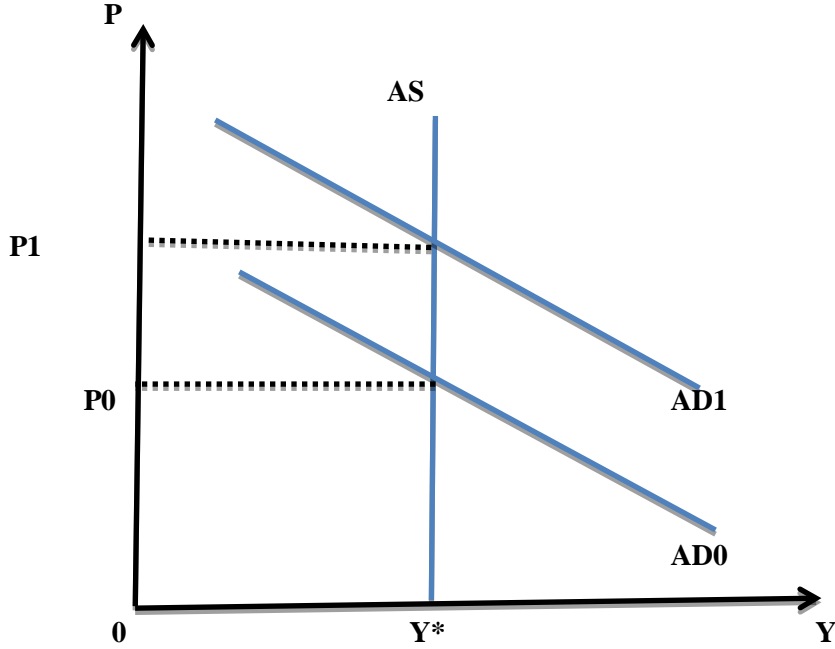
İktisadi düşüncenin gelişim sürecinde farklı iktisadi akımlar popüler olmaktadır. Makroekonomik analizde iki uç model bulunmaktadır: Klasik model ve Keynesyen model. Her iki akım da oldukça uç sonuçlara ulaşmaktadır. Popüler akımların kamu gelirlerine ve harcamalarına, kamu kurumlarının varlıklarına bakış açıları farklıdır. Keynesyen iktisatçıların oluşturduğu müdahaleci grup devletin müdahalesine olumlu bakarken Klasik iktisatçılar ve onların türevleri olan Yeni Klasikler ve Monetaristler devlet müdahalesine karşıdır. Klasikler, fiyatların ve ücretlerin tam esnek olduğunu varsaymaktadırlar. Keynesyenler ise tam esnekliği reddeder, piyasanın temizlendiğini kabul etmezler. Devlet müdahalesi olmadan piyasanın dengesini sağlayamadığını öngörürler.

1.1.2.1. Klasik Yaklaşım

“Klasik” terimini ilk kullanan değilse bile bugün kullandığımız anlamına kavuşturan kişi John Maynard Keynes’tir. Keynes, klasik terimini 1936 öncesine makroekonomik sorular hakkında yazmış olan tüm ekonomistler için kullanmıştır. Keynes makroekonomi teorisi açısından Neo Klasikler ve Klasikler arasında bir fark görmemiş ve hepsini Klasikler olarak görmüştür. Klasik ekonomi kendinden önceki yerleşik ekonomi anlayışına yani merkantilizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. Klasikler, merkantilizmin özellikle iki düşüncesine karşı çıkmışlardır. Bunlar bir ulusun zenginliğinin sahip olduğu değerli metal miktarına bağlı olduğu görüşü ile kapitalist sistemin gelişmesi için devlet müdahalesinin

zorunluluğuna olan inançtır. Klasikler, merkantilistlerin aksine ulusların zenginliğinin reel faktörlere bağlı olduğunu ve kapitalizmin gelişmesi için serbest piyasa ekonomisinin en uygun araç olduğunu savunmuşlardır. Klasik anlayış genel olarak bir reel analizdir. Paranın ekonomideki rolü pek azdır ve ekonominin büyümesi üretim faktörleri stokunun büyümesine ve teknolojik gelişmeye bağlıdır. Paranın kendiliğinden bir değeri yoktur, para ancak mal ve hizmetlerin mübadelesi için bir araçtır. Klasik modelde ekonomik birimlerin rasyonel davrandıkları ve ekonominin tam istihdam düzeyine kendiliğinden geleceği varsayılır. Ekonomideki tüm fiyat ve ücretlerin esnek olduğu öngörülür. Fiyat esnekliğinin de piyasaları sürekli temizlediği ve böylece ekonominin kendiliğinden denge düzeyine ulaşır ve tam istihdam gerçekteşir. Klasik modelde fiyatlar ve ücretler tam esnek olduğu, işçilerin istedikleri anda iş bulabildikleri, firmaların istihdam ettikleri iş gücünün miktarını herhangi bir maliyete katlanmadan diledikleri gibi değiştirebildikleri, firmaların rekabetçi davrandığı ve mevcut fiyatlarla ürettikleri tüm malları satmayı bekledikleri ideal bir dünya ele alınmaktadır. Ayrıca klasik yaklaşım paranın tarafsız olduğunu kabul eder. Bu varsayım para aldanması ya da para hayalinin olmaması olarak da adlandırılır. Buna göre ekonomideki fiyat düzeyi yalnızca para stokuna bağlı olmaktadır. Klasikler para politikasında küçük de olsa bir rol verirken maliye politikasına bütünüyle karşı çıkmaktadırlar. Bunun iki sebebi bulunmaktadır: Birincisi, devletin ekonomideki ağırlığının zaten küçük tutulması arzulanığından kamu bütçesinin büyümesine yol açacak her türlü uygulama liberal ideolojiye uygun olarak reddedilmektedir. İkinci olarak da aktif bir maliye politikasına izin verilse bile, bunun ekonomide istihdamı ve hasılayı arttırmak gibi bir etkisi söz konusu olmayacaktır. Örneğin, ekonomiyi genişletmek için kamu harcamalarının arttığını varsayalım. Artan kamu harcamalarının finansmanı için devlet ya vergileri arttıracak, ya özel sektörden borçlanma yoluna gidecek ya da para basma yolunu tercih edecektir. Klasik yaklaşımda bunların hiçbirisi ekonomide kalıcı bir genişlemeye yaratmayacaktır. Bunun sebebi ise vergilerin artması veya borçlanma halinde kamu harcamalarındaki artış kadar özel sektör harcamaları azalacak, ekonomide tam dışlama dediğimiz durum gözlenecektir. Yine para stoklarının artması da ekonomide genişletici bir etki yaratmayacak sadece fiyatların artmasına sebep olacaktır (Yıldırım vd, 2009: 119-142).

Şekil 1.1: Klasik Modelde Ekonominin Dengesi

Kaynak: Yıldırım vd, 2009: 137

1.1.2.2. Keynesyen Yaklaşım

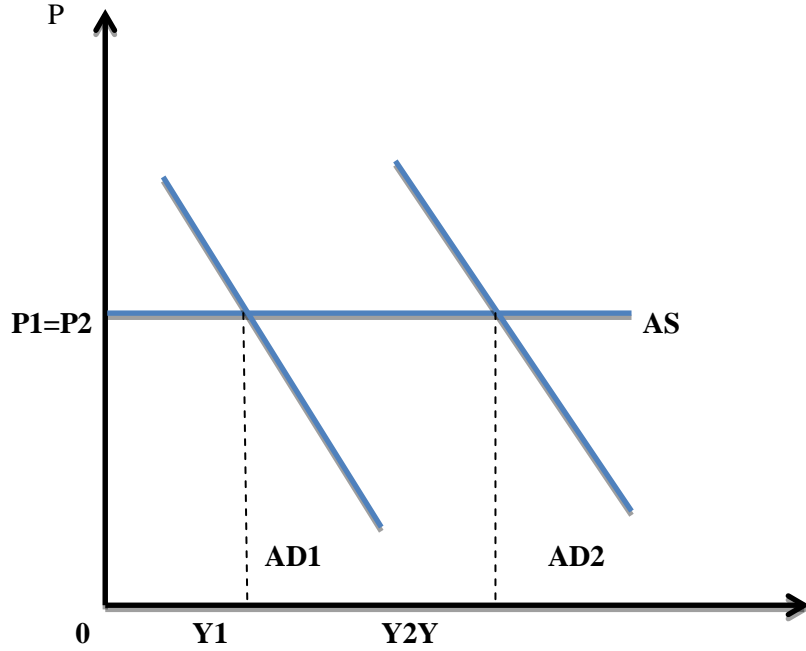
Keynes, 1930'larda yaşanan büyük buhranın hemen ardından ortaya çıkmış ve bir anlamda da bu büyük krizden çıkış noktası haline gelmiştir. Keynes'in girişimi, klasik ekonomi modelinin yerine kendi geliştirdiği modeli koymaya yöneliktir ve bunda da başarılı olmuştur. Keynes sonrası dönemde de Keynes'in düşüncelerini geliştirmeye yönelik makroekonomik çalışmalar yapılmış ve 1960'ların sonlarına kadar Keynesyen model ekonominin genel işleyişini açıklamada hâkim model haline gelmiştir.

Büyük bunalımın mal ve hizmet talebinin yetersizliğinden kaynaklandığını iddia eden Keynesyen yaklaşım, depresyonist eğilimlerin ortaya çıkmasını önlemek üzere siyasal iktidarın vergi ve kamu harcaması politikası ile toplam talebi uyarmayı önermiştir. Toplam talep politikaları ile ekonominin yönlendirilmesini isteyen Keynesyen iktisatçılar, ekonomik hayata müdahalede devlete aktif bir rol vermektedir. Keynesyen iktisatçılar iktisadi refahın artışı için gerekli olan talep yanlı politikaların özellikle toplam talep düzeyinin yetersiz

olduğu ve kullanılmayan kapasitenin büyük boyutlara ulaştığı dönemlerde uygulanmasını istemişlerdir (Ünsal, 2009: 32-33).

Keynesyen iktisatçılar toplam talebi arttırmak için uygulanması gereken iktisat politikası olarak maliye politikasını öngörmektedirler. Devletin denge üretim ve tüketim düzeyini etkilemesi iki yolla sağlanır. İlk olarak devletin mal ve hizmet alımı yaparak toplam talebi bunun ardından da toplam geliri arttırdığı kabul edilir. İkinci olarak da vergiler ve transfer harcamaları yoluyla toplam hâsıla, gelir ile harcanabilir geliri etkileyip denge düzeyini değiştirmektedir.

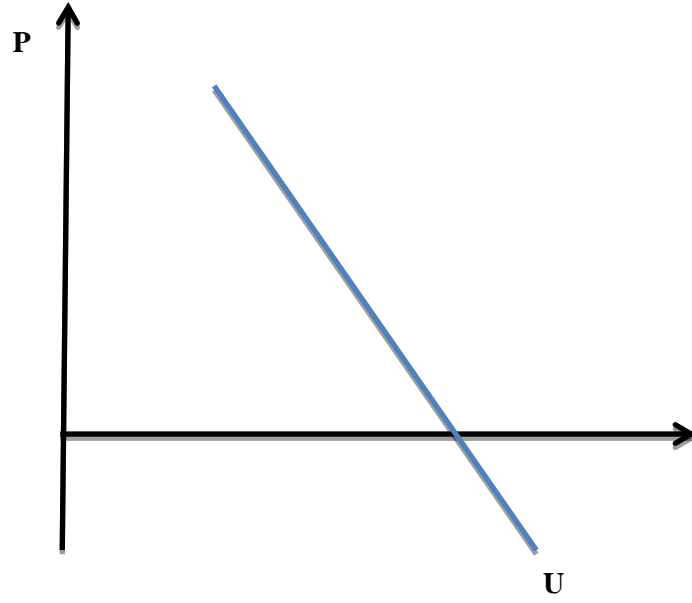
şekil 1.2: Keynesyen Modelde Toplam Arz ve Toplam Talep Dengesi

Kaynak: Yıldırım vd, 2009: 178

Keynes ve ona atıfta bulunan iktisatçılar modellerinde her zaman kısa dönemli analizi uygun görmüşler toplam talepteki artışların da fiyat artışlarına yol açabileceğini önemsememişlerdir. Parasal ücretler ile işsizlik oranı arasında ters yönlü ve istikrarlı bir ilişkinin bulunduğu varsayımından hareketle ilk olarak Philips ve Samuelson tarafından gündeme getirilen Philips eğrisi analizi, devlet mekanizması için enflasyon ile işsizlik arasında bir seçim yapabilme olanağı sağlamaktadır (Yıldırım vd, 2009: 383-385).

Şekil 1.3: Philips Eğrisi

Kaynak: Yıldırım vd, 2009: 384

Keynes ve onu takip eden iktisatçılar ekonomideki depresyonist eğilimlerle mücadele etmişlerdir. Yani onlar için öncelikli hedef ekonomik kriz anında devletlerin oynayacağı rolün belirlenmesi önem taşır Keynesyen iktisatçılar iktisadi istikrarın sağlanması uğruna politikacıların tekeline verilen mali ve parasal araçların arzulanmayan şekilde kullanılmasında da bir sakınca görmemişlerdir. Keynesyen iktisatçılar iktisadi istikrarı sağlamaya çalışırken fiyat istikrarını göz ardı etmişler daha yüksek büyüme ve istihdam hedeflerine öncelik vermişlerdir. Keynes'e göre büyük buhranın başlıca nedeni talep yetersizliğidir. Talep yetersizliği eksik istihdamın ana kaynağıdır. Kapitalist sistemin tam istihdamı garanti edecek bir mekanizması yoktur.

1.1.2.3. Monetarist Yaklaşım

Keynesyen yaklaşımın stagflasyon olgusuna tam anlamıyla çözüm yolu gösterememesi Friedman önderliğindeki bir grup iktisatçıyı harekete geçirdi. Ekonomik yaşamı etkileyen temel faktör olarak parasal değişimleri gören iktisadi anlayışa monetarizm diyoruz. Monetarizmin kurucusu olarak kabul edilen Milton Friedman, monetarizmi, paranın miktar teorisi ile eş değer saymıştır. Bu tanım hem monetarizmin içerinin anlatmak bakımından önemlidir, hem de teorinin oldukça uzun bir geçmişinin olduğunu hatırlatmak bakımından önemlidir (Erim, 2011: 220).

Monetarist iktisatçılar, Philips eğrisinin sadece kısa dönemde geçerli olabileceğinin uzun dönemde ise ekonominin doğal işsizlik düzeyinde sabit kalacağını öne sürmüşlerdir. Monetaristlere göre uzun dönemde işçiler yükselen fiyat düzeyini ve enflasyon oranını algıladıkça, bu gelişmenin de reel ücretlerini azalttığına farkına varacaklar ve daha az emek arz edeceklerdir (Yıldırım vd, 2009: 406-410).

Monetarist iktisatçıların temel önermeleri, bu yaklaşımın devlet müdahaleciliğinin aleyhinde olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Monetaristler, paranın miktar teorisini değiştirmişler “modern miktar teorisini” kurmuşlardır. Parayı aktif bir varlık lüks bir mal olarak görmüşlerdir. Para talebi ise, servet miktarına ve çeşitli servet biçimlerinin sağlandığı “getiri oranına” bağlıdır (Erim, 2011: 221).

Monetarist iktisatçılar, para miktarı büyüme oranı ile nominal gelirin büyüme oranı arasında kesin olmamasına karşın, tutarlı bir ilişkinin varlığını kabul ederler. Para miktarındaki hızlı büyüme, nominal gelir artışı sonucunu doğurmaktadır. Bu ilişki bir zaman gecikmesi sonucu gerçekleşmektedir. Parasal büyüme oranındaki bir değişikliğin de nominal gelir büyüme oranında meydana getirdiği etki, 6 ile 9 ay sonra gözlemlenebilir. Ancak bu süreyi bireyler açısından değişmez ölçüt almak doğru değildir. Bazen daha kısa olabilirken bazen bu süre daha da uzayabilir. Zaman tutarsızlığı problemi özellikle para politikası otoritelerinin uyguladıkları politikaların enflasyonist eğilime sahip olması bakımından önemlidir (Akay, 2006: 142).

Kamusal harcamaların enflasyonist etkiler doğurmaması için bu harcamaların para basımı ya da mevduat genişlemesi yoluyla finansa edilmemesi gerekmektedir. Eğer kamu harcamaları vergiler ya da borçlanma ile finansa edilirse, devlete borç verenlerin ya da vergi mükelleflerinin harcayacakları fonları devlet kendisi kullanmış olur. Maliye politikalarının

önemi sadece devletin ekonomideki yerini tespit edebilmek açısından önemlidir (Yıldırım vd, 2009: 408-411).

Özetlemek gerekirse monetarist yaklaşım savunucuları, kurala bağlı bir para politikasının etkilerinin belirli bir zamansal gecikmeden sonra gözlemleneceğini, maliye politikasının ise yarasız olacağını düşünmüşlerdir. Monetarist iktisatçılar, devlet müdahaleciliğine karşı olduklarını ve ihtiyari politikalar yerine kurala bağlı politikalar yürütüldüğünde popülist politikaların önleneyeğini dile getirmişlerdir.

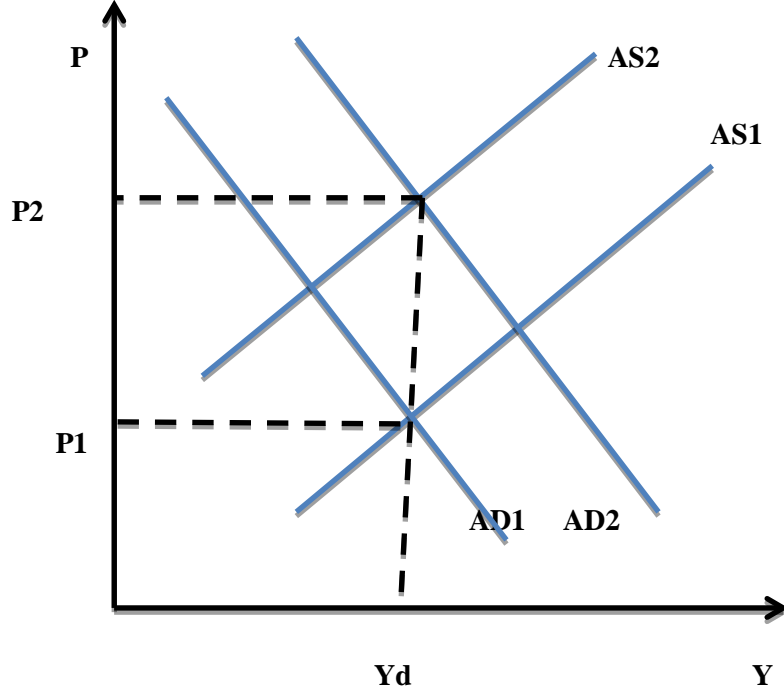
1.1.2.4. Yeni Klasik Yaklaşım

Yeni Klasik iktisatçılar da tıpkı Monetaristler gibi, devletin ekonomiye müdahalesine karşıdır. T. Sargent, N. Wallace, R. Lucas ve R. Barro Yeni Klasik İktisat okulunun öncüsü ve sembolü konumundaki iktisatçılardır. Çalışmalarının çıkış noktası, Monetarist ve Klasik İktisatçılarla paralellik arz eder. Yeni Klasikler'in yaptıkları çalışmaların büyük kısmı serbest piyasa geleneğini izlemektedir. Ayrıca Monetarizmin sezgilerinden büyük kısmı içerilmekle birlikte, Yeni Klasik yaklaşım Keynesyen makro iktisat geleneğinden radikal bir ayrılışı ifade etmektedir. (Telatar, 2004:80).

Yeni klasik iktisatçılar tarafından makroekonomik analize kazandırılan rasyonel beklentiler varsayımı, aslında monetaristlerin kısa dönemde Phillips ilişkisinin geçerli olduğu, uzun dönemde bu ilişkinin kaybolduğu şeklindeki yorumlarına neden olan uyarlanabilir beklentiler varsayımına bir tepki olarak ortaya çıktı. Yeni Klasikler, Philips eğrisi analizini de ne kısa dönemde ne de uzun dönemde geçerli olmadığını öne sürmüşlerdir (Çevik, 2005:3-5).

Keynesyen iktisadi bekleyişlerin davranışlar üzerindeki tüm etkilerini hesaba katmadığı için eleştiren Yeni Klasik iktisatçılar, bireylerin bekleyişlerinin uyarlayıcı değil rasyonel olduğu tezini ileri sürmüşlerdir (Ünsal, 2009, 36). Rasyonelite, mükemmel öngörü şeklinde tanımlansa da bu varsayımına göre, bireyler sistematik hatalar yapmazlar. Hükümetlerin uygulayacağı sürpriz olmayan politikalar, hem kısa dönemde hem de uzun dönemde işsizlik haddini etkilemez (politika ilintisizliği teoremi). Bir başka değişle işsizlik ile enflasyon arasındaki değiş-tokuş önceden açıklanan bir politikada geçersiz olur (Ünsal, 2009: 36).

Şekil 1.4: Yeni Klasik Yaklaşımına Göre Beklenen Toplam Talep Genişlemesi

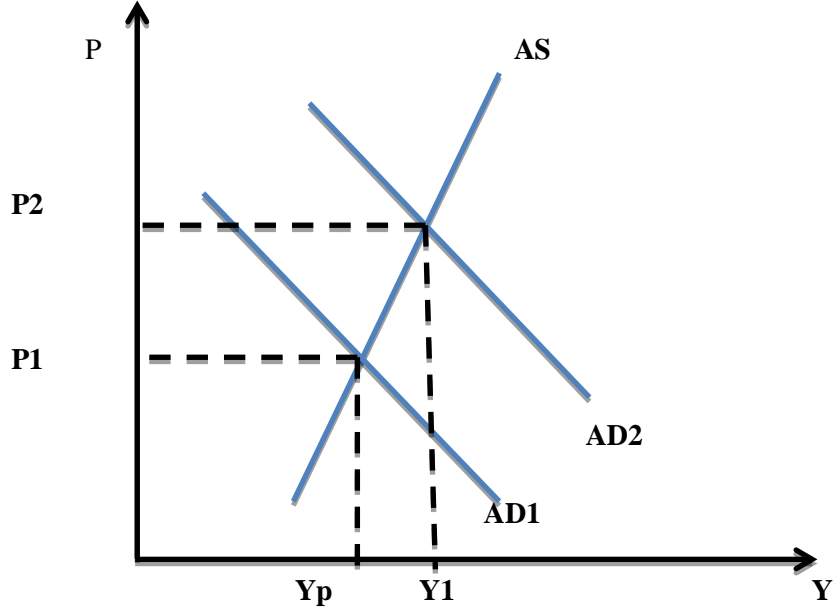

Kaynak: Yıldırım vd, 2009: 338

Yeni Klasik iktisatçılar hükümetlerin önceden açıklamadan uygulayacağı sürpriz politikalar sadece kısa dönemde etki yaratır. Yani Friedman'ın işsizlik ve enflasyon arasındaki kısa dönemde ters yönlü bir değiş-yokuş olduğu tezi sadece sürpriz politikalar için geçerli olmaktadır.

Yeni Klasik teorilerinin iki önemli temsilcisi olan eksik bilgi ve reel konjunktür modelleri temelde Klasik varsayımları muhafaza etmekle birlikte uyarım ve yayılma mekanizmaları açısından farklılıklar göstermektedir. Eksik bilgi modelinde ekonomiyi etkileyen şoklar talep cephesinden kaynaklanmaktadır. Toplam talepteki beklenmeyen değişiklikler konjunktür hareketlerinin başlaması için ilk adım sayılır. Reel konjunktür teorisi ise konjunktür dalgalanmalarına yol açabilecek şokların sadece reel değişkenlerden kaynaklandığını öne sürüp verimlilik şoklarına dikkat çekmektedir (Yıldırım vd, 2009: 330).

Şekil 1.5: Yeni Klasik Yaklaşımına Göre Beklenmeyen Talep Genişlemesi

Kaynak: Yıldırım, 2009: 340

1.1.2.5. Yeni Keynesyen Yaklaşım

Makro iktisadi analizin tarihsel süreci içinde yeni klasik analizi Yeni Keynesyen analiz izlemiştir. John Taylor, Stanley Fisher ve Gregory Mankiw gibi Amerikalı iktisatçılar, monetarist yaklaşımın ve özellikle de yeni klasik yaklaşımın radikal eleştirileri karşısında Keynesyen modelden bazı açılardan farklı olan Yeni Keynesyen model analizini geliştirmişlerdir. Yeni Keynesyen ekolün varsayımları eksik rekabet piyasası ve rasyonel beklentilerdir. Yeni Keynesyenler, konjonktür hareketlerin anlaşılmasında piyasa aksaklıklarının anahtar rol oynadığını düşünmektedirler. Yeni Keynesyenler, konjonktürel hareketleri incelerken hem reel hem de nominal katılıklara vurgu yaparlar. Yeni Klasik model gibi Yeni Keynesyenler de bireylerin ve firmaların fayda maksimizasyonu ile hareket edeceğini kabul etmişlerdir. Ancak Yeni Keynesyenler' in modeli piyasaların sürekli temizlenmediği varsayımına dayanmaktadır. Yeni Keynesyen modelde emek piyasalarında ücret sözleşmeleri uzun dönemleri kapsadığı için reel ücretlerin de katı olduğu görüşü hâkimdir (Ünsal, 2009: 37).

Siyaset ile ekonomi arasındaki ilişki de temel iktisadi akımların görüşleri oldukça etkili olmaktadır. Bu anlamda müdahaleciliği savunan akımların önerilerini benimseyen ülkelerde politikacılar ekonomiye sık sık müdahale ederlerken müdahaleciliğin gereksizliğine inanan ülkelerde piyasa serbest akışına bırakılır. Ancak, temel iktisadi akımlar popüler oldukları dönemde uygulanan politika uygulamalarının niteliğinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Erdoğan, 2004: 20-21).

1.1.3. Benimsenen Sanayileşme Stratejisi

Sanayileşme, Avrupa'da özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların üretim sürecine uygulanması ve buhar gücüyle çalışan makinelerin makineleşmiş endüstriyi doğurması, bu gelişmelerin Avrupa'daki sermaye birikiminin artmasını sağlamasıdır. Dünyada uygulanan iki temel sanayileşme stratejisi vardır: ithal ikameci sanayileşme ve ihracata dayalı sanayileşme stratejisi. Bir ülkede uygulanan sanayileşme ve/veya dış ticaret stratejisinin o ülkedeki, imalat sanayiinin iktisadi ve teknik yapısına, kapital/hasıla ve kapital/emek oranlarına, firmaların ölçeklerine, rekabet gücüne, enflasyona, piyasanın yapısına bağlıdır (Çarıkçı, 2001: 475).

İthal ikameci sanayileşme stratejisi, yurt dışından ithal edilen malların ithal etmek yerine yurt içinde yapmayı öngören bir stratejidir. Bu stratejiyi uygulayan ülkelerde yurt içi üretimi arttırmak amacıyla ulusal üreticiler gümrük tarife ve vergiler ile dış rekabetten korunurlar. II. dünya savaşı ertesinde başlayan ve 1970'li yılların ortasına kadar süren dönemde, gelişmiş ülkelerdeki ekonomik gelişme esas olarak, Fordist birikim rejimi ve Keynezyen uzlaşma temelinde, verimlilik artışlarına ve bu verimlilik artışlarının da çalışanlar ile işverenler arasındaki paylaşımına dayanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında "altın çağ" olarak anılan bu çeyrek yüzyıllık genişleme evresi (Kondratief dalga), dünya ekonomisinin de en güçlü büyüme ve refah dönemidir. Bu dönemde dünya ölçeğinde kişi başına gelirlerin ortalama büyüme hızı yılda %3'e yaklaşmıştır. Bölüşüm ilişkilerinin siyasi tercihler tarafından belirlendiği bu dönemde refah devleti uygulamaları sistemin temelini oluşturmuştur (Eşiyok, 2004: 12-13)

Ihracata yönelik sanayileşmeyi ekonominin dış rekabet karşısında sıkı bir şekilde korunmasından vazgeçilerek dışa açılmayı, ekonominin görece olarak üstünlüğe sahip olduğu üretim alanlarında uzmanlaşarak ihracatı artırmak suretiyle sanayileşmeyi öngören sanayileşme politikası olarak adlandırılabiliriz. Birçok az gelişmiş ülkede ithal ikamesi yoluyla sanayileşme çabalarının başarısızlığa uğraması veya bu

politikanın ekonomik darboğazlar yaratması neoklasik iktisatçıları veya bu iktisatçıların genellikle görev yaptıkları uluslararası kuruluşları az gelişmiş ülkelere ithal ikamesi politikasını terk ederek ihracata dayalı sanayileşme stratejilerini önermeye yöneltti.İhracata yönelik sanayileşme stratejisinin başarısı için arz yönünden iki önemli faktör üzerinde durulmaktadır. Bunlardanbirincisi ihracata yönelik endüstrilere yeterli teşvikin sağlanması, diğeri ise mevcut döviz kurunun istikrarlı ve ihracatçıları özendirecek düzeyde tutulmasıdır. Ayrıca değişen döviz kuru sisteminde ihracatçıların zarar görmemesi için ihracatın farklı coğrafi bölgelere dağıtılmasının önemine değinilmiştir(Alpar, 1985: 121-135

Türkiye’de ithal ikame sanayileşme politikasının gevşetilmesinin ilk adımı 1946 devalüasyonu ile birlikte ithalatta miktarkotalarının uygulanmasını sınırlayan liberasyonla başlar. Ancak Türkiye’nin ihracata dayalı sanayileşme stratejisi, Imf ve Dünya Bankası güdümünde oluşturulan ve tarihe 24 Ocak kararları olarak düşen neo-liberal ekonomi programı ile geçiş yapmıştır (Boratav, 2005: 145-150).

Günümüz dünyasının temel niteliğini yansıtan küreselleşme olgusu, ekonomik, siyasal ve sosyal alanlarda son dönemlerde yaşanan hızlı bütünleşme ve benzeşme olgusudur. Bu süreçte dünya ölçeğinde hızla esen değişim rüzgârları, her alanda olduğu gibi siyasal ve ekonomik yapılarda da köklü bir dönüşümü beraberinde getirmiş, bu dönüşüm gerek uluslararası sistemde gerekse ulusal düzeylerde yeni yönetim modellerini kaçınılmaz hale getirmektedir (Köse, 2003: 3).Küreselleşme süreciyle birlikte yatırımcılar artık uzun vadeli yatırımları değil kısa vadeli ve daha az riskli yatırımları tercih eder oldu. Bunun sonucunda ise özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde çok ciddi dalgalanmalar gözlenmiştir. 1990’lı yıllarda Türkiye’de siyasal iktidarların artan borç yükünü kısa vadeli sermayelerle aşmaya çalışması ekonominin kırılganlık seviyesini kat kat arttırmıştır. İçsel ve dışsal faktörlerden kaynaklanan şoklardan etkilenip hızlanan sermaye kaçağı derin iktisadi krizleri de tetiklemektedir (Yentürk, 2003:46).

1.2.Siyaset ve Ekonomi Arası İlişkilerde KullanılanBaşlıca Araçlar

Bir ekonomide uygulanmakta olan iktisat politikalarının başarısını enflasyon, büyüme ve işsizlik gibi temel değişkenlerin belirlediği makroekonomik performansı belirler. Seçilen herhangi bir iktisat politikasının başarısı siyasal partiye verilen destekle aynı yöndedir. Başlıca iktisat politikalarını, para politikası, maliye politikası, döviz kuru politikası ve dolaysız ücret kontrolleri (gelirler politikası) olarak ayırabiliriz. İktisat politikası uygulamalarında rol alan en önemli kurumlardan birisi de Merkez Bankası’dır.Uygulanan

para politikasının başarısı için Merkez Bankası'nın bağımsızlık düzeyi çok önemlidir. Hükümetlerin ekonomiye müdahale amacıyla kullandıkları iktisat politikaları ihtiyari olabileceği gibi belirli bir kurala bağlı olarak da uygulanabilir (Erdoğan, 2004: 31-32).

Siyasetçiler belirli iktisadi amaçlara ulaşmak için kullandıkları araçları “amaç-araç dengesi” adını verdiğimiz değerlendirmeleri yaparak ve içinde bulunulan koşullara uygun olarak seçmek zorundadırlar. Bunun için yapılması gereken ilk değerlendirme, araçların sebep olacağı maddi veya manevi masraflarla amaca ulaşmaktan sağlanacak maddi ve manevi yararın mukayese edilmesi, yani bir “fayda-maliyet analizinin” yapılmasıdır. Burada, kastedilen toplumsal maliyet ve faydadır. Uygulanacak politika bu iki tarafı en azından dengede tutmalı ve mümkünse maliyetler sabitken yararları da arttırmalıdır. Bir başka değerlendirme ise araçların uygulanacağı ortamın ekonomik, hukuki, sosyal, siyasi ve kültürel yapısını incelemek ve hatta kullanılması düşünülen araçların bu yapıya ne ölçüde uyduğunu araştırmaktır (Savaş, 2013: 30-32).

1.2.1. Para ve Kredi Politikaları

Para politikası ekonomik konjoktüre göre, para arzına müdahale ile uygulanabileceği gibi paranın tedavül hızının denetimiyle de uygulanabilir. Para politikası yardımı ile milli gelir, fiyatlar genel düzeyi ve istihdam hacminin olumlu yönde etkilenmesi amaçlanır. Esas amaç milli geliri arttırmak, işsizliği azaltmak ve fiyat istikrarını sağlamaktır. Ama bu ana amaçlar yanında ara amaçlar da mevcuttur. Araç olarak faiz oranı üzerinde de durulur. Ekonominin bütünü yanında, selektif önlemlerle, kimi bölge ya da sektörlerle yönelik amaçlar da saptanabilir. Parasal araçlar, dönem başında belirlenen ve o dönem için değiştirilme olanağı olmayan araçlar değildir. Aksine parasal araçlar, bir dönem içinde, ekonomik konjoktüre bağlı olarak sık sık ve çeşitli yönlerde değiştirilebilir. Parasal araçların ikinci önemli özelliği, kamuoyuna geniş açıklamalar yapmak, gerekçe anlatmak gibi usullere başvurulmaksızın yetkili otoriteler tarafından uygulamaya konulmalarıdır. Üçüncü önemli özellikleri, parasal araçların etkilerinin kesinlikle saptamanın olanaksız olmasıdır. Parasal araçlar, belli amaçlara ulaşmak için kullanılırlar ama bu amaca ulaşmada ne ölçüde başarılı olacaklarını onları uygulamaya koyan otorite önceden kestiremez(Savaş, 2013: 72-73).

Ekonomide hâsıla düzeyinin artırılması politikacıların en çok tercih ettikleri hedefdir. Bunun için politikacılar para politikası araçlarından, reeskont oranları ve zorunlu karşılık oranlarının düşürülmesini, faiz oranlarının idari kararlarla alınmasını veya selektif

kredi politikası ile kredi tavanının yükseltilmesini kullanabilirler. Para ve kredi politikası ayarlamasında temel faktör ise kurala dayalı politika stratejisi ile ihtiyari politika stratejilerinden hangisinin tercih edileceğidir (Erdoğan, 2004: 33).

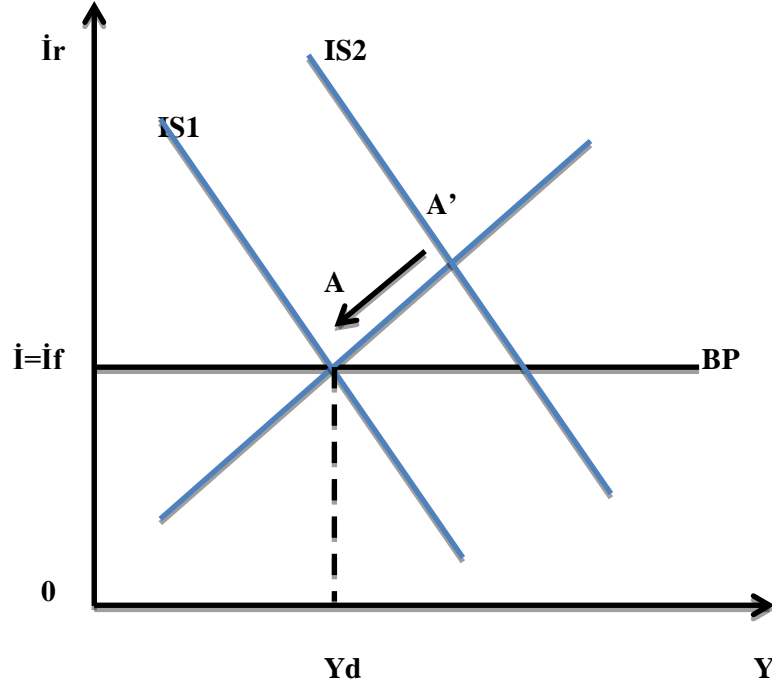
1.2.2. Maliye Politikası

Mali araçlar, devlet bütçesi ile ona ilişkin unsurların tümünü kapsar. Devlet bütçesini ise devlet gelirleri ve devlet harcamaları olarak iki ana parça mali araçlar olarak ayırabiliriz. Ancak devletin öyle gelir ve harcama türleri vardır ki, ekonomik etkileri olmasına rağmen devlet tarafından bir politik araç olarak kullanılması çok istisnaidir. Mesela devlet binalarına atfedilen kira bedelleri, devlet mülküne ait gelirler ve amortisman giderleri gibi unsurlar genellikle politik araç olarak kullanılamazlar (Savaş, 2013: 54-55).

Maliye politikasının milli geliri artırma kaynak tahsisine müdahale, gelir dağılımına müdahale ve stabilizasyon uygulamalarına destek olma şeklinde dört temel amacı olduğu ileri sürülebilir. Mali araçların kullanımı siyasal iktidarların ekonomik hayata aktif bir şekilde müdahale ettikleri anlamına gelir. Devlet kamu harcamaları ve kamu gelirlerini değiştirerek ekonomiye doğrudan müdahale etmektedir. Ancak küreselleşmenin etkisinin son derece yoğun hissedildiği bu dönemde maliye politikasının etkinliği de döviz kuru sistemine bağlı olmaktadır. Bu anlamda sabit döviz kuru sisteminde maliye politikası etkili bir araç iken, esnek döviz kuru sisteminde aynı durumdan söz edemeyiz (Yüce, 2001, 2-3).

Tam sermaye hareketliliği ve esnek döviz kuru altında mali genişlemenin etkisi Şekil 1.6'da gösterilmiştir. Mali genişleme sonucu IS eğrisi sağa kayacak A' noktasında geçici bir denge oluşacaktır. Çünkü bu noktada yurt içi faiz oranı dünya faiz oranlarından büyüktür. Bu noktada artan sermaye girişleri nedeniyle ödemeler bilançosu fazla vermektedir. Ödemeler bilançosunda oluşan bu fazlalık ülke parasının değerlenmesine ve rekabet gücünün düşmesine yol açar. Bunun sonucunda ise net ihracat azalırken IS eğrisi sola kayarak tekrar A noktasına ulaşır. Burada LM eğrisi pozitif olmasına rağmen tam dışlama etkisinin ortaya çıkmasının nedeni de döviz kurundaki düşmedir.

Şekil 1.6: Tam Sermaye Hareketliliği ve Esnek Döviz Kuru Sisteminde Mali Genişleme

Kaynak: Ünsal, 2009: 385

1.2.3. Döviz Kuru Politikası

Döviz kuru politikası, para ve maliye politikasının etkinliğini belirleyen önemli bir iktisat politikası aracıdır. İki temel döviz kuru rejimi bulunmaktadır: Sabit kur rejimi ve esnek (dalgalı) kur rejimi. Sabit ya da esnek kur rejimi, aynı zamanda siyasal iktidarların ekonomiye müdahale boyutunu da belirler (Parasız, 2000: 542).

Esnek (dalgalı) döviz kuru sisteminde ulusal paranın değeri, serbest piyasada döviz arz ve talebine göre belirlenir. Döviz kuru günlük olarak herhangi bir kamu müdahalesi olmadan belirlenir. Döviz piyasasında denge ve ödemeler bilançosu düzeltmeleri, döviz kurundaki değişimlerle gerçekleştirilir. Ekonomideki düzey veri iken, döviz kurunun yükseltilmesi, ulusal paranın yabancı paralar cinsinden değer kaybı anlamına geleceğinden, ithal mallarının ülke içi fiyatları yükselir; ihracat teşvik edilmiş olur. Döviz kurunun düşmesinde ise bunun tersi olur. İthal mallarının ülke içi fiyatları düşer; ihracat caydırılmış olur. Dalgalı döviz kuru sisteminin iki ana alt biçimi vardır. Bunlardan birincisi, hiç kamu müdahalesinin söz konusu olmadığı ve yukarıda bahsettiğimiz biçimdir. Buna

serbestdalgalanma ismi verilir. İkincisi ise gözetimli dalgalanmadır. Bu ikinci biçimde “gözetimin” amacına göre uygulamaya iki farklı isim verilir: Buna göre, gözetim kısa süreli yapılıyorsa temiz dalgalanma, ülkenin uluslararası ticaretteki konumunu iyileştirmek amacıyla yapılıyorsa kirli dalgalanma söz konusudur. Sabit kur rejiminde, kurların önceden belirlenen düzeyde sabit tutulması zorunluluğu vardır. Sabit kur rejiminin uygulanması halinde, parasal otoritelerin bağımsız bir para politikası uygulama olanağı yoktur. Para politikası uygulamaları, döviz kurunun önceden ilan edilen düzeyden sapmasını önlemek için kullanılır (Seyidoğlu, 2007: 365-376).

Kur rejimi tercihini belirleyen iki temel unsurdan bahsedilebilir. Bunlardan ilki, ekonominin büyüklüğü, dışa açıklık derecesi, ekonomik ve finansal gelişmişlik derecesi gibi her ülke için farklı olabilecek öznel koşullardır. İkincisi de, Frankel (1999) tarafından ortaya atılan ve tüm ülkeler için geçerli olduğu iddia edilen "imkânsız üçleme" (impossible trinity) hipotezidir. Bir ülkenin öznel koşullarına göre, tercih edilecek kur rejiminin esneklik derecesi değişiklik göstermektedir. Örneğin, bir ekonominin büyüklüğü, finansal gelişmişlik derecesi, ihraç ürünlerinin çeşitliliği, yurtiçi ve yurtdışı enflasyon arasındaki fark arttıkça dalgalı kur rejimleri yönündeki tercih daha ağır basmaktadır (Kaya ve Güçlü, 2005:3-4).

Ancak, bu öznel koşullar ne olursa olsun bütün ülkelerin göz önünde bulundurmaları zorunda oldukları "imkânsız üçleme" hipotezi vardır. İmkânsız üçleme hipotezine göre, bir ülkede kur istikrarı, para politikalarında bağımsızlık ve uluslararası finans piyasalarıyla bütünleşme şeklinde üçlü bir amacın aynı anda bulunması mümkün değildir. Bu amaçların en az birinden vazgeçilmelidir (Kaya ve Güçlü, 2005: 4).

1.2.4. Dolaysız Kontrol Araçları

Maliye politikası araçları ile parasal politikaların tamamı ve döviz politikası “dolaylı iktisat politikası” araçlarıdır. Yani bu araçlarla ulaşılmak istenen amaç “dolaylı” yollarla olabilir. Mesela fiyatların azaltılması için azaltılan kamu harcamaları ile düşünülen şey önce toplam talebi kırmak arkasından ise fiyatları düşürmektir. Ancak ücret ve fiyat kontrolleri gibi araçlar dolaysız iktisat politikası araçlarıdır. İstenilen hedeflere dolambaçlı yollardan değil doğrudan doğruya ulaşmayı mümkün kılar. Bu nedenle bu tür araçlara dolaysız politik araçlar veya kontrol araçları da denilebilir.

Doğrudan para politikası araçları, merkez bankasının para politikası uygulamalarını piyasanın inisiyatifi yerine yapmış olduğu yasal düzenlemeler aracılığıyla bizzat kendisinin

gerçekleştirmesini sağlayan para politikası araçlarıdır. Doğrudan kontrol araçlarının geçici bir kriz durumunda Merkez Bankasının faiz ve kredi miktarı kontrolünde piyasadaki etkinliğini arttırmaktadır. Ayrıca dolaylı para politikası araçlarının yeterince gelişmediği finansal piyasalara sahip merkez bankalarında pratik bir yaklaşım olarak yine merkez bankasının etkinliği arttırmaktadır. Diğer taraftan doğrudan kontrolün dezavantajlı yönleri de bulunmaktadır. Doğrudan kontroller, kaynakların yurtdışı piyasalara yönelmesine neden olabilmektedir (Parasız, 2000: 90).

1.3. Politik Konjonktür Dalgalanmaları

Ekonomik hayat, genellikle iniş çıkışlarla doludur. Bir başka deyişle iktisadi yaşamda kıtlık, işsizlik, hızlı enflasyon, artan dış borçlar vb. olumsuz olaylar, kısa ve uzun dönemde yerlerini bolluk, tam istihdam, fiyat istikrarı, ödemeler bilançosu dengesi gibi olumlu gelişmelere terk ederler. Ekonomik hayattaki bu türden dalgalanmalar konjonktürel hareketler olarak adlandırılırlar. İktisatçılar çeşitli makro modeller çerçevesinde bu dalgalanmaların neden kaynaklandığını ve nasıl önleneceğinin araştırmaya devam etmektedir. Ancak son yıllarda bu dalgalanmaları açıklamaya yönelik bir takım çabalar da politik iktisatçılardan gelmiştir (Savaş, 2013: 157-158).

Günümüzde, pek çok ülke ekonomisinde, seçim kaynaklı dalgalanmalar yaşanmaktadır. Politik konjonktür dalgalanmaları, iktidardaki politikacıların oylarını maksimize etmek ve yeniden seçilebilmek amacıyla, seçim öncesinde seçmenler üzerindeki refah hissini arttırmak yoluyla ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeleri; yani manipüle etmeleri demektir (Bahçe, 2006: 95).

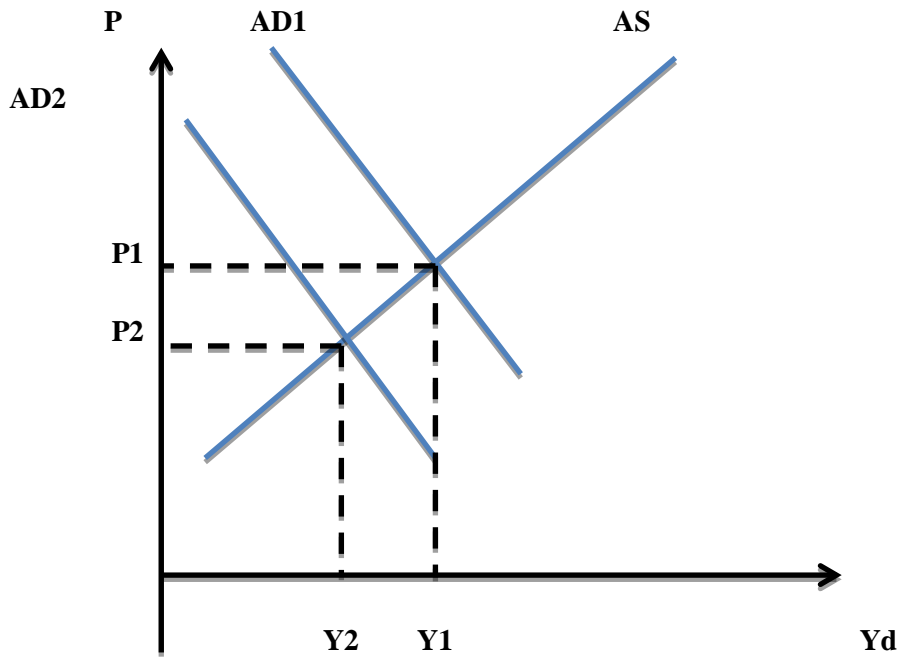
Siyasal iktidarların iktisat politikası araçları ile ekonomiye müdahale etmelerinin doğal sonucu olarak iktisadi faaliyet hacmi, durağan bir seyir izlemez. İktisat politikaları ile yapılan müdahaleler, toplam talep ve toplam arz değişikliklerine yol açar. İktisat politikacılarına göre siyasetçilerin neden olduğu bu konjonktürel hareketlerin arkasında hep politik faaliyetler vardır. Hükümetlerin yeniden seçilme gayesiyle seçim zamanları giriştikleri popülist tavırlar seçimden sonra yerini resesyona bırakır. “Politik Konjonktür Teorileri” olarak bilinen bu teorilere göre temel makro göstergelerde meydana gelen değişiklikler hep seçim dönemlerine denk gelmektedir (Savaş, 2013: 158).

Politik konjonktür hareketleri, kendilerinin yeniden seçilme şansını arttırmada kullanan politikacılar tarafından oluşturulmaktadır. Demokratik işleyişlerde “seçim ekonomisi” olarak bilinen bu dinamik faktör kamu harcamalarını artırıcı bir rol

oyunmaktadır. Hükümetlerin “Seçim Ekonomisi” koşullarında gerçekleştirdikleri bu faaliyetleri dolayısıyla maliye ve para politikalarının etkinliği azalmakta; ekonominin bu şekilde politizasyonu kamu müdahalelerini artırmaktadır (Koç, 2013: 44-45).

Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Teorisi politikacıların oy maksimizasyonu rekabetinin makroekonomik göstergelerde yarattığı dalgalanmalar, siyasi partilerin ideolojik farklılıklarının para ve maliye politikası tercihlerine yansımaları olarak adlandırabiliriz. 1970’lerde geliştirilen Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Teorisi William Nordhaus, Douglas Hibbs, Alberto Alesina, Gerald D. Cohen, Nouriel Roubini gibi iktisatçıların katkıları ile şekillenmiştir (Altun, 2014: 48).

Şekil 1.7: Toplam Talep Düşüşünün Daraltıcı Etkisi

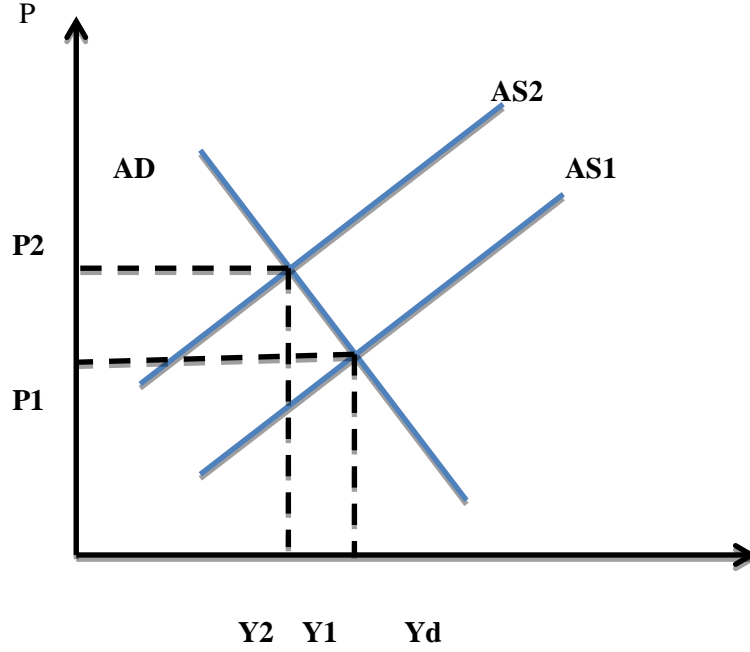

Kaynak: Yıldırım vd, 2009: 275

Ekonominin işleyiş sürecinde, bireylerin davranışlarında ve beklentilerinde meydana gelen değişikliklerle, kamu otoritelerinin ekonomi politikaları dışında yaptığı uygulamalar talep şokları olarak adlandırılmaktadır. Şekil 1.7.'de görüldüğü üzere toplam talebin daralması toplam talep eğrisini AD1 konumundan AD2 konumuna getirmiştir. Yeni denge noktasında fiyatlar düşerken buna paralel olarak da gelirin azalması da görülmektedir. Toplam talep daralmasına bireylerin zevk ve tercihlerindeki değişiklikler, artan vergiler

sonucu reel gelirin azalması, ülkede var olan olumsuz hava gibi değişkenler neden olmuş olabilir.

Şekil 1.8: Arz Şokunun Etkileri: Hâsıla Daralması ve Enflasyon

Kaynak: Yıldırım vd, 2009: 302.

Toplam talebin daralması ya da arz şoklarından kaynaklandığı düşünülen konjonktürel dalgalanmalar içerisinde politik konjonktür hareketleri, reel konjonktürel hareketlerden tamamen farklıdır. Reel konjonktür hareketleri ekonominin kendi dinamikleriyle oluşur. Başka bir ifadeyle, reel konjonktür hareketleri hâsıla düzeyindeki verimlilik şoklarından kaynaklanır. Buna göre iktisadi birimler verimlilik düzeyindeki değişiklikleri esas alır dönemsel olarak tüketim ve çalışma arasında tercih yaparak sermaye birikimi ya da sermaye erimesine neden olurlar. Ancak politik konjonktür hareketleri, hükümetlerin veya politikalarının değişmesi sonucu ortaya çıkar. Politik konjonktür hareketlerine kısa vadeli bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde sosyal ve ekonomik açıdan olumlu sonuçların var olduğu söylenebilir. Seçim dönemlerinde vaadedilen politikaların gerçekleşmesiyle işsizlik oranı düşerken gelir dağılımı adaletsizliği azalır, sosyal refah programlarının genişlemesiyle ücretlerde artış gerçekleşir. Ancak bu gibi müdahalelerin

uzun vadede ciddi ekonomik maliyetlerinin olduğu da gerçektir. Bu tür politikalarla fiyat mekanizmasını işleyişinde aksamalar olmaktadır. İstihdam hâsıla ve fiyatlardaki değışikliğin kimi zaman politik gelişmelerden etkilenebileceğinin kabulü konjonktürel dalgalanmaların kaynağının belirlenmesi açısından oldukça önemlidir (Erdoğan, 2004: 41-42).

Politik konjonktür teorilerinin siyasi sonuçları da önemlidir. Her şeyden önce, ekonomik şartların seçim koşullarını etkilediği kesindir. Çünkü ekonomiyi kısmen ya da tamamen etkileyerek seçimler kazanılır ve düşük enflasyon ile yüksek büyüme hızı da hükümetlere duyulan sevgiyi arttırır. Bu teoriye göre seçmenler ekonomik koşulları değerlendirirken uzun vadeli düşünemez. Bu sebeple tercihlerini kısa vadede oluşan çözümler üzerine yönlendirirler. Politikacılar ise, yalnız oy maksimizasyonu amaçlar. Politik konjonktür teorisine göre politikacılar, uzun dönemde kendi saygınlıklarının artmasını amaçlar (Savaş, 2013: 158-159).

İKİNCİ BÖLÜM

2. Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi

İktisadi faaliyet hacmindeki partizanca eğilimlerle yapılan müdahaleler sonucunda meydana gelen dalgalanmaları inceleyen modellerden en önemlisi politik konjonktür hareketleri teorisidir. 1970’li yıllardan itibaren popüler olmaya başlayan bu teorinin gelişimi, rasyonel beklentiler teorisiyle beraber sekteye uğramış olsa da geçerliliğini yitirmemiştir. Yapılan analiz çalışmaları da literatürün kesintiye uğramamasını sağlamamıştır. Yapılan analiz çalışmalarla politik konjonktür teorilerinin geleneksel ve modern yaklaşım şeklinde incelendiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Politik konjonktür teorilerini ele alırken biz de bu sınıflandırmaya sadık kalıp incelememize bu yönde devam edeceğiz (Erdoğan, 2004: 45).

2.1. Politik Konjonktür Hareketleri Teorisinin Genel Çerçevesi

Politika ile ekonomi arasındaki ilişkinin varlığından bir önceki bölümde bahsetmiştik. Bu anlamda on yedincive on sekizinci yüzyılda iktisat biliminin “politik iktisat” olarak ifade edilmesi bir göstergedir. “Politik iktisat” kavramı, ünlü iktisatçıların klasik eserlerinde yer almıştır. Söz konusu eserlerin yanı sıra hemen her dönemde birçok bilimsel dergide yayınlanan çalışmalarda sıklıkla kullanılan “politik iktisat” kavramı, politika ile siyaset arasındaki karşılıklı etkileşme ve iktisadi faaliyet hacminin yöneliminde politik faktörlerin anahtar bir rol oynadığı gerçeğine dikkat çekmektedir. Ekonomi ilminin ilk adı “Politik Ekonomi” (Political Economy) idi. On yedinci yüzyılda “Politik Aritmetikçiler” ile başlayan iktisadi araştırmalar aynı yüzyılın ikinci yarısında “Merkantilistler” ile önemli bir atılım göstermiştir. Merkantilistlere göre “iktisat” bir bireyi yönetme sanatı “Politik Ekonomi” ise bir devleti yönetme sanatıydı (Savaş: Deana, 2013: 7).

Ulusal devletlerin tarih sahnesinde ilk defa görülmeye başladığı bu dönemde, merkantilistlerin bütün gayreti devletin izlediği politikaları savunmak ve ulusal devlete ihtiyaç duydukları kaynakları sağlama yöntemleri göstermektir. Klasik iktisatçılar da “Politik Ekonomi” deyimini uzun süre kullandılar. Üniversitelerde “Politik Ekonomi” kürsüleri kuruldu. On dokuzuncu yüzyılın sonunda John Neville Keynes “Politik İktisadın Kapsamı ve Metodu” adlı kitabında politik ekonominin iktisattan ayrılmasına neden olan adımları da atmıştır. Keynes yaptığı analizlerde politik ekonomiyi iktisat ilmi dışında bırakmış ve bu

çalışmalarıyla da kendinden sonraki liberal iktisatçılara ilham kaynağı olmuştur (Savaş, 2013: 7-8).

Yirminci yüzyılda Neo-Klasik iktisadın iktisadi birimlerin piyasa koşullarında optimizasyon güdüsü ile hareket ettikleri görüşü üzerinde yoğunlaşması, iktisat bilimi ile politika biliminin belirli bir dönem ayrışmasına yol açmış ise de, 1970’li ve 1980’li yıllarda gerek akademik gerekse pratik hayatta gözlenen gelişmelerle birlikte yeni politik iktisat olarak ifade edilen literatüre yönelik katkıların artması, ekonomik hayatta politik faktörlerin önemini yeniden gündeme getirmiştir. Yeni politik iktisat literatürünün ilerlemesinde, politik temsilcilerin davranışlarını, özel sektör birimleri arasındaki etkileşimi, politik rejimleri ve politik kararları analiz etmek üzere geliştirilen modellerin dayandığı tutarlı yaklaşımlara mikro temeller kazandırma çabalarının yanı sıra, gerek oyun teorisi gerekse asil-vekil teorisinde gözlemlenen gelişmelerin sonucu olarak politik kurumların analizinde iktisadi metodolojinin uygulanabilirliği ön plana çıkan önemli teorik gelişmelerdir (Erdoğan, 2004: 46).

Bu gelişmelere paralel bir diğer gelişme ise Marksist Teori’de olmuştur. Marks 1859’da “Politik Ekonominin Kritisine Bir Katkı” adıyla bir kitap yayınlamış ve bu kitabıyla da klasik iktisadı, yani kendi deyimiyle Politik Ekonomisini eleştirmiş ve bu iktisat yerine, kavramları, teorileri ve analitik yöntemleri farklı bir iktisat teorisi oluşturmaya yönelmiştir (Savaş, 2013: 8).

Politik konjonktür hareketleri teorisi, makro ekonomik dalgalanmaların politik sebeplerini araştırmaya çalışan bir akımdır. Yeni politik iktisadi akımın en önemli alanı olarak görülen bu akım, makroekonomi teorisi, sosyal tercih teorisi ve oyun teorisinin karşılıklı etkileşimi ile girişimini sürdürmektedir. Politik konjonktür hareketleri teorisi kapsamında değerlendirilen çalışmalar, politik faktörlerin, işsizlik, enflasyon, büyüme ve bütçe açıkları üzerindeki etkilerinin yanı sıra, stabilizasyon politikaların yönetim ve uygulama süreçlerindeki belirleyiciliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Politik konjonktür hareketleri teorisi literatüründe yer alan çalışmalar, ekonomi ile politikanın karşılıklı etkileşimi sonucunda ne tür iktisadi sonuçların doğacağını araştırmaktadır. Politik konjonktür hareketleri teorisini fırsatçı model ve partizan model olarak ikiye ayırabiliriz. Ancak fırsatçı ve partizan modellerden kaynaklanan dalgalanmaları analiz eden modellere yönelik katkılar, rasyonel beklentiler teorisi taraftarlarınca sektöre uğratılmıştır. Rasyonel beklentiler yaklaşımı taraftarlarına göre, bütün bireyler ve firmalar, ekonominin işleyiş sürecini rasyonel bir şekilde algırlar. Örneğin firmalar ve bireyler, para arzı ile enflasyon ve faiz oranı arasındaki ilişkiyi kurabilme yeteneğine sahip oldukları gibi seçim yıllarında politik

kaygılarla ekonomiyi manipüle edici politikaların sonuçlarını da öngörebilirler (Nordhaus, 1989: 2-3).

Politik konjonktür hareketleri teorisini geleneksel yaklaşım ve modern yaklaşım olarak iki başlık halinde inceleyebiliriz

2.2. Geleneksel Yaklaşım

Politik konjonktür araştırmaları 1970’li yıllarda Nordhaus ve Hibbs tarafından birbirinde tamamen farklı bakış açılarıyla incelenmiş ve tanımlanmıştır. Nordhaus, tek endişesi yeniden seçilebilmek olan fırsatçı politikaların yarattığı dalgalanmalarla ilgilenirken Hibbs göreve gelirken farklı politikalar yürüten partizan partilerin uygulamalarının konjonktürel dalgalanmalarının tanımlamasına girişmiştir. Ancak gerek “fırsatçı” gerek “partizan” modellerin her ikisi de rasyonel beklentiler hipotezi doğmadan önce ortaya atılan hipotezlerdir. Adaptif (uyumcu) beklentiler hipotezi çerçevesinde geliştirilen geleneksel yaklaşımları fırsatçı model ve partizan model olarak incelemek mümkündür (Erdoğan, 2004: 50-51).

2.2.1. Geleneksel Fırsatçı Model

Makroekonomi politikalarına ekonomi politik yaklaşım Nordhaus (1975) ve Lindbeck (1976) tarafından geliştirilen Fırsatçı Politik Konjonktürel Dalgalanmalar (politik iş çevrimleri) Modeli ile popüler hale gelmiştir. Bu modele göre iş başındaki iktidar Phillips eğrisini kendi çıkarı için kullanmakta ve her seçimden önce ekonomiyi yapay olarak canlandırarak enflasyona yol açmaktadır. Politikacıların gerçek niyetlerini anlayamayan ve geçmiş deneyimlerinden ders almayan seçmenler, ekonominin işleyişini de tam olarak bilmedikleri için işsizlik ile enflasyon arasındaki ödünleşmeyi dikkate almamakta ve politikacıların bu davranışlarını oy vererek ödüllendirmektedirler(Altun, 2014: 49).

Geleneksel fırsatçı modeller, Nordhaus ve Lindbeck tarafından yapılan çalışmalara dayanmaktadır. Nordhaus modeli, politik konjonktür hareketleri teorisinin gelişmesinde önemli bir mihenk taşı olarak kabul edilir. Geleneksel fırsatçı modelin temel varsayımı, hükümetlerin seçim öncesinde uyguladıkları genişletici politikaların seçildikten sonra yerini daraltıcı politikalara bırakması öngörüsüne dayanır(Altun, 2014: 49).

Nordhaus tipi fırsatçı modele göre, hükümetler seçim öncesinde ekonomiyi genişletici politikalar uygulayarak seçim şanslarını arttırmırlar. Hükümetlerin yeniden seçilme şansı seçimden hemen önceki ekonomik koşullara daha çok bağlıdır ve seçmenlerin miyop olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca seçmenlerin politik faaliyetlerin gelecekteki etkisi hakkında yeterli bilgiye sahip olma olasılığı azdır. Hükümetlerin popülaritesi seçmenlerin bugünkü reel gelirlerine bağlıdır. Seçmenler sistematik olarak devamlı hatalar yapmaktadırlar. Çünkü seçmenler oylarını verirken uzun vadeli olarak düşünemezler. İktidardaki partinin değerlendirilmesi yapılırken cari dönem ekonomik koşullar göz önüne alınır bu sebeple iktisat politikaları ile ekonomik performans ilişkisini seçmenler tam olarak bilemezler. Bir başka deyişle seçmenler geçmiş gözlemlerini göz ardı ederler yalnızca iktidarların iktidarlıkları boyunca sürdürdükleri politikalara dikkat ederler (Altun, 2014: 49).

Seçim zamanının içsel bir değişken olduğu varsayımında, hükümetlerin olumlu ekonomik konjunktürde erken seçim kararı almaları, ekonomi üzerinde çok fazla dalgalanmaya yol açmayacaktır. Ancak seçim zamanı dışsal bir değişken olduğunda, siyasi iktidarlar yeniden seçilebilmek için seçim öncesi kamu harcamaları, vergiler ve para politikaları aracılığıyla ekonomiyi canlandırırken, seçim sonrasında ekonominin daralmasına yol açacaklardır. Ekonomideki bu politik kaynaklı dalgalanmalar kamu açıklarının ve seçmenler üzerindeki mali yükün artmasına yol açacaktır. Bununla birlikte politik konjonktürel dalgalanmaların geçerli olabilmesi, hükümetlerin makroekonomik değişkenleri kontrol edebilmesine ve seçmenlerin hükümetlerin ekonomi politikalarının uzun vadeli etkilerini analiz edememesi koşuluna bağlıdır (Altun, 2014: 49).

2.2.2. Geleneksel Partizanca Yaklaşım

Çok partili siyasal sistemlerde her bir partinin diğer partilerden taban tabana zıt olmasa bile farklı ideolojiye sahip olması, siyasal yelpaze içerisinde sağ-sol yelpazesi içinde konumlanmış olması beklenir. Farklı ideolojik tercihler ve parti destekçilerinin farklılaşması, siyasal partilerin ekonomi politikalarına da yansiyacaktır. Bazı partiler kamu sektörünün kapsamının genişlemesinden yana iken bazıları özelleştirmeden ve minimum devletten yana olabilirler. İktisadi büyümeye öncelik veren partilerin aksine öncelikle gelir dağılımında eşitliği savunan partiler sistemde yer alabilir. Benzer amaçları olan partilerin kullanmayı arzuladıkları para ve maliye politikası araçları da farklılaşabilir. Dolayısıyla iktidara gelen parti ya da partilerin vergiler ve harcamaların; düzeyleri ve bileşenleri konusundaki kararları başka olacaktır. Bunun yanı sıra kendilerini iktidara taşıyan seçmenlerin taleplerine yönelik

politik çıktılar üreterek, kamu kaynaklarını diğer seçmenler aleyhine kullanabilmeleri de olasıdır (Altun, 2014: 51).

Geleneksel partizan model, politikacıların partizan olduğunu varsaymakta ve farklı ideolojilere sahip siyasal partilerin nominal ve reel ekonomik performansa verdikleri önem açısından farklı bakış açılarına sahip olduklarını varsaymaktadır. Buna göre siyasal partiler sahip oldukları ideolojilere göre kısa dönemli Philips eğrisi üzerinde farklı noktaları tercih ederler. Örneğin, sol eğilimli partiler büyüme ve enflasyonun yüksek olmasını işsizlik oranının ise düşük seviyelerde tutulmasını isterler. Dolayısıyla sol eğilimli siyasal aktörler Keynesyen makroekonomik müdahalelere önem verirler. Aksine devlet müdahaleciliğinin gereksizliğine inanan iktidarlar da piyasa mekanizması ön planda tutulurken denk bütçe anlayışı egemendir. Keynesyen modelin işleyişi ile oluşturulan iktisat politikaları üzerine kurulan geleneksel partizan modelde politikacıların kullandıkları para ve maliye politikalarıyla istikrarlı ve öngörülebilir sonuçlara ulaşmaları mümkündür İktidar sahipleri ekonomik faaliyetlerin akışında etkili bir aktör konumundadırlar (Boix, 2000, 38-40).

Özetlemek gerekirse partizan modelde bütün siyasal partilerin davranışlarını aynı güdü belirlemez. Siyasal partiler, benimsedikleri hedefler doğrultusunda, seçmen taleplerini karşılamaya çalışırlar. Farklı ideolojilere sahip siyasal partiler Philips eğrisi üzerinde farklı noktaları tercih ederler. Seçmenlerin beklentileri adaptif kabul edilir. Ayrıca partizan modelde seçim zamanlaması dışsal olarak kabul edilir (Erdoğan, 2004: 63-64).

Geleneksel partizan yaklaşımın iktisat politikasında, devlete ekonomik görev verilip verilmeyeceği ve eğer verilecekse bu görevin boyutlarının ne olacağına değerlendirilmesine önem verilir. Örneğin tam rekabet ve fiyat istikrarına dayanan Klasik İktisat Teorisi ile Rasyonel Beklentiler Teorisi devlete hiçbir ekonomik görev vermez iken, Keynesyen Teori devleti ekonomide önemli bir aktör olarak görmektedir (Savaş, 2013: 18-21).

Gelişmeyi sağlamış ülkelerin iktisat politikası hedeflerinin seçiminde partilerin ideolojik yapıları önemli bir faktördür buna göre, dar gelirlili ve ücretli kesime hitap eden sol partiler, tam istihdamın sağlanmasını hedeflerken; yüksek gelir grupları ile sermaye çevrelerini hedef kitle olarak benimseyen sağ partiler önceliği fiyat istikrarından yana kullanırlar. Merkez partiler ise, bir taraftan fiyat istikrarının sağlanmasını öte yandan ise tam istihdamı hedef olarak seçerler. Partizan model, ideolojik faktörlerin makroekonomik politikaları etkilediğini ileri sürmektedir. Literatürdeki birçok çalışmaya göre de sol eğilimli partilerin işsizlikle mücadelede önem verdiği, muhafazakâr partilerin ise anti-enflasyonist iktisat politikalarını tercih ettiği görülmektedir (Savaş, 2013: 18-21).

Ekonomik amaçlarına göre siyasal partilerin tercih sıralaması aşağıdaki tabloda görülebilir (Altun, 2014:52).

Tablo2.1:Sanayileşmiş Toplumlarda Amaçlarına Göre Siyasal Partilerin Makroekonomik Tercihleri

Amaçların Önem Sıralaması	SOSYALİST PARTİLER	MERKEZ PARTİLER	MUHAFAZAKAR PARTİLER
	Tam istihdam	Fiyat istikrarı	Fiyat istikrarı
	Gelir dağılımının düzeltilmesi	Ekonomik büyüme	Ödemeler dengesi
	Ekonomik büyüme	Tam istihdam	Ekonomik büyüme
	Fiyat istikrarı	Gelir dağılımının düzeltilmesi	Tam istihdam
	Ödemeler dengesi	Ödemeler dengesi	Gelir dağılımının düzeltilmesi

Kaynak: Altun, 2014: 52

Tabloya göre sosyalist ve işçi sınıfına dayalı partiler ekonomi politikalarında tam istihdama ağırlık verirken, merkez ve muhafazakâr partiler fiyat istikrarına önem vermektedir. Ancak sağ, sol ve merkez partilerin ideolojik kökenleri ile bağdaşmayacak politik açılımlarda da bulunması söz konusu olabilecektir. Yurtiçi ve uluslararası siyasal ve ekonomik konjonktür, sosyo-ekonomik gruplar arasındaki alt çatışmalar, etnik ve dini farklılıklar, toplumların modernleşme düzeyleri, partilerin ekonomik amaçlardan ziyade politik amaçlara öncelik vermesine yol açabilmektedir. Ekonomi politikalarında beklenenin aksine sol partilerin fiyat istikrarına ve ödemeler dengesi bilançosuna ağırlık vermesi, sağ partilerin ise tam istihdama öncelik vermesi söz konusu olabilecektir (Altun, 2014: 52)

2.3. Modern Yaklaşım

Politik konjonktür hareketleri teorisinin gelişim sürecinde ikinci dönem olarak adlandırılan modern yaklaşım, rasyonel beklentiler hipotezinin geçerli olması halinde bile, fırsatçıya da partizan eğilimlerin gözlenebileceğini kanıtlamaya çalışan modelleri kapsamaktadır (Cinko, 2005: 326).

Rasyonel beklentiler hipotezine göre karar birimleri fiyat düzeylerinin gelecekteki değerine ilişkin bekleyişlerini, fiyat düzeylerinin geçmişteki değerine bakarak ve hatalardan ders alarak belirlemezler. Karar birimleri ekonomiye ilişkin beklentilerini, sadece geçmiş değerlerden yararlanarak değil, hükümetin gelecekte izleyeceğini açıkladığı iktisat politikası da dâhil gazetelerdeki dergilerdeki, kitaplardaki televizyon ve radyolardaki tüm mevcut bilgileri kullanarak tahmin ederler (Ünsal, 2009: 288).

Politika etkisizliği teorisi ise, ekonomide uygulanmak istenen politikaların aslında sadece fiyatları yükselttiğine buna karşın reel değişkenlerde bir değişiklik yaratmadığı hipotezine dayanır. Buna göre ekonomide uygulanmak istenen bir iktisat politikası, eğer önceden açıklanmışsa ne kısa dönemde ne de uzun dönemde etkindir. Çünkü karar birimleri rasyonel bilgilere sahiptir. Uygulanacak politikaların ekonomiye etkisini tahmin ederler ve ona göre davranırlar. Ancak uygulanacak politika önceden açıklanmamışsa sadece kısa dönemde etkin iken uzun dönemde etkisizdir. Bunun nedeni karar vericiler kısa dönemde politikayı anlayamaz iken uzun dönemde politikanın sonuçlarını tahmin edebilirler. (Ünsal, 2009: 288-291).

Politikaların etkisizliği varsayımına dayanan modern yaklaşım iktisadi faaliyet hacminin sistematik olarak sapmanın çok güç olacağını ve dolayısıyla politik kaynaklı ekonomik dalgalanmaların oluşmayacağı üzerinde durur. Rasyonel beklentiler yaklaşımının, konjonktürel dalgalanmaların esas itibarıyla reel faktörlerden kaynaklanabileceği iddialarına karşın, politik konjonktür dalgalanmalarının varlığı üzerinde yapılan teorik ve ampirik çalışmalar, rasyonel beklentiler teorisinin varsayımlarının geçerliliği söz konusu olsa bile politik kaynaklı dalgalanmaların gözlenebileceği ileri sürmektedir. Modern yaklaşımın birinci ayağını oluşturan rasyonel fırsatçı modeller, Nordhausyen dalgalanmalarının esas itibarıyla, siyasal iktidarların yeterliliklerine ilişkin asimetrik enformasyon avantajını kullanmaları halinde gözlenebileceğini ileri sürerken, rasyonel partizan modeller, partizan eğilimlerden kaynaklanan dalgalanmaların ortaya çıkması olasılığını seçim sonuçlarının belirsizliğine dayandırmıştır. Politik konjonktür hareketlerinin gelişiminde bireylerin rasyonel beklentiler sahip olduğu görüşünün egemen olduğu modern yaklaşım, rasyonel fırsatçı eğilimler ve rasyonel partizan modeller olarak ikiye ayrılır. Modern yaklaşım içerisinde yer alan modeller

rasyonalite ilkesinin geçerliliğine vurgu yapmışlardır. Buna göre bireyler sistematik hatalar yapmaz tekrarlanan davranışlar seçmenler tarafından cezalandırılır (Erdoğan, 2004: 65-66).

2.3.1. Rasyonel Fırsatçı Modeller

Modern yaklaşımın en önemli özelliği seçmenleri rasyonel olarak ve seçmen davranışlarını da rasyonel davranışlar olarak ele almasıdır. Rasyonel beklentileri hipotezinin özünü oluşturan bu özelliklerde ekonomik ajanlar gelecekler ilgilenirler. Bu durum, politika yapıcılarının reel ekonomik değişkenleri manipüle etmelerini güçleştirmektedir. Politikacılar yeniden seçilme endişesiyle özellikle seçim zamanlarında uyguladıkları genişletici politikalarla seçmenleri sistematik olarak aldatamazlar. Rasyonel fırsatçı politik konjonktür dalgalanmaları analizi için, rasyonel beklentiler çerçevesinde, seçim yılı öncesi baz alınarak ele alınan seçim yılı ile seçim yılı baz alınarak ele alınan seçim sonrası yıl kıyaslanmalıdır (Özdemir, 2007:72)

Rasyonel seçmenler partiler kadar bilgiye sahiptirler, ileri görüşlüdürler ve hafızaları da güçlüdür. Böyle bir durumda partiler, partizan vaatlerle ekonomiyi çıkarları doğrultusunda kullanamayacaklardır. Sonuç olarak rasyonel ve fırsatçı partiler, ekonomiyi çıkarları için kullanmaya teşebbüs etmeyeceklerdir (Bakırtaş, 1998: 52).

Ancak rasyonel seçmen varsayımının kabulü, fırsatçı davranışların tamamen ortadan kalkacağı anlamına gelmemektedir. Rasyonel fırsatçı modellere göre rasyonel beklentilerin söz konusu olduğu durumlarda bile dalgalanmalar gözlenmektedir. Beklentilerin rasyonelliğine rağmen politikacıların fırsatı eğilimler sergilemesin kolaylaştıran başlıca etmenler üç başlık altında incelenebilir (Balerias ve Santos, 2000: 124).

- Politikacı ile seçmen asimetrik enformasyon
- Rasyonel ihmalkârlık
- Seçmen tercihlerinde zamanlar arası kutuplaşma

Politikacılar seçmenlerden daha fazla bilgiye sahip olmalarının avantajlarını kullanarak geleneksel fırsatçı modellerin öngördüğü şekilde politik konjonktür hareketleri yaratabilirler. Ancak rasyonel fırsatçı modellere göre, seçmen rasyonelliği ve politikacıların seçilebilme kaygıları fırsatçı davranışlarının ırlayıcı etkiler doğurmaktadır. Öte yandan, rasyonel

model, açıktan açığa fırsatçı politikalar yürüten politikacıların seçimler aracılığıyla cezalandırılacağı vurgulamaktadır. Dolayısıyla bu modellerin olası gördüğü politik konjonktür hareketleri, Nordhausyen varsayımdan farklı olarak daha kısa vadeli, daha düşük boyutlarda ve daha düzenli bir yapı göstermektedir (Alesina vd. 1993: 15).

Seçmenler tarafından politikacıların enflasyona yol açmadan büyümeyi artırma yeteneğine sahip olduğunun net olarak alınmaması temel nedenden kaynaklanır. Birincisi politika uygulamalarının gerçek yansımaları ancak belirli bir zamansal gecikmeden sonra ortaya çıkar. İkincisi ise dışsal etkiler, seçmenlerin büyümenin dinamiklerini sağlıklı bir şekilde tahlil etmesini azaltır. Yeterlilik, yöneticilerin etkisizlikten kaçınma yeteneği ya da daha açık bir ifade ile iktisadi büyümeyi enflasyona yol açmadan sürdürme yeteneğidir (Alesina vd. 1993: 15).

Rogoff, kamu mallarının üretim süreci yönetiminde sergilenen performans ölçütünü yeterlilik kavramı ile açıklamıştır. Kamu malları üretim süreci yönetiminde sergilenen performans, kamusal hizmetler ile kamusal gelirler arasında kurulan ilişki ile saptanır. Buna göre, ihtiyaç duyulan kamusal hizmetlerin düşük düzeyde kamu geliri ile karşılanması, siyasal iktidarın yeterliliğinin göstergesidir (Cinko, 2005: 329).

Hükümetlerin, asimetrik enformasyon avantajını kullanarak kamusal hizmetleri düşük düzeyde kamu geliri ile karşılamaya çalışması, vergi oranlarının düşük düzeyde tutulması anlamına gelir. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, seçim öncesi dönemlerde farklı maliye politikası uygulamaları da tercih edilebilir. Rogoff'un literatüre katkısı, mali araçların, rasyonel beklentiler tezinin geçerliliğine rağmen, manipüle edilebileceği konusuna dikkat çekmesidir. Bu anlamda, mali araçların hangi yönde kullanıldığının önemli olmadığı söylenebilir. Önemli olan, mali araçların, rasyonel bireyleri yanıltıp yanıltmadığıdır. Kimi zaman politikacılar, sahip oldukları bilgisel avantajı kullanarak vergi oranlarını da artırabilirler (Erdoğan, 2004, 72). Ancak Stein ve Streb, Rogoff'un ileri sürdüğü varsayımları esas alarak, politikacıların yeterliliklerini göstermek amacıyla bütçe politikaları gibi, döviz kuru politikalarının da manipüle edilebileceğini ileri sürmüştür. Başka bir ifade ile seçim döneminin yaklaştığını fark eden politikacılar, devalüasyonun tüketim harcamaları üzerinde vergi artışı gibi etki doğuracağı gerçeğini göz önüne alarak, bu yöndeki uygulamaları seçim sonrası döneme ertelerler (Stein ve Streb, 2004: 120).

Inoguchi seçim zamanlarının içsel olarak karşılaştırılabileceğini, olumlu ekonomik koşulların varlığında hükümetlerin popülaritelerini devam ettirmek için erken seçime gidebileceğini belirtmektedir. Seçim zamanının bu şekilde belirlenmesi siyasi sörf

(politicalsurfing) olarak adlandırılmaktadır. Ancak Inoguchi'nin çalışması güçlü tahminlere ve hipotez testlerine dayanmamaktadır (Altun: Inoguchi, 2014: 50).

Fiyat artışlarını seçim öncesi dönemde frenlemek amacıyla, devalüasyonunun seçim sonrasına ertelenmesi, çoğu gelişmekte olan ülkede gözlenen ödemeler dengesi krizlerine yol açan önemli bir faktördür. Asimetrik enformasyon avantajını kullanarak yeterli görünmeye çalışan politikacılar, ahlaki risk ve kötü seçim problemlerinin ortaya çıkmasına yol açarlar (Kılıç, 2012: 185-188).

Rasyonel ihmalkârlık, tek bir bireyin seçim sonuçlarını etkileme olasılığının düşük olması nedeniyle, politika uygulamalarıyla ilgili bilgi edinme maliyetlerini, tek başına üstlenmenin gereksiz olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Erdoğan, 2004: 75). Eğer bir ekonomide karar alıcıların büyük çoğunluğu ekonominin kötüye gideceğini düşünüyor ve o nedenle tasarruf etmenin yararlı olacağına inanıyorlarsa o zaman tasarruf edecekler demektir. Hep birlikte tasarruf edildiği zaman harcamalar azalacağı için üretim ve yatırım da düşecek ekonomi küçülmeye başlayacaktır. Yani kötü beklenti kötü ekonomiye yol açacaktır. Eğer beklentiler olumlu yönde seyrederse süreç ters şekilde işleyecek ekonominin devamlı büyüme trendi yakaladığı fark edilecektir (Altun, 2014: 49).

Seçmen tercihlerinde zamanlar arası kutuplaşma, Tabellini ve Alesina tarafından gündeme getirilmiştir. Bu yazarlara göre, cari ve gelecek dönem seçmenleri arasında, kamu harcamalarının bileşimine ilişkin olarak ortaya çıkan uyumsuzluk, kamu borçlarının uygun bir seyir izleyememesine yol açar. Kamu borçları, cari dönemdeki çoğunluğun geleceğe aktardığı bir mirastır. Seçmenler, gelirin gelecek nesillerin aleyhine olacak şekilde yeniden dağılımına yol açacak geniş bütçe açıklarını tercih ederler. Politikacılar ise cari dönemdeki seçmenlerin tercihlerini esas alan politikalar uygular (Erdoğan, 2004: 75-76).

2.3.2. Rasyonel Partizan Modeller

Rasyonel beklentiler yaklaşımının varsayımları esas alınarak geliştirilen Rasyonel Partizan Modellerin temel varsayımlarını aşağıdaki noktalarda toplayabiliriz (Nordhaus, 1989: 2-3).

- Beklentileri esas alan Phillips Eğrisi analizi geçerlidir.
- Enflasyonist beklentiler rasyoneldir.

- Politika yapıcılar para ve maliye politikası uygulamaları ile toplam talebi etkileyip enflasyonu doğrudan kontrol edebilirler.
- Politikacılar farklı ideolojik tercihlere sahip olup, söz konusu tercihlerine uygun politikalar uygularlar. Buna göre, sol eğilimli partiler sağ partilerin aksine enflasyon ile mücadele yerine, istihdam ve büyüme hedeflerine öncelik verir.
- Seçmenler ideolojik farklılıkların bilincinde olup, kendi tercihlerine uygun partileri desteklerler.
- Hem Phillips Eğrisi analizinin hem de enflasyona ilişkin rasyonel beklentilerin eş anlamlı olarak geçerliliği çelişki olarak görülebilir. Ancak, rasyonel partizan teoriye göre, işsizlik, enflasyon ve hâsıla değişkenlerinin doğal düzeylerinden sapması, sadece geçici bir süre için geçerlidir. Söz konusu değişkenlerin doğal düzeyinden geçici olarak sapması, seçim sonuçlarının belirsizliğine, başka bir ifade ile seçim sürprizlerine bağlıdır.

Aslında rasyonel beklentiler yaklaşımına göre, rasyonel iktisadi birimler, partizan politikaların olası etkilerini esas alarak ücret ve fiyat kararlarını belirlerler. Dolayısıyla bu tür politikaların reel konjonktür dalgalarına yol açma gücü nötralize edilmiş olur. Buna karşın, Alesina, geliştirdiği rasyonel partizan modele dayanarak, seçim sonuçlarına ilişkin belirsizliğin kısa dönemli politik dalgalanmalara yol açacağını ileri sürmüştür. Alesina'ya göre, seçimlerden önce, gelecek dönemdeki siyasal iktidarın ne tür bir politika uygulayacağı belirsiz olduğunda, iktisadi birimler iktidara geleceğini tahmin ettikleri partinin, politikalarına göre, ortalama bir enflasyon beklentisi kurgularlar. İktisadi birimlerin gelecekte enflasyon oranının hangi düzeyde seyredeceğini net olarak kestirememeleri, her seçimin beklenenden farklı yeni bir enflasyon oranına yol açma olasılığını artırır. Rasyonel partizan modeller teorisine göre, gerçek enflasyon oranı, seçim sonuçları tarafından belirlenir. Seçim sonuçları kesin olarak öngörülemediği takdirde, Alesina ve Sachs, ABD'de cumhuriyetçilerin iktidara gelmesi ile birlikte resesyonist eğilimlerin; demokratların iş başına gelmesiyle de, genişletici eğilimlerin ortaya çıkacağını iddia etmiştir. Demokratların iktidarı elde ettikleri ilk yıllarda hem hâsıla büyüme oranının doğal oranı aşacağını hem de enflasyonun kayda değer düzeyde yükseleceğini ileri sürmüştür. (Cinko, 2005: 333-334).

Rasyonel partizan modellere göre, enflasyon ve büyüme oranının doğal düzeyinden sapması, seçim sonuçlarının belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin sağ bir partinin iktidarından sonra seçimi kazanan sol eğilimli bir parti, kendinden önceki iktidarın

uyguladığı politikalar nedeniyle daralan ekonomi, genişletici politikalar ile uyararak enflasyondaki artış pahasına hâsıla büyüme oranının artmasına yol açabilir. Benzer şekilde iktidara gelen sağ eğimli bir parti, kendinden önceki iktidarın aksine, durgunluk eğilimlerine yol açma pahasına daraltıcı politikalar uygulayıp enflasyonu kontrol altına almaya çalışır. Ancak, sol iktidarlar döneminde enflasyon oranı görece olarak yüksek düzeylerde seyretse de, ekonomik değişkenleri doğal düzeyinden uzakta tutacak politikaları uzun süre uygulamak güçtür. İktisadi temelinde yeniden ayarlamaları partizan politikaların etkililiğini azaltır. Bu durum partizan politikaların iktidar süresince sürdürülmesinin önündeki en önemli engeldir (Erdoğan, 2004: 79-80).

Siyasal partilerin politikaları kontrol edebilme düzeyi, ülke dışı faktörlerin yanı sıra demokratik sistemlerinin kurumsal yapısı tarafından da sınırlandırılabilir. Bağımsız bir merkez bankası, maliye politikalarını denetleyen bağımsız kurumların varlığı, mali kurallar, yargı kurumları, seçim kuralları, yasama ve yürütmeye ilişkin kurumlar, partizan politikaların uygulanma olasılığını minimize edebilecektir (Altun, 2014:52).

2.4. Uygulamada Partizan ve Fırsatçı Eğilimler

Politik konjunktür hareketleri teorisi içinde var olan partizan ve fırsatçı eğilimleri test eden geniş bir literatür bulunmaktadır. Bu araştırmaların geniş bir bölümü rasyonel ve fırsatçı eğilimlerin varlığına ilişkin bulguları elde ederken bir takım çalışmalar bu türden eğilimlerin varlığının saptanamayacağını iddia etmişlerdir. ABD’de de politik konjunktür hareketlerinin varlığını ileri süren çok sayıda çalışma vardır. Grier, 1961 – 1982 dönemini esas alan M1 değişkenine ilişkin verileri test etmiş ve ABD’de seçim dönemlerinde fırsatçı parasal konjunktür hareketlerinin varlığını kanıtlayan bulgular elde etmiştir (Erdoğan ve Bozkurt, 2009: 207). Benzer şekilde, 1957 – 2004 dönemini esas alarak Federal Fon Oran’ına ilişkin verilerin üç aylık ortalamasını test eden Abrams ve Iossifov, başkanlık seçimlerinden önce genişletici para politikasının uygulandığını kanıtlayan bulgular elde etmiştir (Erdoğan ve Bozkurt, 2009: 207).

Gelişmekte olan ülkeler için yapılan çalışmalar, bu ülkelerde fırsatçı ve partizan eğilimlerin eş zamanlı olarak ortaya çıkabildiğini göstermiştir. Bunun sebebi ise gelişmekte olan ülkelerde batılı demokrasilere özgü olan sağ ve sol parti modellerinin olmamasıdır. Çoğu kez farklı ideolojiye sahip olduklarını iddia eden partilerin uyguladıkları politikalar aynı olmaktadır. Dolayısıyla bu ülkelerde Nordhaus politik konjunktür dalgalanmaları söz konusudur. Schuknecht, 24 gelişmekte olan ülkede 1973-1992 arası dönemde uygulanan

maliye politikası araçları içerisinde kamu harcamalarının öncelikli olarak tercih edildiğini ampirik olarak kanıtlamıştır. Yazara göre, gelişmekte olan ülkelere özgü kurumsal zayıflık olgusu, seçimlerin maliye politikası üzerindeki belirleyici ve yönlendirici etkisini arttırmaktadır(Schuknecht, 2000: 125-127).

Gelişmiş ülkelerde, ihtiyari politikalar uygulama imkânını görece az olması benzer eğilimlerin ortaya çıkmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle ki, gelişmiş ülkelerdeki politik konjonktür hareketlerini analiz eden çalışmaların sonuçlarına göre bu ülkelerde Nordhausyen Modelin varsayımlarını destekler nitelikte bulular gelişmekte olan ülkelere kıyasla zayıf kalmaktadır (Swank, 1998: 388).

Hallerberg ve De Souza, 10 Doğu Avrupa ülkesinin 1990 -1999 dönemine ilişkin verilerini test etmiştir. Elde edilen bulgulara göre, bu ülkelerde politik konjonktür hareketleri, tercih edilen döviz kuru rejimi ve para otoritesinin bağımsızlığı ile ilişkilidir. Buna göre parasal konjonktür hareketleri, sermaye hareketlerinin serbestliğinin yanı sıra esnek döviz kuru ve para otoritesinin bağımsız olmaması halinde ortaya çıkmaktadır. Her üç koşulun olması durumunda seçim yıllarında gevşek para politikası gözlemlenmektedir (Erdoğan ve Bozkurt, 2009: 208).

Türkiye’de de politik konjonktür hareketlerinin varlığını test eden araştırmaların bulguları, fırsatçı modelin varsayımlarını desteklemektedir. Para ve maliye politikasına ilişkin üçer aylık verileri 1986 – 2000 dönemini esas alarak test eden (Derin, 2002), Türkiye’de Nordhaus’un Model’ini destekleyen kanıtlar elde etmiştir. Derin’in çalışmasının sonuçlarına göre, seçim dönemlerinde kamu harcamalarındaki artış, parasal genişlemeye yol açmıştır. 1985-1999 dönemini esas alarak, vergi gelirleri, kısa vadeli avans, personel harcamaları ve yatırım harcamaları gibi mali değişkenlerin yanı sıra; inter-bank faiz oranı, rezerv para, M1, M2 ve M2Y gibi parasal değişkenlere ait aylık verileri test eden (Ergun, 2000)’a göre, Türkiye’de seçim öncesi dönemde genişletici iktisat politikası uygulamaları tercih edilmiştir. (Erdoğan ve Bozkurt, 2009: 208).

Kanca, 1987-2007 yılları arasında 6 seçim dönemi için transfer harcamalarını geleneksel fırsatçı seçim çevrimleri teorisine göre tablo oran analizi yardımıyla incelemiştir. Analiz sonuçları Türkiye’de fırsatçı seçim çevrimlerinin varlığını desteklemiştir. Transfer harcamalarının siyasetçiler tarafından oy maksimizasyonu amacıyla manipüle edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çalışmada tablo oran analizi yapılması nedeniyle ve transfer harcamalarını etkileyen diğer faktörler modele dâhil edilmediği için bulunan ilişkinin sistematik bir ilişki olup olmadığı tartışmalıdır (Altun, 2012: 58).

Özetle, gelişmekte olan ülkelerde gözlenen politik konjonktür hareketlerine ilişkin iki iddia ileri sürülebilir (Erdoğan, 2004: 94):

- Bu ülkelerde Nordhausyen dalgalanmalar gözlenmektedir.
- Fırsatçı eğilimlerle manipüle edilen temel iktisat politikası aracı, maliye politikasıdır.

Ancak, fırsatçı konjonktür hareketlerinin var olmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar da vardır. (Bastoni, 2005), 1975-1997 dönemini esas alarak 16 Latin Amerika ülkesi üzerine yaptığı çalışmada, M2 değişkenine ilişkin verileri test etmiş ve para politikasının fırsatçı eğilimler ile manipüle edilmediğine ilişkin kanıtlar elde etmiştir. 1974-2000 dönemini esas alan (Drazen ve Eslava, 2003), M1 değişkenine ilişkin üçer aylık verileri test etmiş ve Kolombiya’da parasal büyüklüklerde politik dalgalanmaların varlığını kanıtlayan bulgulara ulaşamamıştır (Altun, 2012: 58).

Braüninger sağ ve sol partilerin harcama programlarının birbirine benzeyebileceğini, konjonktürel faktörlerin etkili olabileceğini belirtmektedir. 19 OECD ülkesinde partilerin harcama tercihlerinin kamu harcamalarının kompozisyonuna etkisinin incelendiği çalışma iki doğrultuda geliştirilmiştir. İlki, partilerin ideolojik kimlikleri yerine partilerin program tercihlerini analizine dâhil etmiştir. Çalışmada, sol partilerin harcama tercihlerinin sağ partilerin harcama tercihlerinden farklı olduğuna dair hiçbir bulgu elde edilmemiştir. Partilerin program tercihleri, ideolojik kimliklerinden bağımsız olmamakla birlikte, partizan politikalar ile mali politikalar arasında bir ilişki kurulamasa bile, parti programları ve mali politikalar arasında tutarlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır (Altun, 2012: 58).

2.5. Politik Konjonktür Dalgalanmalarının Göstergeleri

Politik konjonktür hareketlerini inceleyen çalışmalar göstermiştir ki, konjonktür hareketlerinin ortaya çıkmasında ve dalgalanmaların niteliğinin belirlenmesinde, gerek siyasal partilerin yapılanma biçimi gerekse seçim sistemleri en temel faktörlerdir. Gerek fırsatçı modellerde gerekse partizan eğilimlerden kaynaklanan modellerde iki ya da daha fazla siyasal partinin iktidarı elde etme hedefine ulaşmak için serbestçe örgütlenebildiği ve faaliyetlerini sürdürebildiği ülkeler için geliştirilmiştir (Erdoğan, 2004: 83-84).

Fırsatçı ve Partizan Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Teorisi'nin, GSYH, para arzı, enflasyon, işsizlik, kamu sektörünün boyutu, kamu borçlarının, bütçe açıklarının ve vergi gelirlerinin gelişimi gibi çok çeşitli değişkenler kullanılarak test edildiği geniş bir literatür bulunmakla birlikte bu çalışmada fırsatçı ve partizan motivasyonların kamu harcamalarına etkisine odaklanıldığı için literatür özeti mümkün olduğunca kamu harcamaları değişkeninin kullanıldığı modeller ile sınırlandırılmıştır. Bräuningersağ ve sol partilerin harcama programlarının birbirine benzeyebileceğini, konjonktürel faktörlerin etkili olabileceğini belirtmektedir. 19 OECD ülkesinde partilerin harcama tercihlerinin kamu harcamalarının kompozisyonuna etkisinin incelendiği çalışma iki doğrultuda geliştirilmiştir. İlki, partilerin ideolojik kimlikleri yerine partilerin program tercihlerini analizine dahil etmiştir. Çalışmada, sol partilerin harcama tercihlerinin sağ partilerin harcama tercihlerinden farklı olduğuna dair hiçbir bulgu elde edilmemiştir. Partilerin program tercihleri, ideolojik kimliklerinden bağımsız olmamakla birlikte, partizan politikalar ile mali politikalar arasında bir ilişki kurulamasa bile, parti programları ve mali politikalar arasında tutarlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır (Altun, 2014: 56).

Ayrıca bazı iktisatçılar, bu göstergelere ilaveten, özellikle partizan eğilimlerin saptanması için finansal varlıkların getiri oranlarındaki değişikliklerin de göz önüne alınabileceğini iddia etmişlerdir. Bu iktisatçılardan Hibbs'e göre, enflasyon oranındaki artışın yanı sıra reel hasıladaki olumlu gelişmeler, tahvil piyasasında talep daralmasına yol açmaktadır (Hibbs: 1994: 4-5).

Türkiye örneğinde ampirik çalışmalar genel olarak seçimsel iş çevrimleri teorisinden hareketle seçimlerin parasal ve mali değişkenler üzerindeki etkilerine odaklanmışlardır. Ampirik bulgular kullanılan bağımlı değişkene göre değişmiştir. Bunun yanı sıra aynı bağımlı değişkene ve aynı zaman aralığına göre yapılan çalışmalarda seçimsel iş çevrimlerinin varlığını destekleyen ve reddeden çalışmalar da mevcuttur. Partizan modellerin kullanıldığı çalışmalar ise oldukça kısıtlıdır. Erkişi, geleneksel seçim çevrimlerinin varlığını Türkiye'de 1950- 2006 dönemi içerisinde yapılan genel seçimleri dikkate alarak incelemiştir. Kamu harcamaları, para arzı, enflasyon, işsizlik ve büyüme oranı parametrelerinin seçim çevrimlerinin varlığını destekler nitelikte hareket etmediği sonucuna ulaşmıştır (Erkişi, 2007: 95-99)

2.5.1. Temel Ekonomik Değişkenlerdeki Hareketler

İktisat politikalarının partizanca ya da fırsatçı eğilimleri olduğunu saptamada kullanılan temel ekonomik değişkenler, enflasyon oranı, istihdam seviyesi ve reel hâsıla büyüme oranındaki değişiklikleri söyleyebiliriz.

Politik konjonktür hareketleri hakkında yapılan analizler göstermiştir ki, fiyat düzeyindeki değişiklikler iktisat politikalarının ne kadar manipüle edildiğinin en önemli göstergesidir. Politik iktisat literatüründeki birçok çalışmaya göre, artan enflasyon sadece iktisadi sebeplerden değil sorunun gerisinde yatan politik ve kurumsal faktörlerden kaynaklanmaktadır. Fiyat istikrarını bozan iktisadi nedenler sadece bir araç olarak değerlendirilmelidir (Schuknecht, 2000: 118).

Siyasal iktidarların özellikle seçim öncesi dönemlerde kamu sektöründe geçici ya da sürekli istihdamı arttırmaları, işsizlik oranlarını etkileyen en önemli uygulamalardan birisidir. Politik konjonktür hareketleri alanında yapılan çalışmaların önemli bir bölümü işsizlik oralarındaki değişiklikleri esas alarak yeni modeller geliştirmişlerdir. Ancak yapılan çalışmalar kimi zaman hem geleneksel hem de fırsatçı modellerin varsayımlarını desteklemez. Örneğin, on yedi OECD ülkesinin enflasyon ve işsizlik değişkenlerini kullanarak geleneksel ve fırsatçı modellerin varsayımlarını test etmek amacıyla yapılan çalışmaların sonuçlarına göre, fiyat değişiklikleri her iki modelin varsayımlarını doğrularken işsizlik değişkenindeki hareketler, sadece rasyonel partizan modelin varsayımları ile tutarlılık göstermektedir. Seçimlerden önceki veya sonraki dönemlerde büyüme oranındaki değişiklikler de politik konjonktürel dalgalanmaları ölçmek açısından önemli bir göstergedir. Çünkü seçimlerden önce uygulanan genişletici politikaların etkilediği en önemli değişken büyüme oranıdır. Seçim sonrası uygulanan daraltıcı politikalar büyüme oranını düşürürken de biz politik konjonktürel dalgalanmaların fırsatçı ya da partizan eğilimlerden kaynaklandığını görebiliriz. Hasıladaki büyüme ya da küçülme oranını hesaplayabilmek için söz konusu değişkenin doğal dengeden ne kadar saptığını bilmemiz gerekir. Dolayısıyla her şeyden önce ekonominin doğal denge büyüme oranını hesaplamak ve buna göre de yorumlamak gerekir (Erdoğan, 2004 87-88).

2.5.2. Mali ve Parasal Araçlardaki Değişiklikler

Maliye politikaları, doğrudan siyasi iktidarların elindedir. Dolayısıyla seçim öncesi dönemlerde politik konjonktürel hareketlere sebep olabilen temel iktisat politikasıdır. Literatürde yapılmış çalışmalar göstermiştir ki, seçimlerden önce yapılan maliye politikaları

daha sonraları bütçe açıklarına neden olmuştur. Siyasal iktidarların kullandıkları vergi indirimi ya da kamu harcamaları arttırılması politikaları ülkeden ülkeye ve dönemden döneme farklılık göstermektedir. Bütçe açıklarına yol açılarak uygulanan politikalar, devlet bütçesinin manipülesinden kaynaklanmaktadır. Siyasiler seçim öncesi dönemlerde kamu harcamalarını arttırarak satın alma gücünü değiştirmek isterken seçimlerden sonra daraltıcı politikalarla bütçeyi denkleştirmeyi hedeflerler. Benzer şekilde seçimlerden önce vergi indirimlerine gidebilen iktidarlar seçimlerden sonra ise yeni vergilere başvururlar (Erdoğan, 2000: 88-89).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde genişlemeci kamu harcamaları politikalarının vergi indirim politikalarına göre daha çok tercih edildiği varsayılır. Genişlemeci kamu harcamaları politikalarını tercih eden ülkelerdeki politikacılar, popüleritelerini arttırmak ve yeniden iktidar olabilmek amacıyla, tarımsal taban fiyatları politikasının yanı sıra karşılıksız yardım programları ve kamu sektöründe istihdam olanaklarını arttırıcı projeleri yürürlüğe koyarlar (Schuknecht, 2000: 118).

Partizan eğilimlerin gözleendiği ekonomilerde, iktidardaki partilerin ideolojik eğilimlerine bağlı olarak farklı iktisat politikaları devreye girer. Ancak bu eğilimler sadece maliye politikası yoluyla değil para politikasını da kullanarak gerçekleşir. Partizan eğilimlerin para politikasına yansımaları, partilerin farklı tercihlere sahip seçmenleri barındırmasından kaynaklanır. Sosyal, ekonomik, politik ya da coğrafik temellere dayanan farklı tercihlerin iktisat politikalarının belirlenmesinde dikkate alınması doğal olarak uygulanacak para politikasının da niteliğini belirler. Ancak söz konusu partizan eğilimlerin para politikası uygulamalarına yansıtılması açısından para politikasından sorumlu kurum olan Merkez Bankası başkanının atanma şekli önemlidir. Örneğin, Merkez Bankası başkanının seçimi, üyelerinin tamamı parlamento tarafından atanan yürütme kurulu tarafından gerçekleşmesi halinde seçmen tercihlerini esas alan para politikalarının uygulanması kolaylaşır (Erdoğan, 2004: 90-91).

2.6. Politik Konjonktür Hareketlerini Belirleyen Etmenler

Politik konjonktür hareketleri incelendiğinde bu hareketlerin ortaya çıkışında birincil rolün politikacılara verilmesi gerekir. Demokratik sistemlerde politikacıların iki büyük amacı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi siyasal iktidarlarını ellerinde tutmak ya da iktidar sürelerini uzatmak. Diğeri ise kendilerini destekleyen seçmenlerin tercih ettiği politikaları uygulamaktır. Politikacıların yetki alanlarındaki bir dizi enstrüman kullanılarak yeniden

seçilme şanslarını arttırma çabası içinde olmaları beklenir. Bu doğrultuda politik konjonktürhareketlerinde bu iddiaların haklılığı ortaya çıkmaktadır (Allesina, 1995: 390). Genel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde politikacıların davranışlarının yöneliminde söz konusu amaçlardan birincisi belirleyici olduğunda, fırsatçı eğilimlerin, ikincisi belirleyici olduğunda ise ideolojik eğilimlerin ön plana çıktığı sonucuna ulaşılır. Ancak uygulamada, her iki amacın da eş anlı olarak gerçekleştirilmeye çalışıldığı bir gerçektir. Politikacıların fırsatçı ya da partizan eğilimlerden hangisine öncelik vereceğini çoğu kez gelecek seçimleri kazanma olasılıkları belirler. Politikacılar partizan ya da fırsatçı eğilimleri esas alan politikalar uygularken bir takım kısıtlar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu kısıtlar ülkeden ülkeye de çeşitli farklılıklar gösterebilir (Swank, 1998: 370-375).

2.6.1. Seçmenlerin Profilleri ve Oy Verme Davranışları

Siyasetin en önemli konularının başında “seçmen davranışı” gelmektedir. Çünkü seçmen davranışı iyi analiz edildiği takdirde siyaset yapan partilere iktidar yolunu açabilecek bir role sahiptir. Her parti seçmenlerin politikalarına nasıl baktıklarını bilmek ister; beğenilen politikaların sürdürülmesi, tepki gören, beğenilmeyen politikaların ise değiştirilmesi seçmenin ikna edilmesi için gereklidir (Özkan, 2010: 213).

Bireylerde karar verme sürecini etkileyen; belirlilik, belirsizlik ve risk adıyla üç tür çevresel durumbulunmaktadır. Karar vermek için gerekli olan tüm alternatiflerin sonuçların tam ve kesin olarak bilindiği durum belirlilik durumu olarak adlandırılabilir. Belirsizlik altında karar vermede, alternatif sonuçlar hakkında kesin ve tam bir bilgi bulunmamaktadır. Son olarak risk altında karar verme durumunda ise, ne belirlilik durumunda olduğu gibi tam ve kesin bir bilgi, ne de belirsizlik durumundaki gibikesin bir bilgisizlik söz konusudur (Güllüparvd, 2013: 5).

Seçime katılan birey, gerek ailesi gerekse yakın çevresinin etkisiyle oy vereceği siyasi partiyi seçmektedir. Seçmen davranışını etkileyen faktörleri sosyo-ekonomik faktörler ve psikolojik faktörler olarak ayırabiliriz. Sosyo-ekonomik faktörler, yaş, gelir, sosyo-ekonomik faktörler gibi etmenlerden oluşur. Psikolojik faktörler ise siyasal etkinlik duygusu ve siyasal etkinliktir. Sosyo-ekonomik statüsü düşük olan seçmenler, yüksek olanlara oranla daha yoğun bir biçimde oy kullanma eğilimindedir (Yılmaz, 1994: 396-397).

2.6.1.1. Ekonomik Oy Verme

Seçimler öncesinde politikacılar tarafından ekonominin manipülasyonu, politik konjonktürel dalgalanmalar kapsamında konunun arz yönünü oluşturmaktadır. Konunun talep yönünde ise ekonomik oy verme kavramı, yani seçmenin bu dalgalanmalar karşısındaki tepkileri yer alır. Başka bir deyişle ekonomik oy verme teorisi, bu olayda madalyonun diğer tarafıdır ve ekonomik koşulların seçmen tercihlerini nasıl etkilediği üzerinde durur. Çok sayıda seçmenin olduğu bir piyasada, tek bir seçmen kullandığı oyun seçim sonuçları üzerinde önemsenmeyecek kadar küçük etkiye sahip olmasının yanı sıra oy kullanmanın maliyetlerine de katılmak durumunda kalmaktadır (Telatar, 2004: 337).

2.6.1.2. Oy Ticareti

Oy ticareti teorik olarak koalisyon ortağı partinin desteklenmesini istediği bir politikasının desteklenmesi sonucu elde edilen son birim yararı eşitleninceye kadar yapılır. Yani bir siyasi parti başka bir siyasi partinin politikasını desteklemesi nedeniyle kaybettiği oy sayısı kendi politikasının seçilmesi sonucu kazanacağı oy sayısına eşit oluncaya kadar oy ticaretine devam eder. Oy ticareti; açık oy ticareti, gizli oy ticareti, milletvekili ticareti, daha büyük bir bütçe oluşturma başlıkları üzerinden incelenebilir. Bu durum oy ticaretinin yasallık kazanmasıdır (Koç, 2013: 11)

2.6.2. Parti Tipolojileri

Bir ekonomide alınabilecek her türlü iktisadi ve sosyal politik kararlar için parti sistemlerinin ve hükümet yapılarının oldukça önemli olduğu bilinir. Bilindiği gibi firmalar kar, politikacılar ise oy maksimizasyonu gerçekleştirecek biçimde hareket ederler. Hükümet ve kamu bürokrasisi arasındaki ilişkiye bakmak gerekirse; Siyasal iktidarlar politikalarını etkin ve verimli bir biçimde yürütebilmek için kamu bürokrasisine bütünüyle hâkim olmaya çalışmaktadır. Demokratik açıdan bakıldığında teorik olarak doğru kabul edilen bu ifade toplumların içinde buldukları yer ve zamana göre değişiklikler göstermektedir. Çünkü bürokrasi doğası gereği iktidar gücüne nüfuz etme ve bu gücü ele geçirme eğilimindedir (Koç, 2013: 8-9).

Makroekonomiye etkileri açısından belli başlı parti sistemleri aşağıdaki başlıklar altında inceleyebilmek mümkündür (Haggard ve Kaufman, 1992: 270-315).

2.6.2.1.Bölünmüş Partiler

Bölünmüş parti sistemleri, sosyal, ekonomik ve ideolojik çıkarlar ile seçim kurallarından dolayı partilerin farklılaşması şeklinde ortaya çıkar. Partilerin bölünmüş ve küçük örgütlenmelerin söz konusu olduğu ülkelerde, ülkeden ülkeye farklı nedenlerle çatışmaların yanı sıra ciddi makro istikrarsızlıklar da gözlenebilir. Kutuplaşma olgusunun arttığı dönemlerde, rakip siyasi elit tabakalar, kendi lehlerine destekleri arttırma yolunda sürekli bir çaba sarf ederler. Geniş bir destekçi kitlesine sahip olan elitler, iktisat politikalarını ve diğer kararları kendilerine maksimum çıkar sağlayacak şekilde kullanabilirler. Koalisyon hükümetleri dönemlerinde, hükümeti oluşturan taraflar, seçmen tabanları genişletmek amacıyla makroekonomi istikrarsızlığa yol açma pahasına kamu kaynaklarını savurganca kullanabilmektedir (Çinko, 2005: 338).

2.6.2.2.Kitle Partileri

Kitle partilerinde seçmenler ağırlıklı olarak bir veya iki merkez partinin çatısı altında toplanmışlardır. Merkez partilerin içinde farklı etnik yapılara ya da sınıflara mensup gruplar da örgütlenebilmektedir. Kitle partilerin iktisat politikaları açısından en önemli özelliği merkez partilerin standart oylarının oldukça düşük olması ve aynı seçmen kitlesine hitap etmesidir. Bu sebeple özellikle seçim öncesi dönemde uygulanacak fırsatçı politikaların fayda maliyet analizi çok iyi yapılmalı ve geniş toplumsal kesimlerin çıkarları ile çelişmemelidir. Kitle partileri farklı toplumsal kesimler arasındaki uyuşmazlıkları en düşük seviyede tutup bütün kesimlerin ortak çıkarlarına uygun stratejiler geliştirerek iktidar mücadelesi yaparlar. Yeni dönemde Avrupa'da birçok siyasi parti seçmen sayılarını maksimize edebilmek amacıyla ideolojik kimliklerinden sıyrılıp farklı toplumsal kesimlere hitap etmektedir (Allesina, 1995: 390).

2.6.2.3.Kartel Partiler

Kartel partileri dağınık ve geniş bir seçmen kitlesini cezbetmeye çalışan, özellikle seçim kampanyalarında yapılan harcamalarla kendisini gösteren, yönetim konusunda mahremiyete vurgu yapan, üyeleri ile bağı son derece zayıf olan partilerdir. Kartel partileri, partilerin geleneksel işlevlerinden olan sivil toplum ile devlet arasındaki arabuluculuğu bir kenara bırakıp devlet elinde bir vasıta olan partilerdendir (Türköne, 2005:262).

2.6.3.Hükümet Yapıları

Farklı ülke yapıları incelendiğinde üç tür hükümet yapısı ile karşılaşılabiliriz (Grilli, Maciandro ve Tabellini, 1995: 225).

- Tek parti Hükümeti
- Koalisyon Hükümeti
- Azınlık Hükümeti

2.6.3.1. Tek Parti Hükümeti

Tek parti tarafından kurulan ve parlamentoda salt çoğunluğu elinde bulunduran hükümetlerdir. Bu tür hükümetler gerek yasal değişikliklerde gerekse politika uygulamalarında çok ciddi bir dirençle karşılaşmazlar. Başbakanın diğer bakanlar üzerindeki nüfuzu oldukça yüksektir. Bütün politikalar iktidar sürelerini uzatacak biçimde bakanlıklar ve diğer kamusal birimler arasında koordinasyon ile yürütülür (Çinko, 2005: 338).

2.6.3.1.1.Hâkim Tek Parti

Ülkede serbest seçimler oluyor ve birden fazla parti eşit şartlarda rekabet ediyor ama seçim sonuçları hep aynı partiyi iktidara getiriyorsa bu sisteme hakim tek parti sistemi adı verilir (Türköne, 2005: 266).

2.6.3.1.2. Hegamonik Tek Parti

Ülkede birden fazla parti bulunmakta, fakat eşit ve özgür rekabet şartları bulunmamakta ise bu sisteme hegamonik tek parti sistemi denir. İktidar sahibi olan partinin dışındaki partiler uydu görevi görürler (Türköne, 2005: 266).

2.6.3.1.3. Gerçek Tek Parti Sistemi

İktidara sahip olan partinin dışında başka partiler hukuken ya da fiilen bulunmamaktadır. Ülke genelinde kapsayıcı ve kuşatıcı bir hakim ideoloji mevcuttur (Türküne, 2005: 266).

2.6.3.2. Koalisyon Hükümeti

Parlamentoda çoğunluğu birden fazla partinin bir araya gelmesi ile oluşturulan hükümetler, koalisyon hükümeti olarak adlandırılırlar. Bu durumda, meclisten güvenoyu alabilmek için başka parti gruplarıyla anlaşma yoluna gidilir ve ortak bir hükümet kurulur. Koalisyon hükümetlerine daha çok seçimlerde nisbi temsil sistemini benimsemiş ülkelerde rastlanır. Çoğunluk usulüne dayalı seçim sisteminde bir parti parlamentoda salt çoğunluğu kolayca elde ederek kendi hükümetini kurabilir ve güvenoyu alabilir. Partilerin ülke çapında aldıkları oy oranlarına yakın oranlarda parlamentoda temsilini sağlayan nispi temsil usulünde ise çoğu kez koalisyon hükümetlerinin kurulması kaçınılmaz hale gelir. Zayıf ve birden fazla partinin katılımı ile kurulan koalisyon hükümetleri tek parti hükümetlerine göre daha yüksek bütçe açıkları meydana getirirler. (Türküne, 2005:160).

2.6.3.3. Azınlık Hükümetleri

Azınlık hükümeti, parlamenter sistemlerde, parlamentoda çoğunluğu olmayan bir partinin, öbür parti ya da partilerin hükümete fiilen katılmadan dışarıdan destek vermesiyle oluşturduğu hükümet biçimidir. Parlamenter rejimlerde siyasal sorumluluk ilkesi gereği hükümet ancak parlamentodaki çoğunluğun desteğiyle kurulup görevde kalabilir. Oysa bazı seçimlerde hiçbir parti parlamentoda tek başına hükümeti kuracak çoğunluğu sağlayamaz. Bu durumda bazı partiler ya da parlamenterler, hükümete fiilen katılmadan partilerden birine gerekli desteği vererek onun azınlık hükümeti kurmasını sağlarlar. Kuşkusuz azınlık hükümetinin görevde kalabilmesi de, bu partilerin ya da parlamenterlerin desteğinin devamına bağlıdır (Türküne, 2005: 160)

2.6.4. Baskı Grupları

Baskı grupları kavramı, soyut bir kavram olduğu için günümüze kadar farklı tanımları yapılmış ve değişik açılardan değerlendirilmiştir. Genel olarak baskı grupları, siyasi iktidarı etkileyip bir toplumun gerçek anlamda demokratik gelişiminin sağlanması için zorunlu olan ve birden fazla kişinin bir araya gelmesi ile oluşan gruplardır. Baskı grupları, demokratik toplumun vazgeçilmez bir parçasını teşkil etmektedir (Kitapçioğlu, 2013: 358-359).

Bir başka tanıma göre baskı grupları, hürriyetçi çoğulcu demokratik parlamenter sistemlere özgü ve demokratik katılım açısından son derece önemli olan sivil toplum kuruluşları, lobi, çıkar grubu, örgütlü grup, siyasal grup vb. isimlerle anılan ve ortak bir çıkar etrafında toplanan, siyasal karar verme sürecini etkilemeyi amaçlayan topluluklar baskı grubu kavramıyla ifade edilmektedir (Kitapçioğlu, 2013: 360).

Baskı grupları, siyasi sisteme yönelik olarak, kendi menfaatlerini olumlu etkileyecek taleplere sahiptirler. Baskı gruplarının en önemli niteliği etkileme ve baskı kurabilme faaliyetleridir. Baskı grupları, siyasal karar alma merkezleri üzerinde çeşitli araçlar yardımıyla sistemli bir etkileme çabası içerisindedirler. Baskı grupları, üyeleri arasında tam bir birlik bilincinin olduğu, siyasal karar alma merkezleri üzerindeki çalışmalarını teşkilatlı bir örgütlenme içinde yürüten gruplardır (Aktan vd, 2007: 4-5).

İşçi ve işveren örgütleri, ticaret, sanayi ve meslek odaları en önemli baskı ve çıkar gruplarıdır. Birçok ülkede, farklı çıkar ve baskı gruplarına mensup bireyler kamusal kaynaklar üzerindeki nüfuzlarını arttırmak için yeni ve etkili bir oluşumu gerçekleştirebilirler. Bu gruplar kamu kaynaklarından en yüksek payı almaya istikrarsızlık dönemlerinde ise oluşabilecek mali yükten kaçınmaya çalışırlar. Farklı kesimlerden oluşan baskı grupları arasındaki rekabet mali reformlar dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Mali reformlar sonucu ortaya çıkacak yükün farklı kesimler arasındaki dağılımlarını bu kesimlerin güçleri belirler. Kamu harcamalarını kısılması ya da vergi oranlarının arttırılması stratejilerinden hangisinin tercih edileceği başka bir ifade ile bu yükün paylaşımını, iktidar partilerinin ideolojik tercihlerinin yanı sıra baskı gruplarının sosyoekonomik gücü de belirler. Hükümetler politika uygulamalarına başlamadan önce baskı ve çıkar gruplarının yapılarını ve davranış eğilimlerini gözden geçirir. Örneğin, fırsatçı bir politika uygulaması benimsendiğinde, seçim sonuçlarının belirlenmesi açısından belirleyici olan baskı gruplarının yapısal olarak bedavacı eğilimlere sahip olup olmadığı büyük önem arz etmektedir. Bedavacılık herhangi bir politika uygulamasından yararlanıp maliyetlerine

katlanmamaktır. Yeniden seçilme kaygısı güden politikacılar seçim öncesinde uyguladıkları politikaların maliyetlerini başkalarına yüklerler (Erdoğan, 2004: 127-129).

Baskı gruplarından biri olan sendikalar da, mesleki çıkarları savunma ve sosyal hakları gerçekleştirme amacı ön plandadır. Sendikaların amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik bu faaliyetleri ise etkili ve önemli bir baskı aracı olmaktadır. Sosyal devlet anlayışının ve demokrasinin en önemli unsurlarından birini oluşturan sendikaların yasalarda belirtilen görev ve yetkileriyle bir taraftan imzaladıkları toplu iş sözleşmeleriyle işkolları düzeyinde sosyoekonomik hayatı etkilerken diğer yandan bazı devlet kuruluşlarının sosyoekonomik kararlarına sağladıkları katkılarla siyasi hayatı da etkilemektedirler (Kitapçıoğlu, 2013: 372).

2.6.4.1. Baskı Gruplarının Sınıflandırılması

Baskı gruplarının kapsamı çok geniştir. Baskı gruplarının sınırının net bir şekilde çizilememesi ve her grubun baskı grubu potansiyeline sahip olması, sınıflandırmayı güçleştirir. Ancak baskı gruplarını ortak çıkarlara sahip insanlardan oluşan gruplar olarak dört farklı başlıkta toplayabiliriz. Bunlar; örgütlenmemiş gruplar, kurumsal baskı grupları, sektörel baskı grupları ve dava grupları olarak sıralayabiliriz.

- Örgütlenmemiş Gruplar, özel bir amaçla bir araya gelmiş insanlardan ziyade doğumla kazanılan üyeliklerden oluşur. Din, dil, ırk, aile temelindeki bu gruplar, şekli bir örgüte sahip olmadıkları halde ortak menfaatler için bir araya gelmişlerdir.
- Kurumsal Baskı Grupları, siyasal amaçla kurulmayan görevleri çok farklı olmasına rağmen iktidarların kendileri ile ilgili tasarrufları konusunda baskı oluşturabilen, mensuplarının çıkarlarını da koruyan üniversite ve ordu gibi kurumlardır.
- Sektörel Baskı Grupları, belirli bir kesimin çıkarlarına hizmet eden, sürekli ve kurumsallaşmış bir örgüt yapısına ve sıkı bir üyelik tabanına sahip olan ekonomik amaçlar güden gruplardır. Üyeliğin sınırlı ve şartlara bağlı olduğu bu gruplar esasen siyasi baskı değil üyelerine hizmetleri amaçlarlar. İşçi ve işveren sendikaları ile meslek örgütleri örnek olarak gösterebiliriz

- Dava Grupları, ortak bir davayı sürdürmek gayesiyle bir araya gelen kişilerden oluşan bu grupların amacı belli bir görüşü savunmaktır. Bu grupların sürekliliği de savunulan dava ile paralellik arz etmektedir. Grupların etkinliği kitle desteklerine bağlı olarak değişmektedir(Türköne, 2005: 336).

2.6.5. Uygulanan İktisadi İstikrar Politikası

Bilindiği üzere ekonomiyi istikrara getirebilmek için uygulanan istikrar programları, belirli bir nominal değişkenin sabitlenmesi suretiyle uygulanabilir. Para arzı, döviz kuru ve enflasyon oranları çıpa olarak kullanılan temel değişkenlerdir. Söz konusu değişkenlerden birini seçerek uygulanan parasal stratejilerin temel özellikleri, politik konjunktür hareketlerinin ortaya çıkışı açısından oldukça önemlidir (Erdoğan, 2004: 140).

2.6.5.1. Parasal Hedefleme Stratejileri

Farklı ülke deneyimleri açıkça göstermiştir ki, istikrar programları çıpası ve zamanlaması fırsatçı eğilimlerin saptanmasında önemli göstergelerdir. Nominal çıpa seçimi, bir anlamda cari dönemdeki resesyonun geleceğe ertelenmesi anlamına gelir. Daha açık bir ifadeyle, politik konjunktür hareketleri teorisi ile istikrar programlarının özellikleri karşılaştırıldığında resesyonist eğilimlerin zamanlaması belirleyici rol oynar. Para temelli istikrar programları cari dönemde, döviz kuru temelli istikrar programları ise gelecek dönemde hâsıla kaybına yol açar. Daha açık bir ifadeyle program çıpası olarak döviz kuru tercih edildiğinde, resesyonist eğilimlerin ortaya çıkması gelecek dönemlere ertelenmiş olmaktadır. Sıkı para politikaları, reel faiz oranlarının artmasına toplam talep miktarının azalmasına buna bağlı olarak da hasıla kaybı yaşanmasına ve istihdamın gerilemesine sebep olmaktadır. Kısaca ifade edersek popülist davranan iktidarlar seçim döneminde sıkı para politikaları uygulamazlar (Özdemir, 2007:20)

İspanya'da 1977 ile 1980 arası ve 1970'li yıllarda bazı Güney Amerika ülkelerinde para temelli istikrar politikaları uygulanmıştır. Bu ülkelerde cari dönem içerisinde resesyonist eğilimler gözlemlenmiştir (Schamis ve Way, 2003: 40).

2.6.5.2. Döviz Kuru Çıpası

Döviz kurunun sabit tutulması devalüasyon uygulamalarını gerektirir. Ancak seçim öncesi dönemde popülaritelerini arttırmaya çalışan siyasiler, devalüasyon uygulamalarından kaçınarak kurların değerlenmesine göz yumarlar. Çünkü devalüasyon, satın alma gücünün azalmasına ve enflasyonun artmasına yol açar. Aksine kurların reel anlamda değerlenmesi kısa vadede reel ücretleri arttırdığı gibi enflasyonun düşmesine de neden olabilir. Ücretlerin reel anlamda artması yabancı mal ve hizmetlerin göreceli olarak ucuzlaması ve satın alma gücünün iyileşmesinden kaynaklanır (Yıldırım vd, 2009:249).

Castro ve Veiga istikrar programlarında çıpa seçiminin politik kaygılarla tercih edildiğini iddia etmektedir. 10 kronik enflasyon ülkesinde araştırmalar yapan Castro ve Veiga bu iddiaların geçerliğine ilişkin bulgular elde etmişlerdir. Seçimlerden kısa bir süre önce iktisadi faaliyet hacminde göreceli bir iyileşme sağlamak isteyen politikacılar, döviz kuru temelli istikrar programlarını seçimlerden kısa bir süre sonra ise parasal temelli istikrar programlarını tercih ederler (Castro ve Veiga, 2004: 1-6).

2.6.5.3. Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi

Enflasyon hedeflemesi rejimi; merkez bankasının nihai hedefi olan fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi amacıyla yönelik olarak para politikasının makul bir dönem için belirlenen sayısal bir enflasyon hedefi ya da hedef aralığına dayandırılması ve bunun kamuoyuna açıklanması şeklinde tanımlanabilen para politikası uygulamasıdır (Alparslan ve Erdönmez, 2000: 3-5).

Parasal otoritelerin ulaşmaya söz verdikleri orta vadeli sayısal bir enflasyon hedefini kamu oyuna duyurması, enflasyon hedefleme stratejisi olarak tanımlanmaktadır. Enflasyon hedefleme stratejisi ile parasal otoriteler, önceden saptanan zaman dilimi için enflasyon ile belirli bir oranı ya da hedef aralığını resmen ilan ederler (Lee, 1999: 332).

Enflasyon hedeflemesi stratejisini uygulayan idareler, önceden belirlenen hedefe ulaşmak üzere uygun gördükleri para politikası araçlarını seçme inisiyatifine sahiptirler. Tercih edilen politika uygulamaları sonucunda elde edilen performansa ilişkin sorumluluğun enflasyon hedeflemesi stratejisinin doğası gereği zorunlu olması, söz konusu inisiyatifin fırsatçı eğilimler ile kullanılmasını güçleştirmektedir. Enflasyon hedeflemesi stratejisi ile parasal otoritelerin fırsatçı ya da partizan politikaları uygulamaları veya bu türden baskılara maruz kalmaları güçleşir (Yıldırım vd, 2009:416).

Enflasyon hedeflemesi rejimlerinde para ve mali politikalar arasında dolaylı da olsa bir etkileşim bulunmaktadır. Para politikası operasyonel olarak mali politikanın enflasyon üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurmaktadır. Mali politika genel olarak enflasyon hedefini destekleyici niteliktedir. Örneğin büyük kamu borcu stoku, merkez bankasının en azından kısa dönemde enflasyon hedefini gerçekleştiremeyeceği beklentilerini güçlendirmektedir. Bunun sonucunda kamu borcu nedeniyle faizler yükselmekte ve hükümetin borç yükünün, dolayısıyla da borç stokunun artmasına neden olabilmektedir. Enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçen ülkelerin çoğunda hükümetin enflasyonu kamu borçlanmasının finansmanında bir araç olarak kullanma girişimlerinin önlenmesi amacıyla enflasyona endeksli borçlanma kâğıtları ihraç edilmiştir (Alparslan ve Erdönmez, 2000: 3-5).

2.6.6. Sermaye Hareketliliği ve Kur Rejimi

Son yıllarda üzerinde en çok tartışılan konulardan birisi olan küreselleşme olgusu, ulusal ekonomilerin dünya ölçeğinde bütünleşme sürecini ifade etmektedir. Küreselleşme olgusuna pozitif yaklaşanların ortak özelliklerinden biri ulus devletlerin geleneksel yapılarının çözülme sürecine girdiği iddiasıdır. Yeni üretim ve ticaret yapısına dayanan yeni sistem, geleneksel ulusal ekonomiyi değiştirmiştir. Bu yaklaşıma göre küreselleşme başlıca fenomendir ve entegrasyon sürecinde olan küresel ekonomi, neo-liberal iktisat disiplini devletlere empoze etmektedir. Son yıllarda üzerinde en çok tartışılan konuların başında yer alan küreselleşme olgusu, ulusal ekonomilerin dünya ölçeğinde bütünleşme sürecini ifade etmektedir (Aydeniz vd, 2012: 1016).

Küreselleşme sürecini hızlandıran temel dinamik, uluslararası mal ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesini öngören yaklaşımları çok sayıda ülkenin benimseyerek veya benimsemeyerek ama benimsemek zorunda kalarak ulusal politika haline dönüştürmesi bunun sonucu olarak da sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaları ve denetimleri azaltan uygulamaları hayata geçirmesidir. Bu bağlamda çok sayıda ülkenin seksenli yıllardan itibaren yapısal uyum politikaları uygulamaya başladıkları da görülmektedir. Bu politikalar piyasaların serbestleşmesini ve çok uluslu şirketlerin yaygınlaşmasını mümkün kılarak küreselleşme sürecinin hızlanmasına katkıda bulunmuştur (Aydın, 2003: 82-83).

Küreselleşme olgusu ile birlikte ulusal ekonomiler arasında hızlanan eklemlenme süreci özellikle gelişmekte olan ülkelerde istihdam, hasıla ve fiyat düzeyi gibi büyüklüklerin yöneliminde ulusal politikaların belirleyici rolünü zayıflatmıştır. Söz konusu değişkenler

çoğu kez dışsal gelişmelerden etkilenir. Buna rağmen, politik konjonktür dalgalarını analiz eden çalışmaların önemli bir bölümü, ulusal seçmenlerin ve ulusal iktisat politikası uygulamalarının sonuçları üzerinde yoğunlaştıklarından bir ülkede ortaya çıkan konjonktür dalgalarının diğer ülkelere de yayılabileceği hususunu göz ardı etmektedir. Oysa ekonomiler arasındaki eklemleşme sürecinin hızlandığı günümüz dünyasında, politik konjonktür dalgalarının ortaya çıkışında sadece, içsel etkenler değil, aynı zamanda dışsal etkenler de rol oynayabilir. Kimi zaman seçim ortamında bulunan bir ekonomide gözlenen politik ya da partizanca eğilimli iktisat politikası uygulamalarının etkileri diğer ülkelere de taşınabilir (Seyidoğlu, 2007: 189).

Sermaye birikiminin ulusal sınırlar içinde eritilebilir seviyenin üzerinde yoğunlaşması merkez ülkelerin temel sorunu haline gelmiş bulunmaktadır. Keza bu sorunu aşmak için, sermaye birikimini ulusal sınırların ötesine aktarmayı mümkün kılacak çeşitli mekanizmalar geliştirilmektedir. Sınır ötesi fon hareketleri ivme kazanmakta ve ulusal sınırların iktisadi önemi azalmaktadır. Başka bir ifade ile sermaye birikiminin ulusal sınırlara rağmen daha yüksek getiri oranı teklif eden bir başka ülkede yatırıma dönüştürülmesi söz konusu olmaktadır. Öte yandan sınır ötesi fon hareketlerinin biçimi de değişmektedir. Söz konusu hareketler, bir devletten diğerine ya da çok uluslu bir kurumdan bir devlete biçiminde yani bürokratların icazetini alarak değil tamamen özel kuruluşlar arasında cereyan etmektedir. Sonuç olarak, sermaye birikiminin ulusal sınırların ötesine aktarılması sürecinde, devletlerin müdahalesi minimum seviyelere inmiş olmaktadır (Aydın, 2003: 92-94).

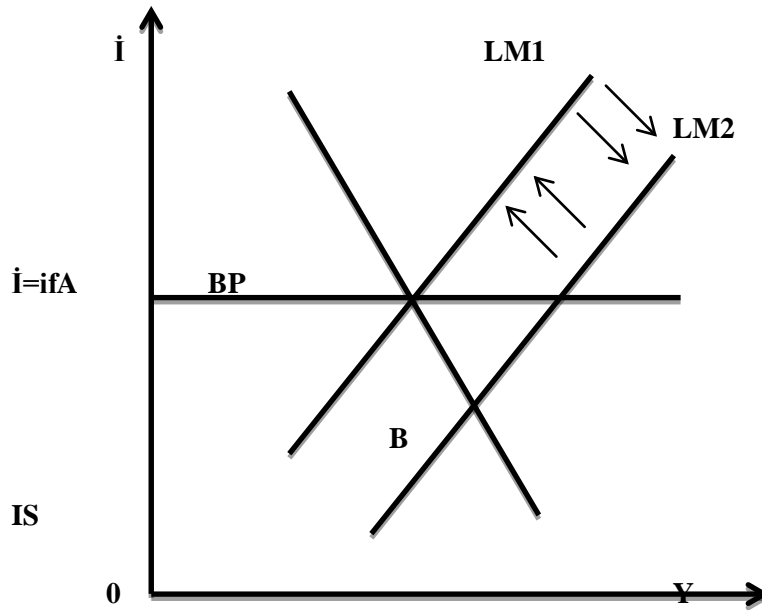
Küreselleşme süreciyle birlikte ülkelerin sermaye hareketliliği de artmış olmaktadır. Artan sermaye hareketliliğine bağlı olarak da siyasilerin ekonomiye yön verme çabaları ve etkinlikleri de değişmiştir (Seyidoğlu, 2007: 189).

2.6.6.1. Tam Sermaye Hareketliliği ve Para Politikası

Sermaye hareketlerinin yönünü faiz oranı ve tahvil ve bono fiyatları gibi birçok değişken belirleyebilir. Ancak ülkelerin uyguladıkları döviz kurları da sermaye hareketlerinin yönünü belirler. Genel olarak döviz kuru rejimini sabit döviz kuru rejimi ve esnek döviz kuru rejimi olarak ayırabiliriz. Farklı kur rejimlerinin sermaye hareketleri üzerinde etkisi de farklıdır. Örneğin sabit bir döviz kuru altında iç faiz oranlarının yüksek olması halinde yoğun bir sermaye hareketliliği gözlemlenir. Artan sermaye hareketliliği ulusal ekonomi politikalarının bağımsızlığını sınırlar. Dolayısıyla makroekonomi politikalarının kullanım gücünü sınırlar. Merkez Bankası döviz kurunu piyasa koşullarına

bırakmak yerine önceden ilan edilen kur düzeyinde sürdürülmesine yönelik stratejiler uygulamak zorundadır. Yani Merkez Bankası sabit döviz kuru rejimi ve sınırsız sermaye hareketliliği altında bağımsız bir para politikası uygulayamaz. Dolayısıyla ulusal politikaların politik konjonktür hareketlerine yol açacak şekilde kullanılması imkanı azalır (Leertouwer ve Maier, 2002: 448).

Şekil 2.2: Tam Sermaye Hareketliliği Sabit Kur Rejiminde Para Politikası

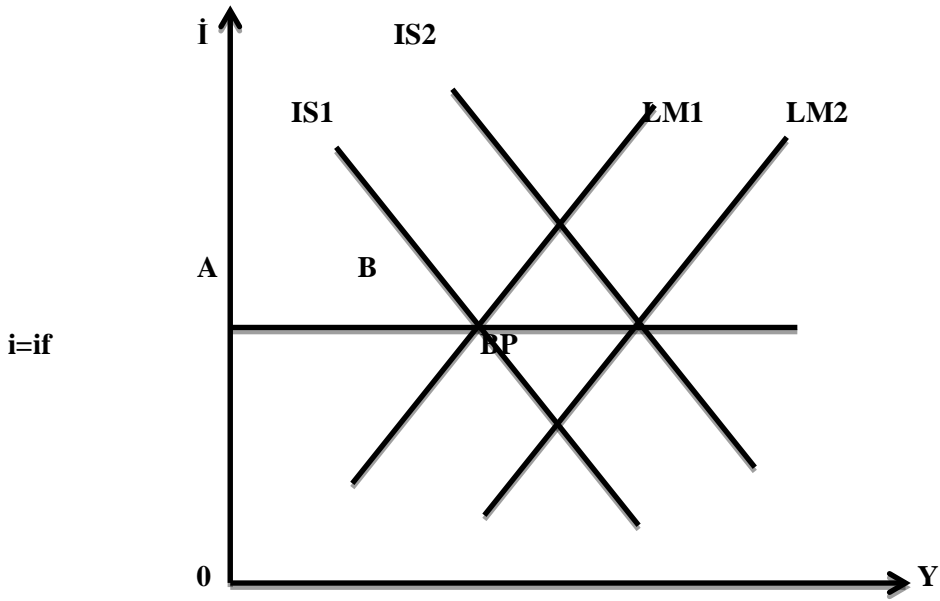

Kaynak: Ünsal, 2009: 392

Ekonomideki varlıklar tam ikame edilebiliyorsa ulusal faiz oranı ile dünya faiz oranının eşit olduğu noktada, BP eğrisi yatay bir doğru halindedir. Sermaye akışının tam olduğu ve döviz kuru rejiminin de sabit olduğu ekonomilerde uygulanan genişletici bir para politikası etkisiz olmaktadır. Şekil 3.3. de görüldüğü üzere genişletici bir para politikası LM1 eğrisi sağa kayarak LM2 konumuna gelir. Denge noktası A noktasından B noktasına (mal piyasasında talep fazlası sıfır olur) geçer. Bu noktada faiz oranları dünya faiz oranlarının altında olduğundan ülke dışına sermaye kaçıışı olur. Dolayısıyla ülke içindeki döviz rezervleri de azalır. Azalan döviz rezervlerine bağlı olarak döviz talepleri artar. Merkez Bankası artan döviz rezervi baskısından dolayı ülke faizlerini yükseltmek ister. Dolayısıyla milli paraları azaltarak daraltıcı bir politika uygular. Denge tekrar A noktasında sağlanırken milli gelir ve faiz üzerinde herhangi bir etki gözlemlenmez.

Sermaye hareketleri, kur rejimi ve politik konjunktur hareketleri arasındaki ilişkiler incelenirken sadece sabit döviz kuru rejimi üzerinde durmamak gerekir. Sınırsız sermaye hareketliliği ve esnek kur rejimi altında iktisat politikalarının ne ölçüde manipüle edileceğinin de bilinmesi gereklidir.

Şekil 2.3: Tam Sermaye Hareketliliği Esnek Döviz Kuru Rejiminde Para Politikası

Kaynak: Ünsal, 2009: 391

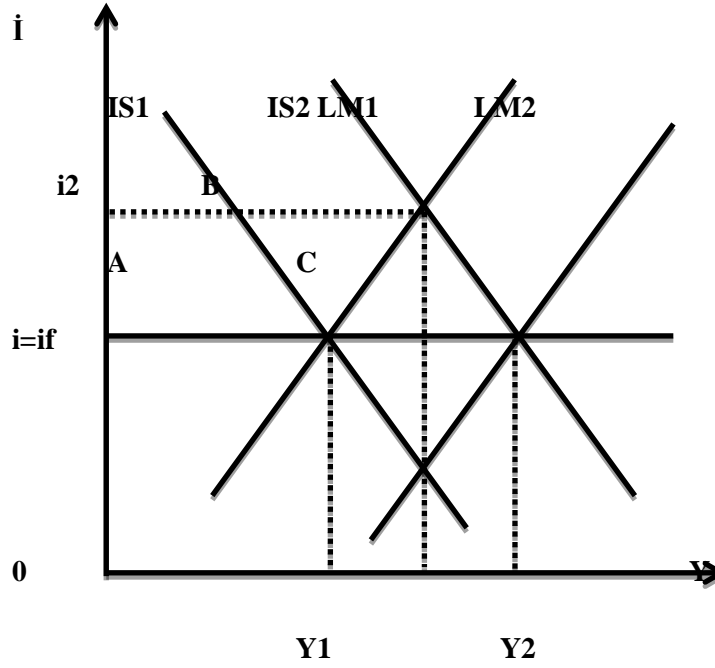
IS-LM-BP (Mundell-Fleming model) modelinde para politikasının etkinliği uygulanan döviz kuru rejimine bağlıdır. Tam sermaye hareketliliği ve esnek kur rejimi altında denge başlangıçta A noktasında sağlanmaktadır. Ancak uygulanan parasal genişleme ile birlikte LM eğrisi sağa kayarak faizlerin düşmesine neden olur. Düşen faizler ülke dışına sermaye çıkmasına buna bağlı olarak da ülke içindeki döviz rezervlerinin erimesine neden olur. Azalan döviz rezervleri dolayısıyla ülke içinde dövize olan talep artar ve döviz kuru yükselir. Ulusal paranın değerinin de düşmesiyle ihracat artarken ithalat azalır. Ödemeler bilançosunun fazla verdiğini gören siyasi otoriteler de maliye politikaları aracılığıyla ekonomik dengeyi sağlamaya çalışır. IS mal arz fazlası kadar sağa kayarken yeni denge B noktasında sağlanır. Şekilde de açıkça görüldüğü üzere esnek kur rejimi tam sermaye hareketliliği altında para politikası etkindir sonucuna ulaşabiliriz.

Siyasal iktidarlar bu aracı kullanarak ulusal gelir düzeyini etkilemeye çalışırlar. Seçim dönemlerinde hâsıla büyüme oranının doğal düzeyinin üzerine çıkararak seçmenlere pozitif sinyaller gönderen siyasi iktidarlar parasal genişleme stratejisini devreye sokarlar. Ancak burada sınırsız bir üstünlük sahibi değillerdir. Zira Merkez Bankası'nın bağımsızlık düzeyi parasal genişleme stratejisini ne ölçüde başaracağını belirleyen önemli bir kısıttır (Erdoğan, 2004: 154).

2.6.6.2. Tam Sermaye Hareketliliği ve Maliye Politikası

Maliye politikaları uygulamaları kamu harcamalarında ve vergilerde yapılan değişikliklerden oluşur. Maliye politikalarında yapılan değişiklik IS eğrisinde değişikliklere neden olur. Mundell- Fleming modeline göre maliye politikasının etkinliği uygulanan kur rejimine bağlı olarak değişir. Sermaye akışının mükemmel olduğu ve esnek döviz kuru rejiminin olduğu ülkelerde maliye politikasının etkinliğini birinci bölümde incelemiştik. Dolayısıyla yinelememek amacıyla, kısaca maliye politikasının etkisiz olduğundan söz edebiliriz. Bu nedenle politik konjonktür hareketleri teorisi açısından da sınırsız sermaye hareketliliği ve esnek döviz kuru rejiminde maliye politikası kullanılmamaktadır (Ünsal, 2009: 388-390).

Şekil 2.4: Tam Sermaye Hareketliliği ve Esnek Kur Rejiminde Mali Genişleme

Kaynak: Ünsal, 2009: 389

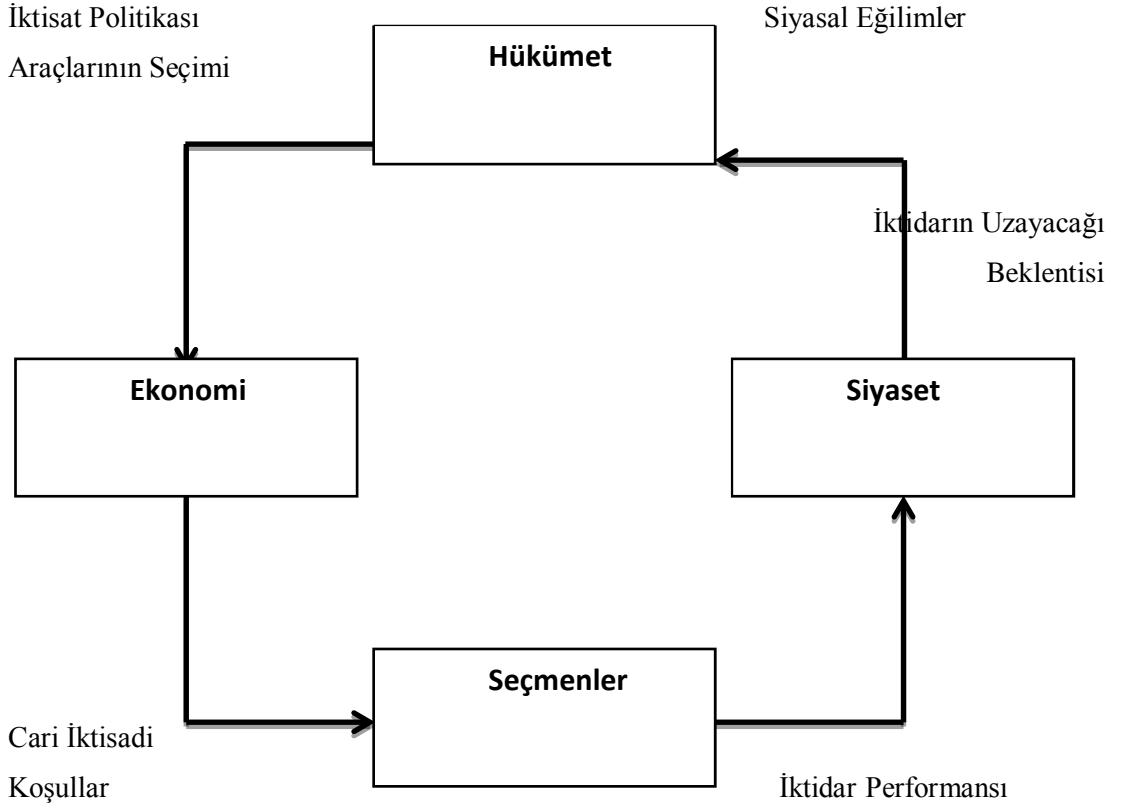
Sabit döviz kurunun geçerli olduğu bir ekonomide genişletici bir maliye politikasının etkinliği Şekil 2.4'te gösterilmiştir. Şekil 2.4'te başlangıçta denge IS-LM-BP eğrilerinin kesiştikleri A noktasında dengededir. Ancak kamu harcamalarının artırılmasına bağlı olarak IS1 eğrisi sağa kayarak IS2 konumuna ulaşır. Buna bağlı olarak da gelir düzeyi $Y1$ noktasından $Y2$ konumuna ve para talebinin artmasıyla da faizler i 'den $i2$ 'ye ulaşır. Artan faizlere paralel olarak ülke içine sermaye akımı başlar. Ülke içinde var olan döviz rezervleri de buna paralel olarak artar. Artan döviz rezervleri dolayısıyla yerli paranın da talebi artar. Bu noktadan sonra piyasaya Merkez Bankası müdahalede bulunur. Merkez Bankası piyasaya yerli para sürer LM eğrisi de sağa kayarak LM2 konumunda sabitlenir. Yeni denge noktası C noktası olurken milli gelir $Y2$ noktasında dengeye gelir. Özetle, sermaye hareketlerinin sınırsız olduğu ve sabit döviz kuru rejiminin olduğu ekonomilerde mali genişleme etkindir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİ

Demokratik ülkelerin hepsinde seçimler aracılığıyla siyasal iktidarlar el değiştirmektedirler. Türkiye için de aynı şartlar geçerlidir. Bu yüzden siyasal iktidarlar, uzun süre iktidarda kalabilmek için iktisat politikalarını manipüle ederek temel ekonomik göstergeleri değiştirmeye çalışırlar. Bu süreçte belirleyici rol oynayan önemli değişkenler belli başlıklar altında değerlendirilebiliriz. Siyaset ve ekonominin karşılıklı etkileşiminin Şekil 3.1’den inceleyebiliriz (Telatar, 2004: 331).

Şekil 3.1: Siyaset-Ekonomi etkileşimi

Kaynak: Telatar, 2004: 331

3.1. Türkiye’de Seçmen Davranışları

Standart ekonomi teorisine göre seçmenler, siyasi iktidarların cari ve geçmiş dönemde sergiledikleri performansı değerlendirerek, kendilerine en üst düzeyde fayda sağlayacak partiye oy verirler. Bu bakış açısına göre, bireyler kişisel çıkar amacı ile hareket ettikleri gibi, oylama sürecinde gerekli enformasyona da ulaşabilirler. Buna göre siyasi iktidarların geçmiş dönemlerinde gösterdikleri performanslarının yanı sıra cari dönemde uyguladıkları politikalar hakkında gerekli bilgiye ulaşarak siyasi iktidara ait seçimlerini belirler. İşsizlik oranı, enflasyon oranı ve reel artış oranı gibi temel göstergeler ideolojik eğilimler ile birlikte iktidara ilişkin seçmen performansının oluşumunda etkili olurlar. Söz konusu faktörler cari dönemdeki hükümetin tutumunu üzerinde de kayda değer etkili olur (Çinko, 2006: 104).

Türkiye’de hükümetlerin makro ekonomik performanslarının zayıf olması seçmen tercihlerinde önemli değişikliklere neden olur. Çarkoğlu ve Toprak tarafından yapılan anketlerin sonuçlarına göre, geçmiş yıl içerisinde iktidar partisinin uyguladığı iktisat politikalarının seçmenler üzerindeki tahribatları, iktidarlara olan desteğin minimum seviyede kalmasına sebep olmaktadır. Seçmenler iktidarların politikalarını değerlendirirken genel makroekonomik dengeyi gözetir. Bu eğilim geleceğe dönük kötümser havanın artmasında iyice gün yüzüne çıkmaktadır. Buna göre ileriye dönük beklentilerde kötümser bir hava oluşursa iktidara olan destek azalır (Çarkoğlu ve Toprak, 2006: 35-39).

Toplumun genel olarak politik konularda ilgisiz ve bilgisiz davranması, buna karşılık çıkar gruplarının politika ve politikacılarla sıkı bir ilişki içinde olması başta bütçe olmak üzere bütün yasaların toplum çıkarından çok özel çıkar gruplarının çıkarını gözetilen bir nitelikte olmasına yol açar. Bu nedenle toplum çıkarı günlük politikada çok ender hallerde önem ve öncelik taşır. Buna en iyi örnek olarak 3 Kasım 2002’deki oy verme eğilimi gösterebiliriz. (Savaş, 2013: 144).

Türkiye’de oy verme sürecinde ekonomik faktörlerin ön planda olduğu iddiasına, seçmenlerin iktisadi, sosyal ve siyasi sorunların çözümü konusundaki öncelik araştırmaları gösterilebilir. Adaman, ve Senatolar tarafından yürütülen bir çalışma kapsamında yapılan ankette çıkan sonuçlara göre seçmenler, ağırlıklı olarak enflasyon ve işsizlik gibi iktisadi sorunların öncelikle çözülmesini istemektedirler. Rüşvet ve yolsuzluk sorunu ise seçmenler sonraki basamaklarda gelen önceliklerdendir (Adaman vd, 2001: 158-159). Çarkoğlu ve Toprak 2006’da yaptıkları bir araştırmayla da benzer sonuçları elde etmişler, işsizlik seçmenler tarafından açık ara en büyük problem olarak görülmüştür. Tablo 3.2’ de

araştırmacıların seçmenlere sorduğu “Türkiye’nin en önemli sorunu nedir” sorusu değerlendirilmiştir (Çarkoğlu ve Toprak, 2006: 44-45).

Tablo 3.2: Türkiye’de seçmenlere göre sorunların dağılımı

	Toplam cevaplar içindeki pay	Cevap veren kişiler arasında bahsedilme oranı
İşsizlik	38,2	73,4
Enflasyon/Hayat pahalılığı	12,1	23,2
Terör/Ulusal güvenlik	11,1	21,2
Eğitim	10,2	19,7
Ekonomik istikrarsızlık, kriz	6,5	12,5
Başörtüsü/türban sorunu	3,7	7,2
Sağlık/Sosyal güvenlik	3,4	6,5
Suç/Kapkaçılık vs.	2,7	5,2
Güneydoğu/Kürt sorunu	1,8	3,4
Siyasi belirsizlik/istikrarsızlık	1,0	1,9
Demokrasi	0,8	1,6
Muhalefet yokluğu, iktidara alternatif olmaması	0,6	1,2
İnsan hakları	0,5	1,0
Tarımsal sorunlar	0,5	0,9
Din	0,4	0,8
Dış politika	0,3	0,6
Diğer	3,0	5,8
Toplam	100	192,0

Kaynak: Çarkoğlu ve Toprak, 2006: 45

Çarkoğlu ve Toprak (2006), etnik ya da dini kimlik denilebilecek en önemli iki sorunun, “geçim derdi” ya da eğitim/sağlık gibisorunlarla karşılaştırıldığında, ne derece ön plana çıkarıldığını araştırmışlardır. Verilen cevaplarda işsizlik yaklaşık %39 gibi bir pay alınca geriye diğer sorunlara ayrılacak fazla bir ağırlık kalmamaktadır (Çarkoğlu ve Toprak, 2006: 44-46).

Seçmen davranışlarında iktisadi faktörlerin artması, kronik iktisadi ve sosyal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Türkiye’de 1970’li yıllardan bu yana devam eden kronik enflasyon, istikrarsız büyüme performansı, sürdürülemez borç stoku ve gelir dağılımı adaletsizliği gibi sorunlar göz önüne alındığında ekonomik göstergelerin seçmen davranışlarını belirleyen temel değişken haline gelmesi anlaşılabilir. İktisadi sorunların ortaya çıkardığı yük altında ezilen seçmenler, partilere oy verirken çok büyük bir hevesle oy vermemekte, kötünün iyisi mantığıyla hareket etmektedir. Bu eğilim de partilerle seçmenler arasındaki bağları zayıflatmaktadır (Özbudun, 2003: 75).

Seçmenler genellikle kendilerine en düşük maliyetle en çok kamu hizmeti verecek ve toplumsal mal ve hizmet yararı sağlayacak politikacıyı tercih etmektedirler. İktidar partisinin ekonomik konulardaki başarısının ödüllendirilmesi, başarısızlığının ise cezalandırılması eğilimi hâkimdir. Ancak seçmenler beklemeye tahammül edemeyip, taleplerinin hemen karşılanmasını isterler. Böylece kısa dönemli tercihler ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle politikacılar ekonomik gelişmeye katkı sağlayacak, uzun dönemli yapısal reformlar içeren, disiplinli makroekonomi politikaları uygulamaktan kaçınırlar (Savaş, 2013: 159-161).

Çarkoğlu ve Toprak’ın 1999 yılında yaptığı araştırmaların sonuçlarına göre sol ve sağ ideolojik düzlemin ortasında ciddi bir boşalma gözlemlenmiştir. Seçmenlerin %13,7’lik oranın sağ-sol ideolojik düzlemin en uç noktalarında buna karşın sadece %5,2’lik bölümün en solda yer aldığını göstermiştir (Çarkoğlu ve Toprak, 2006: 31).

3.2. Türkiye’de Politika, Siyasi Partiler ve Hükümetler

Demokrasi’nin vazgeçilmez unsurları olan siyasal partilerin siyasi yaşamdaki yeri ve önemi herkesçe bilinmektedir. Siyasi partiler, bir ülkede siyaseti uygulayan ve siyasi güç olarak nitelenen kurumların başında gelir. İktidarlara elinde tutan kral ve monarkların otoritelerini sınırlandırmak amacıyla on dokuzuncu yüzyıldan bu yana hemen hemen bütün siyasal sistemlerde siyasi partilere rastlanmaktadır (Dursun, 1991: 425). Siyasi partiler, devlet iktidarını ele geçirmek için yarışan örgütleri temsil ederler. Devlet iktidarına kadar güçlü ve yaygın olursa, partiler de bu iktidar ve gücü o derece ellerinde bulundurmak isterler (Turan, 1996: 166).

Siyasal partiler, siyasi sistemlerin en önemli aktörleridir ve demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Temsil ve temsilcinin son derece önemsendiği süreç içerisinde hem otoriter ideolojilere hem de demokrasiye aracılık eden siyasi partilerin

bugünün demokrasi anlayışını birebir yansıttıkları söylenemese de hala inandırıcı bir alternatifleri yoktur (Özkan, 2010:95)

Siyasi partiler, kamuoyunun oluşmasına yardım etmek, halkı oy vermeye teşvik etmek, hükümet sorumluluğu taşımak, hükümette birlik ve beraberlik sağlamak, ülkede siyasi hizmet sektörünün gelişmesine ve toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmak, siyasi katılımı sağlamak, kamuoyunu etkilemek ve biçimlendirmek türünden işlevleri vardır (Berberoğlu, 1997: 9-10).

Türkiye, siyasi partilere anayasal güvence sağlayan ilk ülkelerden biridir. Türkiye’de 1961 Anayasası ile birlikte siyasi partiler, “demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları” sayılarak, ilk kez anayasal düzenlemeye konu olmuşlardır. 1982 Anayasası ile de aynı anlayış sürdürülmüştür. Ancak 1982 Anayasasında, siyasi partileri sınırlayıcı ve yasaklayıcı hükümlere siyasi partilere güvence sağlayan hükümlerden da-ha çok yer verildiği ve Anayasanın siyasi partilerle ilgili hükümlerinde sistematik bir bütünlüğün olmadığı görülmektedir (Kahraman ve Çalışkan, 2007: 122-123).

Tablo 3.3: Türkiye’de (1950-2015 Döneminde) Hükümetler

19.I. Menderes Hükümeti (22.05.1950-09.03.1951)	41.V. Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978)
20.II. Menderes Hükümeti (09.03.1951-17.05.1954)	42. III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979)
21.III. Menderes Hükümeti (17.05.1954-09.12.1955)	43. VI. Demirel Hükümeti (12.11.1979-12.09.1980)
22.IV. Menderes Hükümeti (09.12.1955-25.11.1957)	44. Ulusu Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983)
23.V. Menderes Hükümeti (25.11.1957-27.05.1960)	45. I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987)
24.I. Gürsel Hükümeti (30.05.1960-05.01.1961)	46. II. Özal Hükümeti (21.12.1987-09.11.1989)
25.II. Gürsel Hükümeti (05.01.1961-20.11.1961)	47. Akbulut Hükümeti (09.11.1989-23.06.1991)
26.VIII. İnönü Hükümeti (20.11.1961-25.06.1962)	48. I. Yılmaz Hükümeti (23.06.1991-20.11.1991)
27.IX. İnönü Hükümeti (25.06.1962-25.12.1963)	49. VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.06.1993)
28.X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965)	50. I. Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995)
29.Ürgüplü Hükümeti (20.02.1965-27.10.1965)	51. II. Çiller Hükümeti (05.10.1995-30.10.1995)
30.I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969)	52. III. Çiller Hükümeti (30.10.1995-06.03.1996)
31.II. Demirel Hükümeti (03.11.1969-06.03.1970)	53. II. Yılmaz Hükümeti (06.03.1996-28.06.1996)
32.III. Demirel Hükümeti (06.03.1970-26.03.1971)	54. Erbakan Hükümeti (28.06.1996-30.06.1997)
33. I. Erim Hükümeti (26.03.1971-11.12.1971)	55. III. Yılmaz Hükümeti (30.06.1997-11.01.1999)
34.II. Erim Hükümeti (11.12.1971-22.05.1972)	56. IV. Ecevit Hükümeti (11.01.1999-28.05.1999)
35.Melen Hükümeti (22.05.1972-15.04.1973)	57. V. Ecevit Hükümeti (28.05.1999-18.11.2002)
36.Talu Hükümeti (15.04.1973-26.01.1974)	58. Gül Hükümeti (18.11.2002-14.03.2003)
37.I. Ecevit Hükümeti (26.01.1974-17.11.1974)	59. Erdoğan Hükümeti (14.03.2003-29.08.2007)
38.Irmak Hükümeti (17.11.1974-31.03.1975)	60. II. Erdoğan Hükümeti (29.08.2007-06.07.2011)
39.IV. Demirel Hükümeti (31.03.1975-21.06.1977)	61. III. Erdoğan Hükümeti (06.07.2011-28.08.2014)
40.II. Ecevit Hükümeti (21.06.1977-21.07.1977)	62. Davutoğlu Hükümeti (28.08.2014-)

Kaynak: http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukümetler.html

Dünya üzerinde 1980'li yıllardan itibaren görülmeye başlayan liberal eğilimlerle birlikte Türkiye'de sağ partilerin önemi artmıştır. Bu dönemde Türk siyasal hayatına damgasını vuran en önemli özellik parçalanmış parti sistemi geleneğidir. Gerek sağ gerekse sol partilerde gözlenen aşırı parçalanmışlık merkez partilerin güçlerini azaltmıştır. Ancak Türk toplumunda bölünme çizgileri çok sayıdadır ve çok daha karmaşık bir yapı arzeder. Çünkü Türkiye'de sağ-sol, islamcılık-laiklik ve milliyetçilik-etnik kimlik talepleri gibi farklı toplumsal kutuplar oluşmuştur. Türkiye'de siyasal partilerin uzun ömürlü olmamaları, ayırt edici parti kimliklerinin yerleşiklik kazanmasını güçleştirmektedir. Farklı kimliklere sahip örgütlenmelerin gerçekleşmemesi, parti politikalarının da özgün olmaması sonucunu doğurur. Siyasal partilerin finansmanı, Türkiye'de üzerinde en çok spekülasyon yapılan konulardan biridir (Özbudun, 2003: 77).

Diğer demokratik ülkelerle karşılaştırıldığında en yüksek ülke barajı uygulamasına rağmen 2007 seçimlerinde ülke genel seçimlerinde sadece dörder partinin parlamentoda temsil olanağı elde etmesi, parçalanmışlığın en önemli göstergesidir (Kahraman ve Çalışkan, 2007: 123).

Türk parti sistemindeki parçalanmışlığın bir göstergesi olarak seçim sonuçlarındaki oynaklık düzeyi göz önüne alınabilir. 1954-1999 döneminde ortalama olarak oynaklık endeksi %21 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oran, ortalama olarak seçmenlerin yaklaşık %20'sinin bir seçimden diğerine bir önceki dönemde tercih ettikleri partiye oy vermediklerini kanıtlar (Çarkoğlu ve Toprak, 2006: 31).

Siyasal partilerin 1987-1998 dönemindeki gelir kaynaklarını araştıran Yılmaz'a göre, üye aidatlarında seçim dönemlerinde yapay bir artış eğilimi gözükse bile bu türden gelirler toplam gelir kaynakları içerisinde %10'u bulmuyor. Benzer şekilde bağış ve yardımlar da seçim öncesi dönemlerde artarken seçim sonrasında azalma eğilimi göstermektedir. Bağış ve yardımların partiler arasındaki dağılımı iktidar olma olasılığı yüksek olan partilerin lehine bir görüntü sergilemektedir (Yılmaz, 2002: 55-71).

3.3. Türkiye Ekonomisi

Türkiye ekonomisi, ikinci meşrutiyetin ilan edildiği 1908 yılından başlatılabilir. 21. yüzyıla gelene kadar Türk ekonomisini dokuz ayrı bölüme ayırabiliriz (Boratav, 2005: 11-14).

- Savaş yılları: 1908- 1922,
- Liberalleşme çabaları: 1923-1929,
- Korumacı-devletçi sanayileşme: 1930- 1939,
- İkinci Dünya Savaşı yılları: 1940- 1945,
- Dünya ekonomisi ile farklı bir eklemlenme denemesi: 1946- 1953,
- Tıkanma ve yeniden uyum: 1954- 1961
- İçer dönük, dışa bağımlı genişleme: 1962- 1979
- Sermaye piyasasına geçiş: 1980- 1988
- Uluslararası finansal kapitalizm egemenliği: 1989- 2015..

Finansal kapitalizmin egemenliğine giren Türk ekonomisinde özellikle 1980 yılından sonraki askeri rejimle, 1982 anayasasının ve yine aynı dönemlerdeki anti demokrat uygulamaların yakın bağlantısı vardır. Türkiye ekonomisinde her dönemde politik ideolojileri ile o döneme özgü o dönemi inşa eden politikacılar bulunuyordu (Boratav, 2005: 16).

Özetlemek gerekirse Türkiye ekonomisi devletin ilk kurulduğu yıllarda korumacı ve otarşik çözümler arayan bir ekonomi iken bugün itibarıyla küresel sisteme entegre olmaya çalışan bir hal almıştır. Türkiye ekonomisinde yaşanan ekonomik krizler, gerçek etkisini reel ekonomide göstermiş, üretim dinamikleri zayıflamış, yeterince istihdam yaratılamamış, tasarruf oranları düşmüş ve gelir dağılımı dengesizlikleri artmıştır. Bunun iktisat politikalarına yansımaları da var olmuştur. Küresel ekonomilerde yaşanan bir istikrarsızlık domino etkisi yaratıp ülke içinde de krizlere neden olabilmektedir. Bu sebeple Türkiye ekonomisinde politikacılar finansal kesimlerde reformlarını artırma eğilimi içerisindedirler.

3.4. Türkiye’de İktisat Politikalarının Manipülasyonu

Seçim sürecine giren bir ekonomide belirgin olarak görülen ilk şey toplam harcamaların artmasıdır. Bu harcamalar tüm siyasi partilerce gerçekleştirilir. Politikacıların yeniden seçilebilmeyi garantileyebilmek ve oylarını maksimize etmek için kamu harcamalarını arttırmak ve vergi oranlarını indirmek şeklindeki (veya vergi oranlarını kamu harcamalarındaki artıştan daha az bir oranda arttırmak) genel eğilimleri ekonomik sorunların ve ekonomik yapıdaki yozlaşmaların temelini teşkil eder. Artan kamu harcamalarının sürüm ve borçlanma ile karşılanması kronik bütçe açıklarının ve kronik enflasyonun kaynaklarından birisidir. Seçim sistemlerinin her seçim döneminde değişmesi politik hilelerin artması anlamına gelir. Politik hilenin artması konjonktür dalgalanmalarının artması demektir. Genel seçimler, büyük bir maliyet olarak ekonomiye yansımaktadır. Bu maliyetler görünen ve görünmeyen diye ayrılır. Seçim ekonomisinin mutlak maliyeti, seçimle doğrudan ilgili olan ve yasal olarak hükümetler ve siyasi partiler tarafından yapılan harcamalardır. Bunlar; siyasi partilere yapılan devlet yardımları, YSK’ya yapılan ödenek, seçimde görev alanların ücretleri gibi seçim malzemelerine yapılan giderlerdir (Özdemir, 2007: 47-48).

Türkiye’de hangi hükümet olursa olsun, az ya da çok bir genel seçim öncesinde manipülatif politikaların uygulanması kaçınılmazdır. Çünkü yeniden iktidarda olmak için kısa vadeli düşünen seçmenlerin gözüne hoş gelebilecek politikaların uygulamaya konulması gerekir. Örneğin 215 bin geçici işçinin daimi kadroya alınması, Türkiye ekonomisinin önemli sorunlarından biri olan işsizlik sorununa yönelik olarak istihdam politikasında bu şekilde popülist uygulamalara gidilmektedir. Aynı şekilde özelleştirme uygulamaları içerisinde elektrik dağıtım ihalelerinin ertelenmesi de seçim ekonomisi uygulamasının bir göstergesidir (Koç, 2013: 113)

3.4.1. Türkiye’de Seçim Dönemlerinde Para Arzının Genişlemesi

Para arzını arttırmak seçim dönemlerinde artan harcamaları finanse etmek ve halkın nominal gelirini yükseltmek amacıyla yararlanılabilecek ideal bir politika karmasıdır. Para arzının arttırılması ise ekonomik olarak da desteklenen görüşle enflasyona yol açmaktadır. Günümüzde kâğıt para sürümü, belirli kurallara uyulmak koşuluyla sadece Merkez Bankalarının elindedir. Özerk yapıdan uzak bir merkez bankasının hükümet güdümünde olduğunu düşünürsek, bu kurum politik amaçlar için bir araç olarak kullanılabilir ki; bunun seçim dönemlerinde gerçekleştiği görülmektedir (Özdemir, 2007: 50).

Türkiye’de Merkez Bankası kredilerinin içinde Hazine’nin payı 1970 yılında arttırılmıştır. Ancak o tarihten önce de Merkez Bankası kaynakları Hazine’nin yanı sıra birçok kamu kurumuna aktarılmıştır. Merkez Bankası tarafından sağlanan bu krediler, sübvansiyon olarak değerlendirilmiştir. Türkiye’de Merkez Bankası kamu kesimini sadece kısa vadeli avans yolu ile değil aynı zamanda kamu borç senetlerinin satın alınması yolu ile finanse edebilir. Bankanın bu yöneme başvurması da para arzının artması demektir. Banknot artış hızı parasal genişlemenin boyutlarını göstermektedir. Buna göre Türkiye’de banknot ve madeni para artış hızı 1950’li yıllarda ortalama %16 iken, 1990’lı yıllarda %76’ya kadar artmıştır (Yenal, 1999: 93-95).

Türkiye’deki para politikasının fırsatçı eğilimlerle manipüle edildiğinin en önemli kanıtı para arzındaki değişikliklerdir. Bu anlamda dolaşımdaki paranın yanı sıra vadeli ve vadesiz mevduatları da içine alan M1 ve M2 parasal büyüklüklerdeki değişiklikleri test eden Asutay, seçim dönemlerinde söz konusu değişkenlerin fırsatçı eğilimlerle manipüle edildiğini gösteren güçlü kanıtlar elde etmiştir (Erdoğan: Asutay, 2004: 169-170). Benzer şekilde Yamak (1999), Türkiye’de 1953 ile 1992 yılları arasında yapılan milletvekili seçim dönemlerinde enflasyon, büyüme ve M1 ile M2 gibi parasal büyüklüklerdeki hareketleri analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre seçim öncesi dönemde %6 düzeyinde gerçekleşirken seçim sonrası dönemde %55 düzeyine düşmüştür. Yine benzer şekilde reel M1 ve reel M2’nin seçim öncesi dönemde büyüme oranı sırasıyla %106 ve %109 iken seçim sonrasında sırasıyla %25 ve %18 düzeyinde gerçekleşmiştir (Yamak, 1999: 47-56).

Türkiye siyasi hayatında bütün iktidarlar açısından popülist ekonomi uygulamaları tercih edilen bir politikadır. Parasal genişleme stratejisi hem sağ hem de sol partiler döneminde vazgeçilmeyen bir araçtır. Sayan ve Berument (1997), 1957 ile 1992 döneminde M1’deki değişikliklerin siyasi eğilimlere bağlı olarak değişmediğini gösteren bulgular elde etmişlerdir (Sayan ve Berument, 1997: 177).

3.4.2. Türkiye’de Seçim Dönemlerinde Maliye Politikasının Genişlemesi

Seçim sürecine giren bir ekonomide belirgin olarak görülen ilk şey toplam harcamaların artmasıdır. Bu harcamalar tüm siyasi partilerce gerçekleştirilir. Politikacıların yeniden seçilebilmeyi garantileyebilmek ve oylarını maksimize etmek için kamu harcamalarını arttırmak ve vergi oranlarını indirmek şeklindeki (veya vergi oranlarını kamu harcamalarındaki artıştan daha az bir oranda arttırmak) genel eğilimleri ekonomik sorunların ve ekonomik yapıdaki yozlaşmaların temelini teşkil eder. Artan kamu harcamalarının

emisyon ve borçlanma ile karşılanması kronik bütçe açıklarının ve kronik enflasyonun kaynaklarından birisidir (Özdemir, 2007: 47-49).

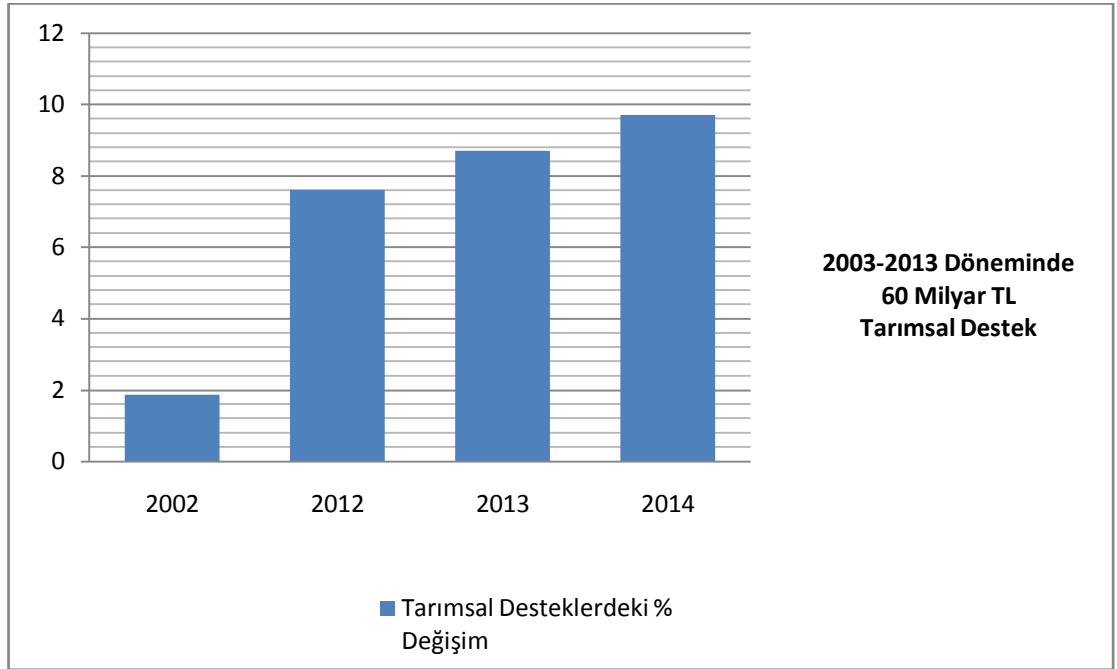
Çoğulcu demokrasilerde bir siyasal seçim dönemine girildiğinde siyasal partiler arasında amansız bir rekabetin başladığı görülür. Yasalara uygun olarak tüm siyasal partilere devlet bütçesinden propaganda yapmaları için belli oranlarda para yardımı yapılmaktadır. Devletin propaganda için ayırdığı yasal karşılıklar hükümetteki partiler için diğerlerine göre daha fazladır. İktidar partileri seçim dönemlerinde yasaların kendilerine tanıdığı ve diğer partilerden daha fazla bir miktarı olan propaganda payının yanında bir de 49 bütçe gibi güçlü bir harcama kaynağına sahiptir. Bu kaynaklar seçmen tercihlerini etkilemek amacıyla seçim dönemlerinde harcama yolunda kullanılır. Türkiye için de gerek kamu gelirleri gerekse de kamu harcamaları seçim dönemlerinde fırsatçı eğilimlerle manipüle edilebilir. Temel strateji, seçim öncesinde kamu harcamalarını arttırmak ya da vergileri azaltmak olmaktadır. Sık sık erken seçim ortamına da girildiğinden dolayı oy kaybetme korkusu siyasal iktidarları bu türden uygulamalara sevk etmektedir (Özdemir, 2007: 47-49).

Berksoy ve Demir (2004), Türkiye’de 1950- 2002 yılları arasında vergi yüklerinde artışların seçim sonrası dönemlere ertelendiğini ortaya koyan bulgular elde etmişlerdir. Bu çalışmaya göre siyasiler, vergi afları, vergi istisna ve muafiyetleri, tahsilat kolaylıkları vergi indirimleri, vergi idaresi ve denetimindeki gevşeklikler, vergi yüklerini politik kaygılar ile manipüle etmek için kullanmaktadırlar (Berksoy ve Demir, 2004: 1-17).

Manipülatif maliye politikalarını sadece seçim dönemleri ile ilişkilendirmek yanlış olur. Çünkü siyasal iktidarların manipülatif eğilimleri iki önemli kronik soruna sebep olur. Kayıt dışı ekonomi, söz konusu problemlerin ilkidir. Siyasiler, kayıt dışı ekonomiye göz yumarak kamu gelirlerini olması gerekenden düşük kalmasına yol açmaktadır. Siyasal iktidarlar ekonominin kayıta alınmasına olanak sağlayacak düzenlemeler gerçekleştirmemişlerdir. Diğer bir problem ise vergi yükü dağılımındaki adaletsizliktir. Siyasiler tarafından tarım kesiminin oy deposu olarak algılanması nedeniyle, popülist politikalar ile etkilenmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. Vergi adaletsizliği yönünden üzerinde durulması gereken asıl konu ise yüksek gelir grubunda yer alanlardır. Yüksek gelir gruplarında yer alan kişiler gelirleri ile orantısız bir şekilde vergilendirilmektedirler. Türkiye’de kamu gelirlerinin yanı sıra kamu harcamaları da manipüle edilmiştir. Asutay (2004), 1980 ile 2003 döneminde genel kamu harcamalarını, 1985- 2003 döneminde ise faiz dışı kamu harcamalarındaki değişiklikleri analiz etmiş, kamusal harcamalarında fırsatçı eğilimlerle manipüle edildiğini gösteren bulgular elde etmiştir (Erdoğan, 2004: 174).

Devletler verimlilik ve üretimin artırılması gayesiyle bazı sektörlere müdahale edebilirler. Devletlerin yapmış olduğu bu müdahalelerinin gayesi, ekonomik olduğu kadar, üretici ve tüketiciyi koruyarak sosyal bir gayeye de yöneliktir. Tarımsal destekleme politikalarının temel amacı üretici ve tüketicilerin fiyat dalgalanmalarına karşı korumak ve dengeli ve adil bir gelir dağılımına ulaşmaktır. Bunların ilave olarak çevresel sorunları azaltma ve ekonomik kalkınma performansına katkı kazandırma amaçları da sayılabilir (Orhan, 1999: 42-45).

Tablo 3.4: Tarımsal Desteklerde % değişim

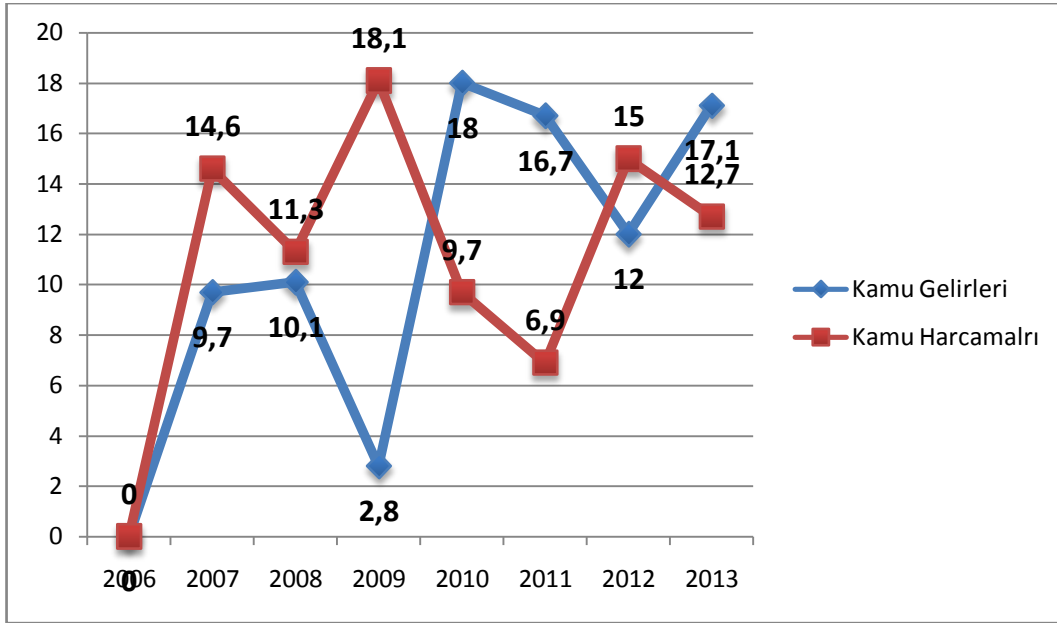

Kaynak: <https://www.tarim.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/tar%C4%B1msal%20destekler%20bulteni.pdf>

Politikacıların seçmenin bugünkü harcamalarını önemseyip gelecekteki bir çeşit vergi yükünü göz ardı etmeleri, seçim ekonomisi politikalarının oluşumunu hazırlar. Özetlersek, siyasetçiler seçimlerden önce memur ve işçi kesimine çok yüksek zamlar verebilirler. Tarımsal kesime yüksek destekleme fiyatları sunulur, vergisel indirimler ve vergi afları artırılır. Merkez bankası faizleri düşük tutarak parasal genişlemeyi artırır. Çeşitli kesimlere verilen teşvikler iki-üç kat artırılır, yeni il ve ilçeler kurulur. Türkiye’de siyasiler benzer şekilde seçim dönemlerinde kamu çalışanlarının ücretlerinin artırılması

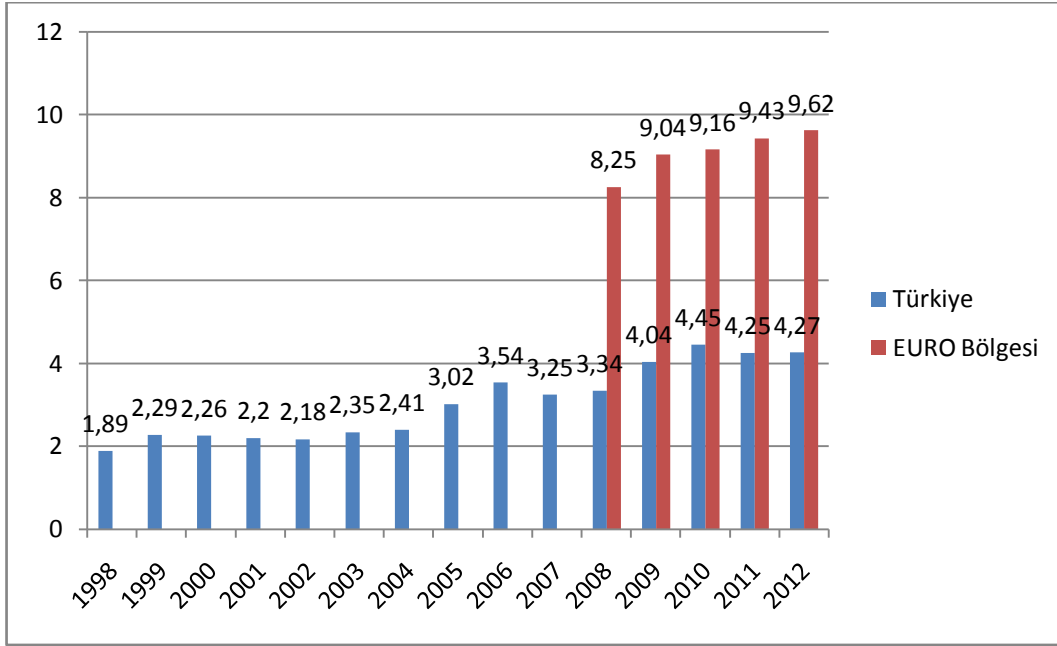
veya istihdam fırsatlarının genişletilmesi yoluna da gidebilirler. Kamu çalışanlarının ücretlerinin arttırılması ve kamusal istihdam olanaklarının genişletilmesi seçim dönemlerinde en çok görünen fırsatçı politikalarındandır. Cari harcamalar olarak nitelendirilen bu türden harcamalarla hükümetler seçmen tercihlerine kolaylıkla yön verebilirler. Verimlilik artışına dayanmadan ve enflasyonist eğilimler barındıran bu tür eğilimler kısa dönemde bir iyileşme yaratsa da uzun dönemde etkisiz olmaktadır. Devlet memuru maaşlarının oranlarının arttırılması ayrıca kamu kesiminde istihdam edilen işçilere prim verilmesi de buna benzer bir politik yaklaşımdır (Özdemir, 2007: 49).

Tablo 3.5: Kamu Gelir ve Harcamalarının Artış Oranı (%)

Kaynak: <http://www.hazine.gov.tr> adresindeki verilerden derlenmiştir.

Tablo 3.6:Türkiye ve Euro Bölgesinde Emisyon Hacminin GSMH'ye Oranı

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/>adresindeki verilerden derlenmiştir

3.5. 2000-2013 Dönemi Türkiye’de Politik Konjonktür Dalgalarının Değerlendirilmesi

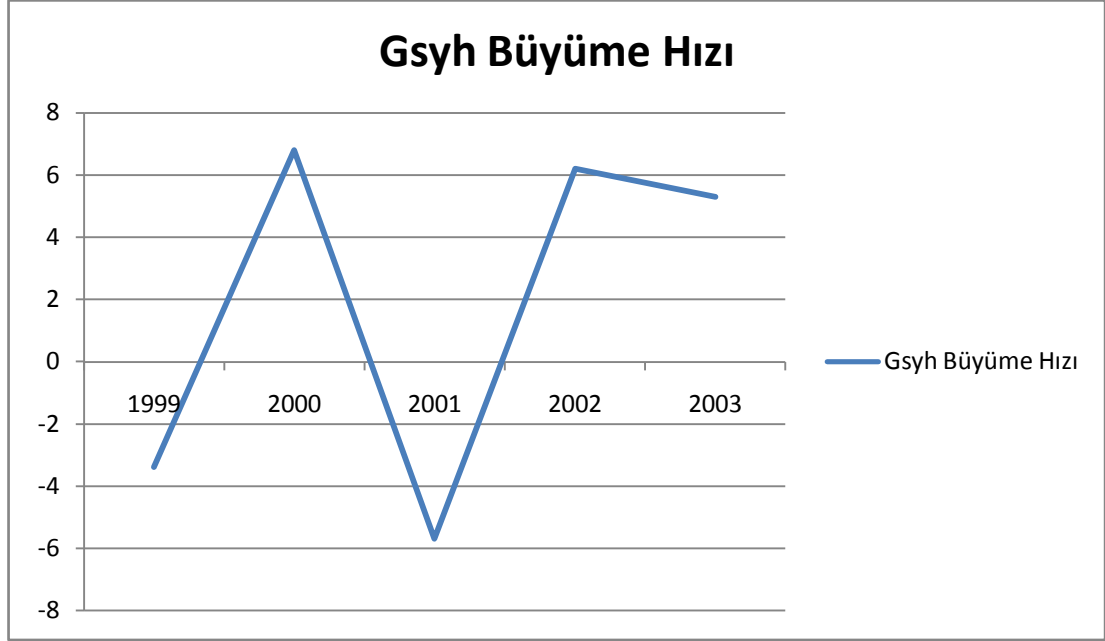
3.5.1. 2002 Genel Seçim Dönemi İktisadi Değerlendirilmesi

Türk ekonomisi 90’lı yıllardan kalan sorunlarını çözemeden 2000’li yılları karşılamıştır. Ancak büyüyen ve devamlı itelenen sorunlar 2001 yılında Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik kriziyle baş başa bırakmıştır. Vatandaşların reform isteklerini daha da yüksek sesle dillendirdiği bir dönemde seçime gidilmiştir. Bu sebeple 2002 genel seçimleri olağan dışı bir atmosferde gerçekleşmiştir.

2002 yılı seçimleri GSMH’deki büyüme açısından değerlendirildiğinde seçim öncesi dönem olan 2001 yılında % -9,50 oranında ekonomide bir küçülme yaşanmış ve seçim yılında ise % 7,90 oranında büyüme olmuştur. Seçimden sonraki yılda ise 5,90 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Seçim öncesi ekonomide yaşanan bu küçülmenin nedeni 2001 yılı ekonomik krizidir. Teoriye göre de seçim öncesi dönemde ekonomide büyüme seçim sonrası dönemde küçülme beklenmektedir.2002 yılı seçimleri seçim ekonomisi özelliği taşımamaktadır. Ülkeyi seçime götüren durumun siyasi sıkıntılardan ziyade ekonomik sıkıntılardan kaynaklanmakta ve bu açıdan seçim ekonomisi özelliği taşımaktadır. Bu

seçimde seçmen ekonomik sıkıntılara çözüm getireceğine inandığı yeni bir partiyi tek başına iktidara getirerek çözüm arayışını göstermiştir (Koç, 2013: 113).

Tablo 3.7: 1999-2003 Yılları Arası Gsyh Büyüme Hızı

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/> adresindeki verilerden derlenmiştir.

Tablo 3.8: 1999-2003 Yılları Arasında Enflasyon, İşsizlik ve Kamu Harcamalarında Değişim (%)

Yıllar	Enflasyon Oranı	İşsizlik Oranı	Kamu Harcamaları
1999	43,70	7,70	80,08
2000	53,70	6,50	67,19
2001	57,70	8,40	72,82
2002	45,00	10,30	44,41
2003	23,80	10,50	19,82

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/> / <http://www.bumko.gov.tr/> adreslerindeki verilerden derlenmiştir.

1999-2003 döneminde enflasyon oranları her yıl çok yüksek düzeyde olmuştur. 2001 krizi ile birlikte enflasyon oranı ve işsizlik oranında da artışlar gözlemlenmiştir. İşsizlik oranlarının dönemin büyüme rakamları ile paralellik arz ettiği de gözden kaçmamalıdır. 2002 yılı seçimleri kamu harcamaları açısından değerlendirildiğinde seçim yılında kamu harcamalarının bir önceki yıla göre % 44,41 düzeyinde arttığı görülmüştür. 2003 yılında görüle %19,82 rakamı ise 90'lı yılların popülist politikalarına göre oldukça düşük bir seviyedir (Koç, 2013: 113).

3.5.2. 2007 Genel Seçim Dönemi İktisadi Değerlendirmesi

2001 krizi ertesinde gerçekleştirilen 2002 seçimlerinden sonra Türkiye ekonomisi toparlanmaya başlamıştır. 2007 seçimlerine gelene kadar ülke ekonomisi sürekli büyümüş buna paralel olarak da üretim ve istihdam artmış, ihraç malları çeşitlenmiştir. İktidar partisi bunun sonucunda yeniden seçilmiş, ekonomideki bahar havasının getirdiği meyveleri toplamıştır. Siyasiler finansal piyasalara ilişkin reformları hızla geçirerek ekonominin kırılganlığını da azaltmaya çalışmışlardır.

Tablo 3.9: 2004-2008 Yılları Arasında Gsyh, Enflasyon, İşsizlik ve Kamu Harcamalarında Değişim (%)

Yıllar	Enflasyon Oranı	İşsizlik Oranı	Kamu Harcamaları	Gsyh Değişim
2004	9,4	10,8	10,8	9,4
2005	7,7	10,6	6,89	8,4
2006	9,7	10,2	19,13	6,9
2007	8,4	10,3	12,52	4,7
2008	10,1	11	12,52	0,7

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/http://www.bumko.gov.tr/adreslerindeki> verilerden derlenmiştir.

2004-2007 döneminde enflasyon oranlarına baktığımızda %7,5 ile %10,2 bandında değiştiğini görmekteyiz. 2007 yılında enflasyon oranı bir önceki yıla göre %1 oranında azalmıştır. Daha sonraki yıl ise enflasyon oranı %1,7 oranında artmıştır. Bu durum politikacıların seçim öncesinde manipülasyonlarını göstermektedir. Ancak işsizlik oranlarında seçim öncesi döneme göre %0,01'lik bir artış göze çarpmaktadır. Bu durum seçim ekonomisi ile örtüşmemektedir. 2007 yılı genel seçimleri kamu harcamaları açısından

değerlendirildiğinde seçim öncesi yılda % 19,13 olarak gerçekleşen kamu harcamaları seçim yılında% 12,52 seviyesinde gerçekleşmiştir. Seçim öncesi dönemde artış seçim yılında düşüş seçim sonrası yılda artış yaşanmıştır. Yani bu dönem içinde siyasiler, kamu harcamalarını kullanarak seçim ekonomisi uygulamamışlardır (Köse, 2013: 114).

3.5.3. 2011 Genel Seçim Dönemi İktisadi Değerlendirilmesi

2002 ile 2007 yılları arası yakalan yüksek büyüme oranları 2008 ve özellikle 2009 yılında küresel krizin etkisiyle yerini düşük büyüme hızlarına bırakmıştır. Ekonomide var olan iyimser hava vatandaşları karamsarlığa itmekteydi. Ülkeyi dokuz yıldır yöneten siyasi parti 2009 yılı içerisinde yapılan bir yerel seçimde de oy kaybettiğini görmüştür. Böyle bir ortamda girilen 2011 seçimleri sonunda iktidar partisi azalma eğilimi gösteren oylarını katlamış ve yine ülke yönetiminde söz sahibi olmuştur.

Tablo 3.10: 2009-2013 Yılları Arasında Gsyh, Enflasyon, İşsizlik ve Kamu Harcamalarında Değişim (%)

Yıllar	Enflasyon Oranı	İşsizlik Oranı	Kamu Harcamaları	Gsyh Değişim
2009	6,5	14	-16,21	4,8
2010	6,4	11,9	10,67	9,2
2011	10,5	9,8	12,85	8,8
2012	6,2	9	16,02	2,2
2013	5,3	8,9	11,82	4,2

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/http://www.bumko.gov.tr/adresindeki> verilerden derlenmiştir.

2011 genel seçimleri seçim ekonomisi çerçevesinde değerlendirildiğinde enflasyon oranı seçim öncesi yılda % 6,4 iken seçim yılında% 10,5 seviyesine çıkmıştır. Seçimden sonraki yılda ise enflasyon oranı% 6,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Enflasyon oranlarındaki bu rakamlar siyasilerin manipülasyonları ile örtüşmemektedir. 2009-2013 arası dönemde işsizlik oranları %14 ile %8,9 bandında değişmiştir. Seçimlerden önce %11,9 iken seçimlerden sonra %9'u görmüştür. Bu durum siyasilerin seçimler için manipülasyon yaptıkları ile uyumsuzdur. 2011 yılı genel seçimleri kamu harcamaları açısından

değerlendirildiğinde seçim öncesi yılda % 10,67 seviyesinde gerçekleşen kamu harcamaları 2,18 puanlık artışla % 12,85 seviyesinde gerçekleşmiştir. Seçim sonrası yılda artış devam etmiş 3,17 puanlık artışla % 16,02 seviyesine çıkmıştır. Bu durum seçim ekonomisi uygulamasıyla örtüşmemektedir (Koç, 2013:114-116).

3.5.4. 2000-2013 Dönemi Mali Göstergelerle Değerlendirilmesi

2000 yılı öncesi mali göstergelerin tespitinin zorluğu ve bütçe kapatma tekniğindeki değişiklikler sebebiyle 2000'den sonraki seçim dönemlerini yani 2002, 2007 ve 2011 genel seçimleri ele alacağız.

Tablo 3.11:Bütçe Giderleri, Bütçe Gelirleri, Bütçe Açığı, Vergi Gelirleri Tahsilat Oranları, Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

Yıllar	Konsolide Bütçe Giderleri değişimi (%)	Konsolide bütçe gelirleri değişim (%)	Bütçe açığının GSMH ya oranı (%)	Vergi geliri tahsilat oranları (%)	Kamu kesimi borçlanma gereği (%)
2000	66,30	76,62	7,87	90,5	8,9
2001	72,52	54,13	11,89	90,3	12,1
2002	43,56	46,65	11,47	91,4	10,0
2003	21,41	32,61	8,84	92,5	7,3
2004	0,40	9,92	5,21	93,0	3,6
2005	3,59	24,62	1,06	92,0	-0,1
2006	21,92	25,72	0,61	92,2	-1,9
2007	14,56	9,72	1,63	91,1	0,1
2008	11,25	10,1	1,83	89,7	1,6
2009	18,14	2,79	5,54	87,4	5,1
2010	9,74	18,00	3,63	86,2	2,4
2011	6,87	16,73	1,36	85,6	0,1
2012	14,58	11,74	1,48	86,4	1,7

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/http://www.bumko.gov.tr/> adresindeki verilerden derlenmiştir.

Tablo 3.11. incelendiğinde 2002 yılında bir önceki döneme göre konsolide bütçe giderleri değişimi, konsolide bütçe gelirleri değişimi ve vergi geliri tahsilat oranları artarken bütçe açığının GSMH'ya oranı ve Kamu kesimi borçlanma gereğinde azalma görülmektedir. Bir diğer seçim yılı olan 2007 yılını incelediğimizde ise Konsolide Bütçe Giderleri değişimi, Konsolide bütçe gelirleri değişimi, vergi geliri tahsilat oranları ve kamu kesimi borçlanma gereğinin azaldığını buna karşın Bütçe açığının GSMH ya oranında artış görülmektedir. 2011 seçim yılı incelendiğinde ise bir önceki yıla göre bütün değişkenlerin oransal olarak azaldığını gözlemlemekteyiz.

SONUÇ

Politik konjonktür hareketleri teorisi 1970’li yıllarda ortaya atılmış olup gelişimine de sürdüren bir teoridir. Politik konjonktür hareketleri teorisi konusunda yapılan teorik ve ampirik çalışmalar literatürün genişlemesine katkı sağlamıştır (Nordhaus, 1989: 3). Politik konjonktür teorisine göre, seçim kazanmayı amaçlayan hükümetler, oylarını arttırmak için seçim dönemlerinde ekonomiye müdahale ederler. Seçmenler ise ekonomideki tercihlerine göre oylarını belirlerler. Dolayısıyla siyasilerin ekonomiye yaptıkları müdahaleler konjonktür dalgalanmalara sebep olur.

Seçim sürecine giren bir ekonomide belirgin olarak görülen ilk şey toplam harcamaların artmasıdır. Seçim öncesinde oy kazandıracak şekilde uygulanan ekonomi politikaları, kısa dönemde işsizliğin azalması, faiz oranlarının düşmesi gibi ekonomik sonuçlara ve böylece ekonominin canlanmasına neden olabilir. Fakat uzun dönemde ekonomide dalgalanmalara yol açarak olumsuz sonuçlar vermektedir. Çoğulcu demokrasilerde bir siyasal seçim dönemine girildiğinde siyasal partiler arasında amansız bir rekabetin başladığı görülür (Özdemir, 2007: 88).

Politik Konjonktür Dalgaları, iktisat politikacılarının seçim dönemlerinde ekonomiyi manipüle etmelerini ifade etmektedir. Geleneksel Politik Konjonktür yaklaşımlar 1970’lerden sonra ortaya atılmıştır. Geleneksel Politik Konjonktür yaklaşımlar Philips Eğrisi çerçevesinde geliştirilmiştir. Philips Eğrisi Teorisine göre işsizlik ile enflasyon arasında bir değiş-tokuş (tradeoff) ilişkisi mevcuttur. Buna göre iktisat politikacıları seçim dönemlerinde işsizliğe önlem alırlarken enflasyonun maliyetlerine katlanmaktadırlar. Ancak John Muth etrafında birleşen Yeni Klasiklerin geliştirdikleri Rasyonel Beklentiler Hipotezi ile birlikte Politik Konjonktür Hareketleri Teorisinde de değişiklikler var olmuştur. Rasyonel Beklentiler Hipotezi’ne göre, bireyler piyasalar hakkında tam bilgiye sahiptirler. Dolayısıyla ekonomide bir değiş-tokuş söz konusu değildir. Seçmenler de iktisadi hayatta rasyonel hareket ederler.

Politik konjonktür hareketleri teorisini geleneksel yaklaşım ve modern yaklaşım olarak iki sınıfa ayırabiliriz. Adaptif beklentiler hipotezi esas alınarak geliştirilen geleneksel yaklaşım iki temel akımdan oluşur. Hükümetler ekonomik kararlarını alırken politik ideolojilerine göre karar verirler. Geleneksel yaklaşımı oluşturan fırsatçı ve partizan akımlar siyasilerin politik kararları sonrası geliştirilmiştir.

Nordhaus tarafından gündeme getirilen geleneksel fırsatçı model, politik konjonktür hareketleri teorisinin temel taşı sayılmaktadır. Bu modelde seçim dönemlerinde iktisat

politikası araçlarındaki değişikliklerin yanı sıra temel ekonomik değerlerdeki değişikliklerin politik konjonktür hareketlerine sebep olduğu varsayılmaktadır. Bu çerçevede hükümetler seçim öncesi dönemde genişletici iktisat politikaları uygulayarak seçmenleri kendi lehlerine yöneltmeye çalışırlar. Hibbs tarafından geliştirilen bir diğer geleneksel model ise partizan modeldir. Geleneksel partizan modele göre, farklı ideolojiye sahip partilerin seçim öncesi uygulamaları da farklıdır. Örneğin, sol eğilimli partiler, yüksek enflasyon oranlarına katlanırken hâsıla artışına dayalı işsizliği azaltıcı politikalar uygulamaya çalışırlar. Sağ eğilimli partiler ise, enflasyon ile mücadeleye öncelik verip daraltıcı talep politikalarını tercih ederler.

Geleneksel yaklaşım modellerinin ortak özelliği bireylerin uyumcu beklentilere hareket ettiklerini varsaymasıdır. Ancak daha sonradan ortaya atılan rasyonel beklentiler hipotezi politik konjonktür hareketleri teorisini sekteye uğratmıştır. 1980’li yıllarda teori ve ampirik çalışmalar yapan iktisatçılar, politik konjonktür hareketleri teorisinin rasyonel beklentiler altında da sürdüğüne ortaya koymuşlardır. Modern yaklaşımın iki temel akımını oluşturan rasyonel fırsatçı eğilimler ve rasyonel partizan eğilimler, bireylerin rasyonel beklentilere sahip olsa bile asimetrik bilgiye sahip olduğunu ortaya koyan teoriler olmuştur. Söz konusu teorilerde seçmenler, hükümetlerin ortaya koydukları iktisat politikalarının başarılı olup olmayacağı konusunda tam bilgiye sahip değillerdir. Bu sebeple rasyonel fırsatçı modeller ile ileri sürülen politikacıların kısa süreli de olsa fırsatçı politikaları uygulayacağıdır.

Politik konjonktür hareketleri ile ilgili çalışmalar gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmıştır. Gelişmekte olan ülkelerdeki kurumsal yetersizlikler, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar ve kurumsallaşmamış siyasi partiler bu konuda yapılan çalışmalarını sınırlamıştır. Ancak bu gibi zorlukların genel olarak fırsatçı eğilimleri arttırdığı da söylenebilir. Demokratik ülkelerde partizanca uygulamaları tamamen kaldırmak olanaksızdır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde partizanca uygulamalardan çok fırsatçı eğilimlerin daha sık rastlandığı söylenebilir.

Makroekonomi politikalarının politik çıkarlar doğrultusunda yönlendirilmesi birçok ülke ekonomisinin olduğu gibi Türkiye ekonomisinin de önemli sorunlarından biridir. Politikacılar iktidar olabilmek için makroekonomik politikaları bir araç olarak kullanmaktan kaçınmamaktadırlar. Yapılması gereken bu türden eğilimlerin maliyetlerini en az seviyeye indirebilmektir.

Türkiye son 15 yılda 4 genel seçim 3 de yerel seçim geçirmiştir. Bu seçimlerin de ülke içinde büyük bir maliyeti olmuştur. 2002 genel seçimleri, Türkiye siyasal ve ekonomik hayatı için bir kırılma noktası olarak görülebilir. Seçim öncesi dönemde yaşanan ekonomik

krizler vatandaşlar üzerinde büyük bir yük getirmiş ekonomi için yapılacak reformları hızlandırmıştır. Ancak 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde popülist yaklaşımlar gözlemlenmektedir. Özellikle 2011 ve 2015 seçimleri öncesinde kamu sektöründe işe almada ve sosyal yardımlarda artışlara rastlamamız mümkündür. Yine benzer şekilde siyasiler tarafından ülkedeki bağımsız olması gereken para politikası otoritelerine medya aracılığıyla baskı yapılmasına şahit olmuşuzdur. Türkiye ekonomisi üzerinde yapılan çalışmalar da politik konjonktür hareketlerinin fırsatçı eğilimlerden kaynaklandığını gösterir.

Çalışmamızda Politik Konjonktür Hareketlerinin Türkiye’de de etkin olup olmadığı araştırılmıştır. Bunun için de 2002, 2007 ve 2011 seçimleri incelenmiştir. Bu sebeple, 2000-2011 yılları arasında büyüme oranları, enflasyon verileri, kamu harcamalarındaki değişim ve işsizlik oranları da incelenmiştir. Türkiye’de en sık kullanılan seçim politikasının genişlemeci maliye politikası olduğu düşündüğümüzde verilen dönem içerisinde mali göstergelere de bakılmış ve bu doğrultuda veriler değerlendirilmiştir.

Türkiye 2001 yılında ekonomik hayatının en büyük krizlerinden bir tanesini yaşamıştır. Dolayısıyla 2002’deki genel seçimler bu atmosferde gerçekleşmiştir. 2002 seçimlerinde bu sebeple birçok parti meclisteki temsil yeteneğini de kaybetmiştir. Seçimlerden önce ve sonra oluşan veriler incelendiğinde Türkiye’de 2002 yılında seçim ekonomisinin uygulandığı sonucuna varılamamıştır. 2002 yılından sonraki ilk genel seçim 2007 yılında yapılmıştır. Türkiye ekonomisi 2002-2007 yılında sürekli büyüyen bir ekonomi haline gelmiş, ülke içine sıcak para girişi de artmıştır. Bu atmosferde girilen 2007 seçimlerinde sürpriz yaşanmamış ülke yine aynı iktidarın kontrolüne geçmiştir. 2007 genel seçimlerinde de seçim ekonomisi uygulamalarına rastlanılmamıştır.

2011 seçimlerine girilirken ise ekonomik açıdan nispeten daha kötüye gidiş söz konusu olmuştur. 2008 yılında Amerikan ekonomik krizi ve arkasından dalga dalga yayılan buhran Türkiye’yi de etkisine almış ekonomi 2001’den bu yana ilk kez negatif bir görünüm içerisine girmiştir. 2009 yılında GSMH’deki değişim oranı % 4,8’e düşmüş, kamu harcamaları ise % 16,21 oranında gerilemiştir. Seçim yılında ise enflasyon 10,5 olurken işsizlik seviyesi 9,8 seviyesinde olmuştur. Bir sonraki yıl ise enflasyon 6,2 kamusal alımlardaki değişimler %16,02 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2011 yılında seçim kaynaklı Politik Konjonktür Dalgalarını gözlemlemek mümkündür.

2000-2011 dönemi mali gelişmeler incelendiğinde ise Türkiye’de özellikle seçim yıllarında bütçedeki giderlerin bir önceki yıla göre arttığı gözlemlenmektedir. 2007 seçimlerinde bütçe giderleri bir önceki yıla göre %14,56 artarken gelirler ancak % 9,72 oranında artmıştır. Yani bu yıl giderler gelirleri karşılayamamaktadır. Bir önceki yıla

bakarak rakamlardaki farklılığı gözlemleyebiliriz. 2006 yılında giderlerdeki değişim %21 seviyesinde iken gelirlerdeki değişim %25 seviyesini bulmaktadır. Benzer şekilde 2002 yılında da gelirler giderleri karşılayamamaktadır. 2002 yılında giderler %43 seviyesinde iken gelirler %47 seviyelerine gelmektedir.

Ancak Türkiye’de politikacılar sadece para ve maliye politikaları aracılıyla da ekonomiye müdahale etmezler. Örneğin, seçim dönemlerinde kanunlarla bir ilçenin yeni bir il yapılması veya kamu kurumlarına müdahale ve uyarı gibi politikalarla da ekonomik göstergeler değişebilirler. Politikacıların ekonomik vaatlerinin artması, iktidar ve muhalefet partilerinin seçim öncesi ve sonrası gergin ortama yol açmalar halinde yine politik kaynaklı ekonomik dalgalanmaların artması kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKLAR

Alpar, Can (1985). Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Kuruluşlar, Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu Yayını.

Boratav, Korkut (2005). Türkiye İktisat Tarihi, İstanbul: İmge Yayınevi, 9. Baskı.

Çarkoğlu, Ali, Binnaz Toprak (2006). Değişen Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset, İstanbul: Tesev Yayınları.

Erdoğan, Seyfettin (2004). Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi Perspektifi İle Siyaset-Ekonomi İlişkiler, İstanbul: Değişim Yayınları, 1. Baskı.

Erim, Neşe (2011). İktisadi Düşünce Tarihi, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2. Baskı.

Özbudun, Ergun (2003). Çağdaş Türk Politikası: Demokratik Pekişmenin Önündeki Engeller, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 1. Baskı.

Parasız, İlker (2000). Para Teorisi ve Politikası, Bursa: Ezgi Yayınları, 7. Baskı.

Savaş, Vural Fuat (2013). Politik İktisat, İstanbul: Beta Yayınları, 6. Baskı.

Seyidoğlu, Halil (2007). Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama, İstanbul: Güzem Yayınları, 15. Baskı.

Telatar, Funda (2004). Politik İktisat Politikası, Ankara: İmaj Yayıncılık, 1. Baskı.

Türköne, Mümtazer (2005). Siyaset, Ankara: Lotus Yayınevi, 2. Baskı.

Ünsal, Erdal (2009). Makro İktisat, Ankara: İmaj Yayıncılık, 8. Baskı.

Yıldırım, Kemal, Doğan Karaman, Murat Taşdemir (2009). Makro Ekonomi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 8. Baskı.

Yenal, Oktay (1999). İktisat Siyasası Üzerinde İncelemeler, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1. Baskı.

Abdullah Özkan (2010), “Türkiye’de Seçmenlerin Oy Verme Davranışının Siyasal İletişim Perspektifinden İncelenmesi”. Seçenlere ve Seçilenlere: Politik Dünya, 211-228.

Adaman, Fikret, Ali Çarkoğlu, Burhan Şenatalar (2001),“Hane Halkı Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler”, Tesev Yayınları.

Akay, Hülya Kanalcı (2006), "Para Politikasında Zaman Tutarsızlığı" İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 56(2), 141-162.

Aktan, Coşkun Can, Hakan Ay, Hilmi Çoban (2007), "Siyasal Karar Alma Sürecinde Çıkar Grupları". Modern Politik İktisat: Kamu Tercihi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı

Alesina, Alberto, Londregan John ve RosenthalHoward, (1993), "A Model of thePoliticalEconomy of the United States". AmericanPoliticalScienceReview, 87(1), 12-33.

Alparslan, Melike, Pelin Ataman Erdönmez (2000), "Enflasyon Hedeflemesi". Türkiye Bankalar BirliğiBankacılar Dergisi, 35, 3-32.

Altun, Tülin (2014), "Türkiye'de Fırsatçı ve Partizan PolitikKonjoktürelDalgalanmalar: 1950-2010". Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi 36(2), 47-69

Aydeniz, Nihat, Murat Silinir, Gökhan Karhan (2012), "Küreselleşme Olgusuna Temel Yaklaşımlar". Yaşam Bilimleri Dergisi 1(1), 1013-1023.

Aydın, Mustafa Kemal (2003), "Sermayenin Küreselleşmesi "Kapitalizmin Altın Dönemi"nden "NeoliberalDalga"ya Uzanan Süreç", İstanbul: Değişim Yayıncılık, 1. Baskı.

Bahçe, Abdullah Burhan (2006), "PolitikKonjonktürDalgalanmalarıÇerçevesindeSeçimlerinEkonomik GöstergelerÜzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006)", Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Bakırtaş, İbrahim (1998), "Politik-Ekonomik Dalgalanmalar Kuramı Kapsamında Türkiye'deki Politik Yapının Ekonomi Üzerindeki Etkisi". Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi, 13(2), 48-63.

Baleiras, RuiNuno, VacoSantos (2000), "BehavioralandInstitutionalDeterminants of Political Business Cycles", 104, 121-147.

Berberoğlu, Güneş (1997), "Siyasal Parti Yönetimi", Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1013.

Berksoy, Turgay, İbrahim Demir (2004), "Politik Vergi Çevrimleri: Türkiye'de Vergi Yükü Üzerinde Politik Etkiler". Uludağ Üniversitesi Maliye Sempozyumu. Bursa: 1-7.

Boix, Carles (2000), "PartisanGovernments, the International Economy, andMacroeconomicPolices in Advanced Nations, 1960-1993", 53(1), 38-70.

Castro, Vitor, Francisco Vega (2004), "Political Business Cycle and Inflation Stabilization". *Economic Letters*, 83, 1-6.

Çarıkcı, Emin (2001), "2000-2001 Yılı Ekonomik Krizlerin Sebepleri ve Sonuçları". *Yeni Türkiye Dergisi*, 41(1), Ankara: 475-491.

Çevik, Filiz Sanal (2005), "Beklentilerin Rolü ve Phillips Eğrisi". *Mevzuat Dergisi*, 95, İstanbul: 1-12.

Çinko, Levent (2005), "Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren Politik Konjonktür Hareketleri". *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (2), 325-339.

Çinko, Levent (2006), "Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 61(1). 103-116.

Doğan, Aydın, Göksel Göker(2010), "Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihi: 29 Mart Seçimleri Elazığ Seçmeni Örneği". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5 (2), 159-182.

Erdoğan, Seyfettin, Hilal Bozkurt (2009), "Demokratik Rejimlerde Parasal Politik Konjonktür Hareketleri: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme". *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(2), 204-216.

Erkişi, Kemal (2007), "Türkiye'de Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Geleneksel Oportünist Seçim Çevrimleri Açısından Değerlendirilmesi" *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 89-116.

Eşiyok, Ali (2004), "Türkiye Ekonomisinde Kalkınma Stratejileri ve Sanayileşme". *Türkiye Kalkınma Bankası Genel Araştırmalar*, 4 (2), 1- 96.

Grilli, Vittorio, Donato Masciandro, Guido Tabellini (1995), "Political and Monetary Institutions and Public Financial Policies in the Industrial Countries". *Monetary and Fiscal Policy*, 2, 179-226.

Gülüpınar, Hasan, Ersin Diker, Emre Aslan (2013), "Oy Verme Yaklaşımları Bağlamında Aday Merkezli Seçmen Tercihi Üzerine Deneysel Bir Araştırma". *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, 1-23.

Haggard, Stephan, Robert Raufman (1992), "The Political Economy of Inflation and Stabilization in Middle-Income Countries". *The Politics of Economic Adjustment: International Constraints, Distributive Conflicts and the State*, 270-315.

Hibbs, Douglas A. (1994), "The Partisan Model of Macroeconomic Cycles: More Theory and Evidence for the United States". *Economics and Politics*, 6, 1-23.

Kahraman, Mehmet, Zekeriya Çalışkan (2007), "Türkiye'de Siyasal Partilerin Hukuksal Statüsü ve Siyasal Partilerin Kapatılması Rejimi". *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 120-131.

Kaya, Ayten Ayşe, Mehmet Güçlü (2005), "Döviz Kuru Rejimleri, Krizler ve Arayışlar". *Ekonomik Yaklaşım*, 16 (55), 1-15.

Kılıç, Esra Aydın (2012), "Seçmenlerin Oy Verme Davranışlarında Etkili Olan Siyasal Faktörlere İlişkin Bir Araştırma: Ankara Örneği". *21. Yüzyıl'da Sosyal Bilimler*, 2, 179-222.

Kitapçioğlu, Tülay (2013), "Baskı Grupları ve Demokrasi". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 106, 357-392.

Koç, İsmail (2013), "Politik Konjonktür Teorileri Çerçevesinde 1950 Sonrası Türkiye'de Maliye Politikalarının Değerlendirilmesi (1950-2013)". *Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik*.

Köse, Ömer (2003). "Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü". *Sayıştay Dergisi*, 49, 3-46.

Lee, Jim (1999). "Inflation Targeting in Practice: Further Evidence". *Contemporary Economic Policy*, 17, 332.

Leertouwer, Eric, Philipp Maier (2002), "Who Creates Political Business Cycles: Should Central Banks Be Blamed?". *European Journal Of Political Economy*, 17, 448.

Nordhaus, Willam (1989), "Alternative Approaches to the Political Business Cycle". *Brookings Papers on Economic Activity*, 2, 1-68.

Orhan, Osman Z. (1999), "Türkiye'de Tarımsal Destekleme ve Taban Fiyat Politikası". *İstanbul Ticaret Odası Yayını*, 62, 1-132.

Özdemir, Mehmet Bülent (2007), “Türkiye’de Seçim Ekonomisi ve Bütçesel Etkileri”. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Özkan Filiz (2010), “Politik Konjonktür Dalgalanmaları (Türkiye Analizi)”. Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Sayan, Serdar, Hakan Berument (1997), “Türkiye’de Siyaset Ekonomik Popülizm ve Hükümetler”. Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 15(2), 171-185.

Schamis, Hector, ChristopherWay (2003), “PoliticalCyclesand Exchange Rate-BasedStabilization”. World Politics, 56, 43-78.

Schuknecht, Ludger (2000), “FiscalPolicyCyclesandPublicExpenditure in DevelopingCountries”. PublicChoice, 102, 115-130.

Sezgin, Şennur (2007), “Ekonomik Oy Verme Teorisi: Türkiye Örneği (1998-2003)”. Amme İdaresi Dergisi, 40(2), 21-38.

Stein, Ernesto H. Streb, Jorge M. (2004), “ElectionsandtheTiming of Devaluations”. Journal of International Economics, 63, 119-145.

Swank, Otto (1998), “PartisanPolicies, MacroeconomicPerformanceandPoliticalSupport”. Journal of Macroeconomics, 20(2), 367-386.

Yamak, Nebiye, Rahmi Yamak (1999), “Türkiye’de Genel Milletvekili Seçimleri ve Ekonomi”. İktisat İşletme ve Finans Dergisi, 155, 47-56.

Yentürk, Nurhan (2003), “Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler”, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yılmaz, Ayhan (1994), “Seçim Dönemlerinde Oy Verme Davranışını Artırıcı İletişim Kampanyaları”. Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 395-420.

Yılmaz, Şiir (2002), “Siyasal Partilerin Gelir Kaynakları Üzerine Bir Araştırma”. Mülkiye Dergisi, 26 (237), 55-71.

Yüce, Mehmet (2001), “Türkiye’de Gelir Dağılımındaki Adaletsizliğin İzlenen Vergi Ve Harcama Politikaları İle Bağlantısı”. İş Güç, Endüstri İlişkiler ve İnsan Kaynakları Dergisi, 3 (2), 1-19.

<http://www.tuik.gov.tr>

http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html

<http://www.hazine.gov.tr>

<http://www.tcmb.gov.tr>

<https://www.tarim.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/tar%C4%B1msal%20destekler%20bulteni.pdf>

<http://www.bumko.gov.tr/>

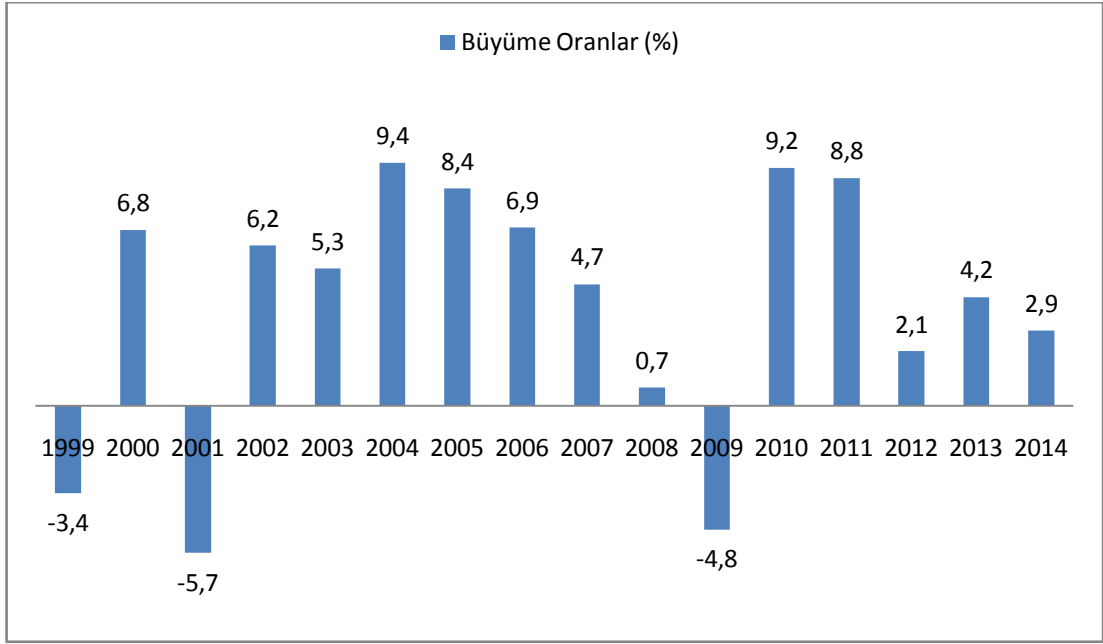
EKLER

Ek 1: Kişi Başına Gsyh (\$) (Yıllık)

1998	4.337,6
1999	3.906,7
2000	4.129,3
2001	3.019
2002	3.492,2
2003	4.564,7
2004	5.775
2005	7.035,8
2006	7.596,9
2007	9.247
2008	10.444,4
2009	8.560,7
2010	10.002,6
2011	10.427,6
2012	10.459,2
2013	10.821,7
2014	10.404,1

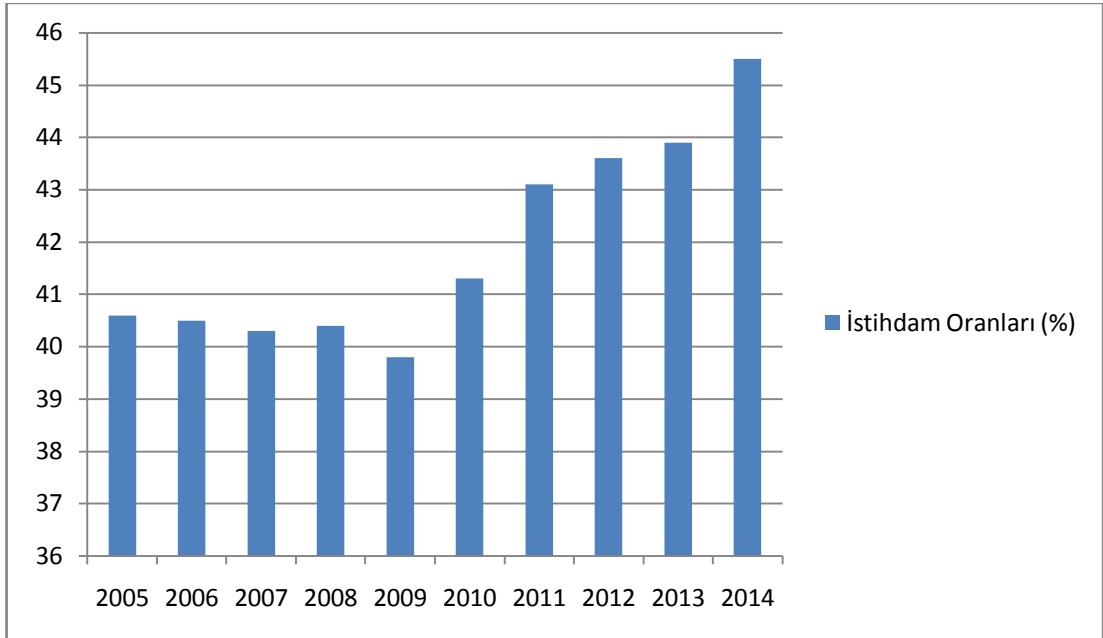
Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> adresindeki verilerden derlenmiştir.

Ek 2: Sabit fiyatlarla Gsmh Gelişim Hızı

Kaynak: www.tuik.gov.tr adresindeki verilerden derlenmiştir.

Ek 3: İstihdam Oranları (%) (Yıllık)

Kaynak: www.tuik.gov.tr adresindeki verilerden derlenmiştir.